

**MCHANGO WA TAMASHA ZA MUZIKI KATIKA UFUNDISHAJI WA UAINISHAJI
WA NYIMBO KATIKA SHULE ZA UPILI NCHINI KENYA**

Magambo Emilly Angushi

**Tasnifu hii imewasilishwa ili kutosheleza baadhi ya mahitaji ya Shahada ya Uzamili katika
Elimu ya Kiswahili ya Chuo Kikuu cha Kibabii**

NOVEMBA, 2019

UNGAMO NA IDHINI

UNGAMO LA MTAHINIWA

Tasnifu hii ni kazi yangu mwenyewe na haijawasilishwa kwa mahitaji ya shahada yoyote katika Chuo kingine chochote.

.....

.....

Sahihi

Tarehe

Magambo Emilly Angushi

MED/KIS/005/15

IDHINI YA WASIMAMIZI

Tasnifu hii imewasilishwa kwa ajili ya kutahiniwa kwa idhini yetu kama wasimamizi walioteuliwa rasmi na chuo.

.....

.....

Sahihi

Tarehe

Dkt. Fred Wanjala Simiyu,

Idara ya Kiswahili na Lugha Nyingine za Kiafrika,

Chuo Kikuu cha Kibabii

.....

.....

Sahihi

Tarehe

Dkt. Deborah Nanyama Amukowa,

Idara ya Kiswahili na Lugha Nyingine za Kiafrika,

Chuo Kikuu cha Maseno

IKIRARI NA HATIMILIKI

Tasnifu hii ya shahada ya uzamili ya Kiswahili ni kazi inayolindwa kwa mujibu wa makubaliano ya mswada wa kisheria wa Berne, kifungu cha hatimiliki cha mwaka 1999 na sheria nyingine za kitaifa na kimataifa, kwa niaba ya mwanataaluma. Kazi hii hairuhusiwi kutolewa kwa namna yoyote ile yote au sehemu, isipokuwa kwa matumizi ya kitaaluma ya utafiti, kujisomea na kurejelea kwa kibali cha maandishi kutoka kwa Mkurugenzi wa Shule ya Shahada Pevu kwa niaba ya mwandishi na Chuo Kikuu cha Kibabii, Kenya.

TABARUKU

Kazi hii naitabarukia mamangu mpendwa Joyce Kakai Lundu na marehemu babangu mpendwa Joel Magambo kwa juhudi zao za kunilea na kunielimisha, kila wakati wakinitia moyo maishani na kunihimiza kusoma hadi kiwango cha juu zaidi.

SHUKRANI

Kwanza kabisa namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijalia afya njema na uwezo wa kukamilisha shahada hii ya uzamili. Shukrani zangu za dhati ziwaendee wasimamizi wangu Dkt. Fred Wanjala Simiyu na Dkt. Deborah Nanyama Amukowa kwa kunielekeza na kunipa ushauri wenyewe busara katika utafiti huu. Ninawashukuru sana kwani hawakuchoka kamwe katika kunirekebisha wakati nilikuwa natapatapa katika bahari hii ya usomi. Mola awajalie baraka tele. Ninawashukuru pia wahadhiri wote wa Idara ya Kiswahili na Lugha Nyingine za Kiafrika Chuo Kikuu cha Kibabii kwa ushauri walionipa ulioniwezesha kufanya utafiti huu. Namshukuru sana Mkuu wa Idara ya Kiswahili na Lugha Nyingine za Kiafrika Bw. E. Wamalwa wa Chuo Kikuu cha Kibabii aliyenitia moyo na kunielekeza ipasavyo. Nawashukuru wanafunzi wanzangu Martha W, Simbi I, Elizabeth N, Melly J, Ndinyo S, Mauka H. na Wangwa B. ambao tulisaidiana nao sana katika mijadala mbalimbali na kutiana moyo hasa wakati tulipokumbana na mawimbi makali katika usomi na utafiti. Mwisho kabisa ningependa kumshukuru mume wangu Justus Emukule na watoto wetu Marlene, Richard na Roy kwa uvumilivu wao nilipokuwa masomoni na kwa maombi yao na hamasa walionipa kila wakati. Kwenyu nyote mlioshiriki kufanikisha kazi hii ninawashukuru na Mungu awabariki sana.

IKISIRI

Wizara ya Elimu imekuwa ikitumia tamasha za muziki kuwaelimisha wanafunzi na hadhira kuhusu masuala mbalimbali. Tafiti nyingi zimefanywa kuhusu kipera cha nyimbo, lakini kuna haja ya kuchunguza njia mbadala za ufundishaji wa kipera cha nyimbo kwa sababu ni kipana mno na hata uainishaji wake hukanganya. Utafiti huu ulichunguza mchango wa tamasha za muziki kwa ufundishaji wa uainishaji wa nyimbo katika shule za upili nchini Kenya. Malengo mahususi ya utafiti huu yalikuwa: kupambanua uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki, kubainisha namna uainishaji huu unavyoweza kutumiwa kufundisha uainishaji wa nyimbo darasani na kudhihirisha dhima ya nyimbo kupitia tamasha za muziki. Utafiti huu uliongozwa na nadharia ya utanzu, mhimili wa pili unaosema kuwa, tanzu huleta muwala katika matini na kufanya kazi ieleteke kwa urahisi, pamoja na nadharia ya ujifunzaji kijamii, mhimili wa tatu unaoshadidia kuwa ujifunzaji hushirikisha utazamaji. Sampuli iliyolengwa katika utafiti huu ilijumuisha shule zilizoshiriki katika mashindano ya tamasha za muziki ya Kanda la Magharibi zilizofanyika mwaka wa 2018. Utafiti huu ulifanywa kwenye mashindano ya tamasha za muziki kiwango cha kikanda eneo la Magharibi yaliyofanyika katika shule ya upili ya wavulana ya Chavakali ilio katika Kaunti ya Vihiga ambayo kauli mbiu yake ilikuwa "Kuboresha umoja wa nchi, utangamano na uelewano kupitia tamasha za muziki nchini Kenya." jambo ambalo lilijitokeza katika uchanganuzi wa data ya utafiti huu hasa kupitia lengo la tatu lililosughulikia dhima ya nyimbo kupitia tamasha za muziki. Watafitiwa ishirini na tano walihojiwa; wanafunzi 20 na walimu 5 walioteuliwa kinasibu. Mbinu ya kuteua sampuli ilikuwa ya kinasibu. Mbinu hii ya kinasibu ilitumiwa katika kuteua nyimbo 10 zilizotumika katika utafiti huu. Mtafiti alitumia utazamaji na mahojiano kama mbinu za kukusanya data. Data ilikuwa ya kithamano. Uchanganuzi wa data ulifanywa kwa kutumia maelezo ya kiufafanuzi na kuwasilishwa kwa maandishi yaliyoambatana na mifano ya nyimbo na picha. Utafiti ulibaini kwamba nyimbo zimeainishwa katika madaraja mbalimbali kutegeMEA vigezo kama vile umri, mahali na maudhui. Utafiti huu ulidhihirisha kuwa tamasha za muziki zinaweza kuwa njia mbadala ya kufundishia uainishaji wa kipera cha nyimbo katika shule za upili nchini Kenya. Utafiti huu unapendekeza tamasha za muziki zichukuliwe kama mbinu nyingineyo ya kufundishia fasihi simulizi katika shule za upili. Umuhimu wa utafiti huu ni kuwa matokeo yake yataweza kuwafaidi wanafunzi na walimu katika ujifunzaji na ufundishaji wa uainishaji wa nyimbo kama kipera cha fasihi simulizi tunapotilia maanani mtaala mpya unaohimiza umuhimu wa kuendeleza ujuzi na maarifa na pia kuzingatia maarifa hayo katika hali halisi za maisha.

ABSTRACT

The Ministry of Education has always used music festivals to educate students and the audience, about various issues. A lot of studies have been done concerning teaching of songs but there is need for a study to come up with alternative ways of teaching the songs genre because its wide and its classification is complex. Therefore the main purpose of this research was to find out the contribution of music festivals in the teaching of classification of songs in secondary schools in Kenya. The research looked: at how songs are classified in the music festival, how this classification can be used in the teaching of classification of songs in the classroom and to show how this classification of songs helps specific songs to carry out their objectives. This research was guided by the genre theory using its second tenet that says genre brings flow in a text. Social learning theory was also used especially using its third tenet that says learning encompasses watching. The target population of this study was schools that participated in the Western Regional Music festival in the year 2018. This research was done at Chavakali High School, at Vihiga County. This is where Western Regional Music festival competitions took place. The theme for the festival was; "Enhancing National Unity, Cohesion and Intergration through Kenya Music Festival" which was observed during the analysis of the data and especially through the third objective which showed the importance of songs through music festival. Twenty five participants were interviewed; twenty students and five teachers who were chosen randomly. The study sample was selected using random sampling technique and ten songs were selected for the purpose of analysis. The methods of data collection comprised of observation and interviews. Qualitative data was collected. Data collected was analysed and presented through narration and photos. The researcher found out that songs are classified into various classes depending on the age, place and themes during music festival. This research also showed that music festival could be used as an alternative way of teaching the classification of songs in the classroom. This research recommends that music festival to be used for teaching oral literature in secondary schools. The significance of this study is that its findings and recommendations will help teachers and students in the learning and teaching of classification of songs in oral literature putting in mind the emphasis put on the new Competency Based curriculum which is designed to emphasize the significance of developing skills and knowledge and also applying those competencies to real life situations.

YALIYOMO

UNGAMO NA IDHINI.....	ii
IKIRARI NA HATIMILIKI.....	iii
TABARUKU.....	iv
IKISIRI	vi
ABSTRACT.....	vii
YALIYOMO.....	viii
VIFUPISHO VILIVYOTUMIWA	xi
SURA YA KWANZA: MSINGI WA UTAFITI	1
1.1 Utangulizi.....	1
1.2 Usuli wa utafiti.....	1
1.3 Suala la utafiti	18
1.4 Malengo ya utafiti	19
1.5 Maswali ya utafiti	19
1.6 Umuhimu wa utafiti	20
1.7 Sababu za kuchagua mada	20
1.8 Upeo na mipaka ya utafiti	21
1.9 Misingi ya kinadharia	21
SURA YA PILI: UHAKIKI WA MAANDISHI	30
2.1 Utangulizi.....	30
2.2 Tafiti kuhusu ufundishaji wa fasihi.....	30
2.3 Tafiti kuhusu kipera cha nyimbo	33
2.4 Tafiti kuhusu uainishaji wa nyimbo.....	36
2.5 Tafiti kuhusu dhima ya nyimbo	37
SURA YA TATU: MBINU ZA UTAFITI	40
3.1 Utangulizi.....	40
3.2 Muundo wa utafiti.....	40
3.3 Eneo la utafiti.....	41
3.4 Sampuli lengwa.....	41
3.5 Sampuli na Usampulishaji	42
3.5.1 Sampuli ya utafiti	42

3.5.2 Usampulishaji	42
3.6 Mbinu za ukusanyaji data	43
3.6.1 Mahojiano	44
3.6.2 Utazamaji	45
3.7 Uchanganuzi wa data	46
3.8 Uwasilishaji wa data	47
3.9 Uthabiti wa vifaa vya ukusanyaji data	47
3.9.1 Uhalali na utegemezi wa vifaa vya utafiti.....	48
3.9.2 Utafiti wa awali.....	48
3.10 Maadili ya utafiti.....	49
3.11 Changamoto za utafiti	50
3.12 Hitimisho.....	50
SURA YA NNE: UWASILISHAJI NA UCHANGANUZI WA DATA	52
4.1 Utangulizi.....	52
4.2 Uainishaji wa nyimbo unavyoshughulikiwa katika tamasha za muziki.....	52
4.3 Namna uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki unavyoweza kutumiwa katika kufundisha uainishaji wa nyimbo darasani.....	69
4.3.1 Uainishaji wa kiumri.....	70
4.3.2 Uainishaji wa kimaudhui	72
4.3.3 Uainishaji wa eneo	83
4.3.4 Uainishaji wa kiidadi	84
4.4 Dhima ya nyimbo kupitia tamasha za muziki	90
SURA YA TANO: MUHTASARI, HITIMISHO NA MAPENDEKEZO	95
5.1 Utangulizi.....	95
5.2 Muhtasari wa utafiti	95
5.3 Muhtasari wa matokeo ya utafiti.....	97
5.6 Hitimisho.....	98
5.4 Mapendekezo	99
5.5 Mapendekezo kwa ajili tafiti za baadaye	100
MAREJELEO	101
VIAMBATISHO	104
Kiambatisho 1: Ratiba ya wakati	104

Kiambatisho 2: Mwongozo wa mahojiano ya wanafunzi	105
Kiambatisho 3: Mahojiano ya wanafunzi (Mfano wa nakala iliyojazwa)	107
Kiambatisho 4: Mahojiano ya wanafunzi (Mfano wa nakala iliyojazwa)	107
Kiambatisho 5: Mwongozo wa mahojiano ya walimu.....	108
Kiambatisho 6: Maahojiano ya walimu (Mfano wa nakala iliyojazwa}	109
Kiambatisho 7: Ratiba ya utazamaji wa tamasha za muziki	110
Kiambatisho 8: Nyimbo na Picha	111
Kiambatisho 9: Nakala ya ukaguzi wakati wa utafiti daraja la 391	139
Kiambatisho 10: Nakala ya ukaguzi wakati wa utafiti daraja la 813 J	140
Kiambatisho 11: Ramani ya Kaunti ya Vihiga	140
Kiambatisho 12: Barua ya idhini ya NACOSTI	142
Kiambatisho 13: Cheti cha idhini ya NACOSTI	143
Kiambatisho 14: Cheti cha kutathmini kiwango cha wizi wa kitaaluma	144

VIFUPISHO VILIVYOTUMIWA

K.M.F.F – Kenya Music Festival Foundation

K.C.S.E – Kenya Certificate of Secondary Education

K.I.E – Kenya Institute of Education

K.I.C.D – Kenya Institute of curriculum Development

K.N.E.C – Kenya National Examination Council.

K.h.j – Kama hapo juu

NACOSTI – National Commission for Science, Technology and Innovation

SGS – School of Graduate Studies

CBC – Competency Based Curriculum

UKIMWI _ Upungufu wa Kinga Mwilini

FASILI YA ISTILAHII ZILIZOTUMIKA

Madaraja Ni vitengo mbalimali ambavyo hushindaniwa katika tamasha za muziki nchini Kenya.

Mfumo wa elimu wa 8.4.4 Huu ni mfumo wa elimu nchini Kenya ambao hushirikisha miaka minane katika shule ya msingi, miaka minne katika shule ya upili na miaka minne katika chuo kikuu.

Uainishaji Ni namna ambavyo nyimbo ziligawanywa katika makundi mahususi kwenye tamasha za muziki kutegemea vigezo maalum.

Fanani Ni wale wanafunzi walioongoza nyimbo za madaraja mahususi katika tamasha za muziki

Maleba Mavazi maalum yaliyovaliwa na waimbaji wakati wa kuwasilisha nyimbo zao kwenye tamasha za muziki.

Muziki Ni mpangilio wa sauti za ala, uimbaji au vyote viwili, unaoleta athari fulani za kihisia.

SURA YA KWANZA

MSINGI WA UTAFITI

1.1 Utangulizi

Sura ya kwanza ya utafiti huu inahusisha dhana ambazo zilielekeza kufafanua misingi na mwelekeo wa utafiti huu kwa jumla. Katika sura hii, utafiti huu ulizingatia na kutilia maanani vipengele vifuatavyo; usuli wa utafiti, suala la utafiti, madhumuni ya utafiti, maswali ya utafiti, umuhimu wa utafiti, misingi ya utafiti, nadharia za utafiti na upeo wa utafiti.

1.2 Usuli wa utafiti

Uainishaji wa nyimbo katika shule za upili ni jambo ambalo limeweza kutekelezwa na wataalamu mbalimbali katika fasihi simulizi kwenye shule za upili. Hawa wataalamu waliweza kuzigawa nyimbo katika makundi mahususi wakitumia vigezo maalum.

1.2.1 Fasihi simulizi

Fasihi simulizi ni fasihi inayowasilishwa kwa hadhira kwa njia ya mdomo. Madai haya yanashadidiwa vyema na Mulokozi (1996) anaposema kuwa; fasihi simulizi ni fasihi inayotungwa au kubuniwa kichwani na kuwasilishwa kwa hadhira kwa njia ya mdomo na vitendo bila kutumia maandishi. Maeleo hayo yanapewa uzito na TUKI (1981) inaposema kuwa, fasihi simulizi ni kazi ya fasihi inayohifadhiwa na kurithishwa kutoka kizazi hadi kingine kwa njia ya mdomo. Kwa ujumla fasihi simulizi ni sanaa inayobuniwa, ikawakilishwa na kusambazwa kwa njia ya mdomo na vyombo vyake vikubwa ni mdomo na sauti ya binadamu katika hali ya kuimba, kusimulia, kuiga, kughani, kutamba na kutega.

Fasihi Simulizi inafungamana na muktadha au mazingira fulani ya kijamii na kutawaliwa na mwingiliano wa mambo kama vile fanani, hadhira, fani inayotendwa, tukio, mahali pamoja na wakati wa utendaji. Fasihi Simulizi hutegemea sana uwepo wa fanani, hadhira, jukwaa na mada inayotendwa. Fanani katika fasihi simulizi hufaulu kutoa pitcha halisi ya dhana inayokusudiwa, iwe ni huzuni, furaha, kuchekesha au kusononesha. Katika usimuliaji fanani hujitathmini kama anafaulu au la kwa kuitazama hadhira yake. Hali hii humsaidia kubadili mbinu za usimuliaji.

Vipengele muhimu vya fasihi simulizi ni msimulizi au fanani ambaye ni mtendaji wa tukio la kifasihi mbele ya hadhira. Tukio laweza kuwa kutamba hadithi, kuimba wimbo au kutoa kitendawili au methali. Hadhira ni kipengele kingine, na huwa ni walengwa wa kazi ya fasihi ambao husikiliza na kutazama kinachotendwa na fanani. Hadhira huweza kushiriki kwa namna fulani kwenye kile kinachotendwa iwe ni kuitikia wimbo au kupiga makofi, kutingisha kichwa au mwili. Hadhira humsaidia fanani kujitathmini juu ya kile anachokitenda na mbinu ya utendaji anayoitumia. Kipengele kingine ni mandhari, hapa ni mahali ambapo matukio ya kifasihi yanatendeka, mandhari huweza kuwa uwanjani, kichakani, chini ya mti mkubwa au mlimani. Tukio ni kipengele kingine cha fasihi simulizi. Hili ni tendo ambalo linatendwa na fanani kifasihi. Tendo hili laweza kuwa usimuliaji wa hadithi, kuimba au kutoa kutendawili.

Asumpta (2011) anashadidia sifa zifuatazo za fasihi simulizi: fasihi simulizi ina utendaji. Uwasilishaji wa fasihi simulizi hutegemea maneno na vitendo. Mtambaji kwa mfano hutumia ishara za uso, miondoko ya mwili, mighuno, toni na kiimbo anapowasilisha hadithi. Fasihi simulizi ni hai; yaani ina hadhira hai. Kuna uhusiano wa ana kwa ana kati ya fanani na hadhira yake. Katika uwasilishaji, fanani anaweza kushirikisha hadhira zaidi kwa kuwataka kujibu, kuitikia kwa kukariri kiti kio fulani. Fasihi simulizi lazima iwe na mtendaji au fanani kwa vile

fasihi hii hutendwa. Mtendaji anaweza kuwa mwimbaji kama ilivyo katika nyimbo, yeli ama manju katika maghani, mtambaji katika ngoma au mpigaji ngoma katika ngomezi. Fasihi simulizi huwa na mahali maalum pa kutendea, kwa mfano sherehe za jando huwa na mahali maalum pa kufanyiwa kama vile porini. Fasihi simulizi ni mali ya jamii. Tanzu za fasihi simulizi zikishatendwa humilikiwa na kila mwanajamii. Hakuna anayeweza kudai kwamba ndiye mmiliki wa ngano, methali, vitendawili au tanzu nyinginezo za fasihi simulizi. Fasihi simulizi ina wakati maalum wa kuwasilishwa kwa mfano ngano zilitambwa jioni baada ya shughuli za mchana, nyiso huimbwa tu wakati vijana wanapokuwa jandoni. Fasihi simulizi ina historia ndefu kwani ilianza pamoja na maisha ya binadamu. Fasihi simulizi hurithishwa na fanani kwa mdomo, fanani ndiye huiwasilisha kwa hadhira kwa kutumia fani kama vile methali, ngano au nyimbo.

1.2.2 Nyimbo

Beja (2001) anaeleza wimbo kama utungo wa fasihi simulizi unaowasilisha ujumbe kwa kutumia sauti na matendo ya waimbaji. Ufafanuzi huu unaelekea kukaribiana na wa TUKI (1981) wanaposema kuwa; wimbo ni maneno yanayotamkwa kwa sauti ya muziki. Wanjala (2013) anashadidia kuwa; nyimbo ni tungo zenyе mapigo au mawimbi na huweza kuimbika. Anahoji kuwa nyimbo ni maarufu sana katika jamii za kiafrika na ni nadra sana kupata shughuli isiyoambatana na nyimbo. Anaongezea kusema kuwa kuwa nyimbo husheheni mawazo mazito na kudhamiria kuonesha uhusiano wa kijamii kiuchumi na kisiasa. Kupitia nyimbo, jamii hubadilika, huburudika, hujifunza, huomboleza na kupitisha amali zake za historia kongwe sana, kwani inakisiwa kwamba punde tu binadamu alipojifunza lugha basi alianza kuimba mashairi. Aidha, nyimbo huwa na uteule wake wa majukumu kwani hupitisha, hueleza na huathiri hisia za ndani za watu (hugusa hisia za moyoni). King'ei (1997) anaeleza kuwa fani iitwayo nyimbo ni

mojawapo wa tanzu maarufu katika fasihi simulizi kwa tamaduni zote. Katika fasihi ya Kiswahili utanzu wa ushairi na nyimbo umeingiliana na kuathiriana sana kimuundo na kimtindo. Kazi ya nyimbo kwa mtazamo wa kijamii huishurutisha fani hii kujihusisha kadri ya mapito ya wakati, kimuundo na kimaudhui nyimbo hulazimika kubadilika ili kufungamana na mabadiliko ya jamii zinamoibuka.

Kwa mujibu wa kamusi ya Kiswahili sanifu (TUKI, 1981), wimbo ni maneno yanayotamkwa kwa sauti ya muziki. Maneno haya hutamkwa kwa sauti ya kuvutia na kwa mahadhi ya kupendeza. Matteru (1981) anashadidia kuwa nyimbo ni aina ya ushairi unaoimbwa pekee au kwa kuhusishwa na ngoma au pia kwa kuchezwa na mwimbaji wake, pia anadokeza kuwa nyimbo ni tungo za kishairi zenyetumia mahadhi, melodia, mapigo na muwala. Wimbo unaweza kuimbwa na mtu mmoja pekee au na wazumi wake wakifikia mkarara. Wamitila (2003) anasema kwamba, wimbo ni kile kinachoimbwa na kutoa sifa kadhaa za wimbo kama ifuatavyo: huwa na sauti ya mwimbaji, huwa na ala au vyombo vyta muziki (ingawa si lazima), huwa na hadhira inayoimbiwa, huwa na muktadha uliofungamana na wimbo huo kwa mfano ibada, sherehe, kilio na kadhalika. Kulingana na Finnegan (1970), nyimbo zilianza pale tu binadamu alipoanza kupambana dhidi ya mazingira yake katika shughuli mbalimbali za uzalishaji mali. Kwenye utafiti uliofanywa kuhusu fasihi simulizi katika Afrika, amebainisha kuwa nyimbo huimbwa wakati wa kazi mbalimbali, kwa mfano uwindaji. Nyimbo huimbwa wakati wa sherehe mbalimbali kama vile katika harusi. Wanjala (k.h.j) anaeleza sifa za nyimbo kama ifuatavyo: huwa na maneno yanayoimbwa au matini hupangwa kwa nanma maalum, huwa na hadhira tendi, huwa na mkutadha ambao umefungamana na wimbo mahususi, huambatana na ala tofauti tofauti

za muziki, mabadiliko kwenye sauti ya fanani hujitokeza, fanani hubadilisha lugha na maudhui kutegemea walengwa, muktadha, maudhui, uwasilishaji na wahusika.

Mulokozi (k.h.j) kwa upande wake anaeleza kuwa, wimbo ni dhana pana inavyotambulishwa na mambo muhimu yafuatayo: muziki wa sauti ya mwimbaji au waimbaji, muziki wa ala (kama ipo), matini au maneno yanayoimbwa, hadhira inayoimbiwa, muktadha unaofungamana na wimbo huo. Mulokozi (k.h.j) anaendelea kufafanua kuwa nyimbo ni sanaa yenyе dhima kubwa katika jamii za kiafrika. Hutumika kuburudisha watu kwenye sherehe au wakati wa mapumziko, kuonya, kufunza, kuarifu, kuomboleza, kubembeleza mtoto ili alale, kuchapua kazi, kutia hamasa vitani na kadhalika. Wamitilia (k.h.j) kwa upande wake anasema kuwa nyimbo zina umuhimu katika jamii za Waafrika kwa sababu hutambulisha jamii kwa kusawiri shughuli na maisha ya jamii iliyozibuni. Kwa mfano, nyimbo kutoka jamii ya uvuvi zitasheheni msamiati unaohusu shughuli za kuvua samaki. Nyimbo humwezesha binadamu kutoa hisia zake na pia kujutia kosa alilofanya, mapenzi ama huzuni. Mbolezi humsaidia mtu aliyeathiriwa kutoa hisia za huzuni.

Inabainika wazi kuwa nyimbo zimekuwemo mionganoni mwa binadamu hata kabla ya maandishi kuvumbuliwa, na imekuwa ni mojawapo wa njia za watu kujitumbuiza katika sherehe mbalimbali ambapo yaaminika binadamu asiyevutiwa na nyimbo au mdundo wa aina yoyote ana kasoro kubwa. Nyimbo vilevile hutumiwa kupitisha ujumbe kwa watu wenyе umri tofauti tofauti katika jamii. Nyimbo ni njia mojawapo ya kuhifadhi na kuendeleza utamaduni muhimu katika jamii, huhifadhiwa kwenye nyimbo na hupochezwa kwa vizazi. Nyimbo hutumiwa kupitisha amali na mambo ambayo jamii inayathamini. Amali hizo hurekodiwa katika nyimbo mbalimbali

kama vile za kazi na kurithishwa vizazi vya hiyo jamii. Mawaidha na thamani za jamii hukaririwa katika nyimbo. Nyimbo hutumika kuhamasisha watu na kuchochea hisia za kuchangamkia jambo fulani. Nyimbo za kisiasa kwa mfano huweza kuchochea hisia za kuungana pamoja kutetea haki au kuunga mkono jambo fulani. Nyimbo huakisi ukwasi wa tamaduni za jamii licha ya ukuwaji wa maadili na kuacha mila mionganoni mwa vizazi vya leo.

Kwa mujibu wa Mulokozi (k.h.j), kuna nyimbo za kazi, za harusi, jando na unyago, ibada na matambiko, maombolezi na nyinginezo. Wanjala (k.h.j) anasema kuwa nyimbo zinaweza kugawanywa katika aina mbalimbali kama vile: nyimbo za siasa, nyimbo za kazi na nyimbo za matanga. Wamitila (k.h.j) anashadidia kuwa kuna aina zifuatazo za nyimbo; bembelezi, nyimbo za watoto, wawe, kimai, mbolezi, nyimbo za kisiasa, nyimbo za kazi, tendi, nyiso, nyimbo za harusi, tenzi, tumbuizo na jadiya. Nyimbo hutofautiana kulingana na maudhui, lugha na wahusika. Kufuatia mgao huu, Ngure (2003) anatambua aina kumi na mbili za nyimbo mathalan nyimbo za kazi, vita, tohara, harusi, nyimbo za kuzaliwa na kupatiwa jina mtoto, kafara, mapenzi, matanga, kilio na mazishi na za sifa.

1.2.2.3 Uainishaji wa nyimbo

Kuainisha nyimbo ni kuzigawa katika makundi tofauti tofauti kwa kuzingatia vigezo mbalimbali. Nyimbo za watoto ni nyimbo ambazo huimbwa na watoto wenyewe. Wamitila (k.h.j) anashadidia kuwa, huimbwa wakati wa michezo yao wanapowingga ndege au wanyama shambani. Watoto wanapocheza michezo yao huwa na nyimbo tofauti tofauti. Nyimbo za watoto huimbwa na watoto wakiwa na dhima mbalimbali ambazo ni pamoja na kueleza itikadi ya uvumilivu na utiifu, mahusiano ya ndoa, tabia mbalimbali za binadamu, kustahimili shida, ujasiri, kuonya na kuburudisha. Wanjala (k.h.j) anadadavua sifa za nyimbo za watoto kama

zifuatazo: Huimbwa na watoto wenyewe wanapocheza, huandamana na vitendo kama vile: kuruka, husheheni uradidi mwingi, huwa fupi na nyepesi za kumilisi, utunzi wake hujikita katika mchezo wa sauti tamu za maneno, hugusia vitu vinavyopatikana katika mazingira ya jamii husika, mchezo unaocchezwa huamua kiwango cha kasi na mahadhi ya nyimbo.

Nyimbo za kazi au hodiya ni nyimbo ambazo huimbwa na watu wanapofanya kazi ili kuwatia motisha watie bidii na kufanya kazi bila kuhisi machovu. Nyimbo hizi huonyesha hisia walizonazo kuhusiana na kazi yao. Kila jamii ina nyimbo za kazi. Nyimbo za kazi huimbwa ili kupitisha muda, kufurahia kazi, kuondoa uchovu, kutolea maadili na kwa jumla kurahisisha kazi Wamitila (k.h.j) anasema kuwa, nyimbo za kazi zina baadhi ya sifa zifuatazo: takriri–maneno na sauti zinazorudiwarudiwa ili kuoana vilivyo na mdundo wa kazi inayoendelea. Pia pana tanakali za sauti, maneno mepesi yaliyo rahisi kujifunza na kuimba palepale, maneno, sauti na milio isiyo na maana mradi iweze kujenga mdundo wa nyimbo. Kupokezana–kiongozi wa nyimbo kupokezana wimbo na wenzake, madoido na vigelegele ili kufanya wimbo kuvutia, msamiati, wahusika na maudhui katika nyimbo za kazi hutegemea aina ya wimbo. Karibu kila kazi wanayoifanya watu huwa na nyimbo zake kwa mfano, kutwanga, kupepeta, uvuvi, uchuuzi na kusuka.

Nyimbo za mapenzi ni nyimbo ambazo huwasilishwa kwa ufundi ili kuonesha hisia za furaha ama masikitiko. Hisia za furaha hutokea pale mwimbaji anapomsifu mpenziwe au za kusikitisha ikiwa mwimbaji ni mtu anayewachwa na mpenzi au anampenda mtu na huyo mtu hampendi. Wanjala (k.h.j) anasema kuwa utunzi wa nyimbo hizi kwa wakati mwagine hulenga kuwepo kwa usemezano fulani kati ya mwimbaji na anayelengwa. Wahusika huonyesha hisia zao kwa

kutabasamu, kucheka na hata kulia machozi ya huzuni au furaha tele. Anashadidia kuwa mapenzi ni kitu adimu sana na kwa hivyo huhitaji lugha jamali na kuwa ingawa huimbwa na fanani mahususi, zinasimamia maoni ya jamii nzima kuhusu mapenzi. Nyimbo hizi pia huonesha uozo wa jamii kama vile: wivu wa wanaowazunguka wanaopendana, hila za wapenzi wasiokuwa na mapenzi ya dhati, wapenzi wanaovunja ahadi zao, hivyo kutumia nyimbo hizi kuwakashifu. Wamitila (k.h.j) anasema kuwa, mapenzi ni hisia nzito isiyoweza kuelezeza kikamilifu kwa maneno au lugha yoyote, nyimbo hizi za mapenzi huimbwa kwa matumizi ya lugha ilijoaa ufundi, umbuji na hisia za hali ya juu. Ujumbe wa nyimbo hizi hutegemea waimbaji kibinagsi, umri wao, jinsia, mazingira, muktadha na tukio.

Sifa za nyimbo za mapenzi huelekezwa kwa maneno matamu yenyе hisia nzito nzito, ni nyimbo zinazofafanua upendo uliopo baina ya mtu na mtu, huimbwa ili kusifia mahaba yaliyopo baina ya watu wawili au kusikitikia kuondokewa na mahaba ghafla, tamathali za usemi huchangia pakubwa katika kuelewa maudhui yaliyomo katika nyimbo kama vile takriri, methali, chuku na jazanda, majina ya wahusika hutajwa na huwa ya kikweli au ya kubuniwa.

Nyimbo za dini ni zile zinazoimbwa ili kumsifu Mungu kwa ajili ya uwezo alionao katika maisha ya binadamu. Wanjala (k.h.j) anasema kuwa, nyimbo hizi hutumiwa katika sehemu za maabadini (kanisani au msikitini) kwa malengo ya kumtukuza Maulana, Kristo, mitume, malaika au Mama Maria. Nyimbo hizi hunuia kuwaelekeza watu katika jamii kwa kuwaonya au kuwatia moyo baada ya matatizo fulani kutokea. Nyimbo hizi vilevile huimbwa katika miktadha tofauti kama vile matanga na harusi. Nyimbo hizi huimbwa kwa unyenyekevu.

Sifa za nyimbo za dini ni kama vile: huimbwa na watu walio na imani fulani kwa Mungu wao. Huimbwa pahali maalum kama vile kanisani au msikitini. Aghalabu huandamana na ala mbalimbali za muziki kama vile kengele, ngoma na vinanda. Nyimbo hizi hutaja sifa za Mungu, matendo yake na uhusiano wake na watu. Nyimbo nyingine huwa za ombi au toba na nyingine za kumtukuza Mungu. Huwa na miondoko inayodhihirisha hisia za waumini ambazo huambatana na nyimbo hizi.

Nyimbo za sifa, Wanjala (k.h.j) anashadidia kuwa hizi ni nyimbo ambazo hutumiwa kumiminia sifa kwa kitu au mtu fulani katika jamii. Mara nyingi nyimbo za sifa hutiwa chuku chungu nzima kwa madhumuni ya kuwafurahisha wahusika, wakati mwingine pasipo na ukweli. Nyimbo hizi huwa na matumizi ya sitiari hususan ulinganisho wa watu na wanyama kama jogoo, simba au ndovu kwa kutegemea kusudi. Nyimbo hizi wakati mwingine huimbwa wakati wa kuwakaribisha mibabe wa kivita nyumbani baada ya ushindi. Nyimbo za sifa husheheni ni kama vile: husifu na kutukuza watu ambao wamefanya jambo fulani, hutumia sitiari kwa ufanifu mkubwa, huwafananisha wanaosifiwa na wanyama ili kuonesha sifa fulani bora kwa mfano kiongozi anaweza kufananishwa na simba ili kuonesha ujasiri wake, hutumika katika miktadha mbalimbali ya kijamii, huweza kuimbwa na mtu au watu binafsi wakijisifu, huweza kuakisi thamani ya jamii husika, hupigia chuku sifa za anayesifiwa.

Wamitila (k.h.j) anasema kuwa mbolezi ni nyimbo ambazo huimbwa wakati wa maombolezi au kilio. Nyimbo hizi hutofautiana kutoka jamii moja hadi nyingine na labda hata kutegemea umri wa anayehusika aliyeaga dunia, hadhi yake, nafasi yake na kadhalika. Nyimbo hizi hutufichulia mtazamo wa jamii fulani kuhusu dhana ya kifo. Wanjala (k.h.j) anasema kuwa, nyimbo hizi

hutumiwa kufichua imani ya jamii kuhusu kifo kwa mfano kuonesha kuwa kifo ni mwisho wa uhai, mwanzo mpya (kuwa mizimu), mwanzo wa maisha mapya, mpango wa shetani au Mungu au mtu au jamii imemkosea Mungu. Kwa kawaida mbolezi hutoa sifa nzuri za aliyekufa. Katika baadhi ya tamaduni nyimbo hizi hazitumiki tu katika kuomboleza bali kulalamikia asili ya kifo hicho. Baadhi ya nyimbo hutungwa kusifu marehemu kwa wema aliotenda akiwa hai na kuwatolea changamoto waliobaki kuiga wema wake na vilevile kuwafariji waliofiwa. Watu mashuhuri hutungiwa nyimbo maalum na baadhi ya nyimbo hizo hubaki kuwa kumbukumbu kwa muda mrefu.

Sifa za mbolezi ni kama vile: huimbwa wakati wa kifo cha mtu katika jamii, hutofautiana kutoka jamii moja hadi nyingine kutegemea imani ya jamii kuhusu kifo, huimbwa kwa nia ya kufariji waliofiwa, huimbwa kwa toni ya huzuni na pengine uchungu hivyo kuibua hisia za ndani za mwombolezaji, aghalabu waimbaji au waombolezaji hucaa nguo maalum kuashiria kuwepo kwa msiba, huibua hisia za majonzi na masikitiko, baadhi ya mbolezi huambatanishwa na vitendo mahususi kama vile maombi. Wamitila (k.h.j) anasema kuwa nyimbo za jadiya ni nyimbo ambazo hupokezanwa kwa njia ya mdomo kutoka kizazi kimoja hadi kingine. Nyimbo hizi hupatikana katika jamii nyingi na huzungumzia masuala mbalimbali.

Nyimbo za jando na unyago (nyiso) ni nyimbo ambazo hutumiwa katika sherehe za kitamaduni kama vile jando na unyago. Huimbiwa vijana wanapopashwa tohara. Nyimbo hizi huonyesha ushujaa na kuashiria kuwa anayetahiriwa amekuwa mtu mzima. Nyimbo za jando na unyago hutumia lugha maalum ilijojaa picha, ishara na taswira. Wavulana walikuwa jandoni ilhali wasichana walikuwa unyagoni. Ngugi (1990) anaeleza kuwa, jando na unyago katika jamii ni

fasihi inayomjenga mwanajamii. Jamii yenyе utamaduni wa kuwapeleka vijana jandoni na unyagoni inaaminika kuwa, ni jamii yenyе mwelekeo bora katika maisha. Nyimbo za jando na unyago zinamtoa kijana katika utoto na kuwa mtu mzima. Mafunzo yanayotolewa ni ya kumuandaa kijana kuweza kujitegemea badala ya kutegemea watu wengine. Wamitila (k.h.j) anashadidia kuwa, nyimbo za tohara hutumiwa kumjuza mwanajamii matarajio ya jamii, kuonya, kumpa maelezo na kumwingiza katika tabaka au kundi fulani la jamii.

Nyimbo za tohara huimbwa kwa malengo tofauti kama vile; kuwakusanya pamoja na kuwapa moyo watahiriwa, kuwakebehi wenyе uoga, kuwatayarisha watahiriwa kihisia ili kukabiliana na kisu kijasiri, kusisitiza majukumu yajayo, kuwaandaa wanaohusika kwa majukumu ya utu uzima, kushangilia na kufurahia hatua ya kutoka utotoni hadi utu uzima. Wanjala (k.h.j) anashadidia sifa zifuatazo za nyiso: huwa fupi, huwa na umbo maalum, huwa na mkarara, ni nyumbu, hukarabatiwa au kuundwa upya panapotokea haja, hudumu milele au kupotea baada ya muda na huundwa papo hapo panapotokea haja ya kufanya hivyo. Nyimbo za harusi, nazo zinahusu ndoa. Ndoa ni sherehe muhimu ya kitamaduni katika jamii zetu, sherehe hii huandamana na kila aina ya tafrija zikiwemo nyimbo (Wamitila k.h.j). Ingawa kimsingi nyimbo hizi huandamana na sherehe za ndoa, majukumu yake ya ziada hutofautiana kutoka jamii moja hadi nyingine. Zipo harusi ambazo hutumia nyimbo hizi kushauri wanaooana, kuonesha masikitiko ya kuhama nyumba moja na kuenda nyingine, kukashifiana, kuelekezana kwenye matarajio na maisha ya unyumba.

Wamitila (k.h.j) anashadidia kuwa, fanani wa fasihi simulizi anafaa kuwa na uwezo wa kuwasilisha kazi yake kwa namna inayochangamsha msikilizaji au hadhira yake. Anastahili

kuwa mcheshi na anastahili kujua namna ya kuutumia ucheshi ili kuinasa makini ya hadhira yake. Anatakikana kuwa na uwezo wa ufaraguzi. Wanjala (k.h.j) anasema kuwa fanani katika fasihi simulizi anastahiki kupewa uzito sawa au zaidi ya mwandishi au mtunzi wa fasihi andishi. Anaendelea kusema kuwa, fanani ana uwezo wa kuona mambo kwa jicho pevu zaidi, kuona yanayopendeza au kuchukiza, uwezo mkubwa wa kujieleza kisanii na upendo wa kufanya mazoezi juu ya sanaa fulani. Lazima fanani huyu awe na talanta na hamu ya utanzu husika na kuwa makini sana kunata anayoyaona au anayoyasikia na awe mwepesi wa kukumbuka. Anaongeza kuwa, fanani wa fasihi simulizi kwa kawaida anastahili kutumia ujuzi, ufaraguzi na unasibishaji ili anapotoa utanzu wowote uwe kama mpya. Kwa ujumla, silka za fanani huchangia pakubwa katika kufikisha ujumbe kwa hadhira.

1.2.3 Ufundishaji wa fasihi simulizi

Kwa mujibu wa Akivaga na Odaga (1982) washiriki wa kongamano la kwanza la walimu wa fasihi simulizi lilofanyika Nairobi mwaka wa 1974, walikubaliana kwamba ufundishaji wa fasihi simulizi lazima uwe na madhumuni ya kuwawezesha wanafunzi kutambua mambo ya maadili katika tamaduni zao. Silabasi ya KIE (1985) inaonyesha kwamba vipengele vichache tu vya fasihi simulizi vilishirikishwa na kuratibiwa kufunzwa. Fasihi simulizi katika silabasi hiyo imetajwa mara moja tu bila kutaja mbinu za kufundishia. Miaka ya themanini ilishuhudia ufundishaji wa fasihi simulizi ya Kiswahili bila sera na mpangilio bora, kwa mfano vipera mbalimbali kama vile methali, misemo na miiko. Baadhi ya vipera vya fasihi simulizi vilivyofunzwa kulingana na silabasi ya 1992 ni methali, mafumbo, misemo, hadithi na maigizo, Njogu na Chimerah (1999). Vipera vingine vimeshughulikiwa katika silabasi ya 2002 (KIE, 2002).

Kabla ya uhuru, fasihi simulizi haikuthaminiwa sana na walimu kwani haikushughulikiwa kikamilifu wakati wa utekelezaji. Mitaala ya shule miaka ya themanini na mapema miaka ya tisini ilizidi kuipa nguvu kauli hii kwa vile fasihi simulizi haikuwa inatahiniwa katika mitihani ya kitaifa na kufanya ufundishaji wa fasihi simulizi kutoshughulikiwa kwa dhati. Ufundishaji wa kina wa fasihi simulizi katika shule za upili ulianza mwaka wa 2003 kutokana na pendekeso la Taasisi ya Elimu nchini Kenya (KIE, 2002). Kulingana na Balisidya (1987) ufundishaji wa fasihi simulizi katika shule za upili nchini Tanzania una historia fupi. Anaongeza kuwa, ufundishaji wa fasihi simulizi kama somo una umri mfupi katika shule za sekondari. Hata hivyo somo hilo lilikuwa likifunzwa hapa na pale bila makubaliano rasmi. Hata kama alikuwa akizungumzia nchi ya Tanzania anayoyasema yana mashiko nchini Kenya, kwani fasihi simulizi imeingizwa tu katika mtaala wa elimu mwaka wa 2003. Odaga (1985) ameshughulikia suala la ufundishaji wa fasihi na amefafanua kwamba mchango wa walimu ni muhimu katika ufundishaji wa fasihi ya vijana. Amesema kuwa, walimu na shule wajishughulishe kwanza katika kujenga mwelekeo ufaao ndipo kutakuwa na mabadiliko katika hali ya usomaji. Kibiti (2018) ameshughulikia suala la ufundishaji wa fasihi simulizi kwa kutumia tarakilishi na kugundua kuwa walimu wengi hawana uelewa wa matumizi ya tarakilishi katika ufundishaji.

1.2.4 Tamasha za muziki

Tamasha za muziki ni sherehe ambazo huandaliwa kila mwaka kwa sababu ya mashindano. Katika nchi mbalimbali sherehe hizo huandaliwa kwa minajili ya kutuzwa na kutumbuiza. Tamasha za muziki ambazo huandaliwa kwenye jamii hushirikisha wanamuziki wachanga na wakongwe. Huweza kutayarisha muziki na kuuwasilisha mbele ya hadhira. Hapa kila mshiriki

hukosolewa na wakaguzi walioteuliwa. Vilevile, washiriki hujifunza kutoka kwa wenzao na kuweza kuimarika zaidi.Ulimwenguni kote tamasha za muziki ambazo ni kubwa sana ni zile za Roskilde kule Denmark ambazo hushirikisha takribani watazamaji 135,000 kila mwaka tangu 1966. Neno tamasha lilitokea kwa mara ya kwanza katikati ya karne ya 16 na lilitokana na neno “festival,” kila wakati likiegemea kwenye uvunaji. Katika historia nzima, muziki umecheza nafasi bora katika hizi sherehe. Kwa mfano michezo kule Ugiriki karne ya 6 kabla ya Kristo ambayo ilishirikisha mashindano ya uwezo wa kimuziki.Watu walikusanyika Uropa kote kusikiza muziki kuanzia mwaka wa 1000. Ingawa hii ilikuwa ya tabaka la juu tu. Pia tangu 1847 kumekuwepo na tamasha za muziki maalum kule India ziitwazo “Tygaraja Aradhama” hadi wa leo. Tamasha za muziki wa Jazz zilianza 1952 katika kisiwa cha Rhode lakini tamasha za muziki wa kisasa inasemekana zilianza mwaka wa 1967, kwa mfano Monterey Pop Festival kule California.

Barani Afrika nchi ya Nigeria mji wa Logos kuna tamasha zinazoitwa “Festac” ambazo pia huitwa “Logos Music Festival.” Tamasha hizi zilianzishwa mwaka wa 2013. Umuhimu wake ulikuwa ni kuwakuza wanamuziki wa Nigeria pamoja na talanta zao kitaifa na kimataifa.Kule Morocco kuna tamasha zinazoitwa “Mawazine”. Hizi hushirikisha wanamuziki kutoka Morocco na hata wa kimataifa. Mwanzoni mwa karne ya 20 tamasha za muziki zilizohusisha muziki wa kitamaduni zilifanyika kwa minajili ya kujiburudisha tu nchini Tanzania katika miaka ya 1960, 1970 na 1980, bendi kama vile “Orchestra safari Sound” na DDC Milimani Park Orchestra ziliibuka na kupendelewa sana, kukawa na mashindano makali kati yao. Wapenzi wa bendi hizi walikuwa wakilipia ili kutazama.Wakati ujamaa ulififia serikali ya Tanzania mwaka wa 1980

ikaingilia kati mambo ya muziki wakati huu miziki ya Bongo Flava ikaibuka. Bongo Flava huwa na wafuasi vijana.

Kuna tamasha mbalimbali za muziki Tanzania. Kwa mfano Sauti za Busara kule Zanzibar, tamasha za Makuya kule Mtwara na tamasha za Wagogo Dodomo. Nchini Kenya muziki ambao unajulikana sana ni wa Benga ambao huimbwa sana katika maeneo ya Ziwa Victoria kuanzia miaka ya 1960. Kuanzia mwaka wa 1994 na hasa 2003 muziki wa Kenya umeweza kujulikana sana kupitia “Kisima Music Awards”. Washiriki huweza kutuzwa kila mwaka. Wakati wa vita vya pili duniani wanamuziki nchini Kenya na Uganda walitumiwa kuwatumbuiza Wafalme wa Kiafrika. Katika miaka ya 1970, 1980 na 1990 waimbaji kutoka Kongo ndio waliojulikana sana nchini Kenya. Kwa mfano, “Orchestre Virunga” ambayo ilikuwa bendi maarufu sana. Mwaka wa 1971 kundi kutoka Tanzania lililoitwa Arusha Jazz liliwasili Kenya ambalo baadaye lilijulikana kama “Simba wa Nyika band.” Lilitawanyika mara ya kwanza mwaka wa 1978 wakati wengi wao walitoweka na kuungana ili kuunda Les Wanyika. Makundi mengine nchini Kenya yaliyojulikana yalikuwa Super Mazembe na Les Mangelepa. Bendii zilizojumuika katika hoteli za Nairobi ni “Them Mushrooms” mwaka wa 1987 na “Safari sound Band”.

Mwaka wa 1927, tamasha za muziki nchini Kenya zilizohusisha shule mbalimbali nchini zilianzishwa. Tamasha hizi ni shughuli kubwa ambayo imekuwa ikifanyika hasa mwezi wa nane kila mwaka. Tamasha za muziki ni mojawapo wa mashindano makubwa barani Afrika na huhusisha shule, vyuo na vyuo vikuu. Mwaka wa 1984 wakati mfumo wa elimu wa 8.4.4 ulipoanzishwa, muziki kama somo ulitiliwa maanani na ukawa somo la lazima kwenye mtaala. Somo hili liliweza kutahiniwa katika shule za msingi (K.C.P.E) na kama somo la kuchagua

katika shule za upili (K.C.S.E) na kwenye vyuo vikuu. Awali jambo hili liliwapa motisha waliokuwa na talanta ya muziki na hata kuwaimarisha zaidi katika utendaji (Wanyama, 2008). Katika mwaka wa 2000 Wizara ya Elimu nchini Kenya haikuweka muziki kama somo la lazima au la kutahiniwa na KNEC. Jambo hili limefanya walimu na wanafunzi wachache tu kuwa na hamu ya muziki kama somo.

Mindoti (2010) katika utafiti wake, anaonyesha ugumu unaokabili muziki katika silabasi ya shule nchini Kenya. Anasema kuwa, kwa vile mfumo wa elimu nchini unalenga mitihani tu, masomo ambayo si ya kutahimiwa huweza kushirikishwa katika utendaji tu. Mindoti (k.h.j) anaendelea kusema kuwa, idadi ya shule za upili zinazofunza muziki inaendelea kupunguka. Jambo hili pia linaathiri wale wanaochukua muziki kama somo katika vyuo vikuu. Jambo hili kwa mfano anasema, katika Chuo Kikuu cha Maseno Idara ya Muziki iliunganishwa na Idara ya Masomo ya kuendeleza Uigizaji kwa vile wanafunzi walikuwa wachache. Hata hivyo nchini Kenya tamasha za muziki hupangwa na kuendeshwa vyema kila mwaka. Tamasha hizi huwa baadhi ya tamasha kuu barani Afrika na hushirikisha mashindano kati ya shule, vyuo na vyuo vikuu. Tamasha hizi huandaliwa na Wizara ya Elimu na hushirikisha maelfu na maelfu ya wanafunzi kuanzia shule za chekechea hadi vyuo vikuu kwa muda wa majuma mawili, kuanzia kiwango cha kaunti ndogo hadi cha kitaifa.

1.2.5 Malengo ya tamasha za muziki nchini Kenya

Malengo ya tamasha za muziki nchini Kenya ni kama yafuatayo: Kuhimiza kusoma, kutenda na kukua kwa muziki. Kupitia tamasha za muziki wanafunzi wanaweza kusoma na kujifunza kuhusu mengi yanayohusiana na nyimbo, hivyo kuweza kukuza muziki nchini Kenya. Wanafunzi

wanaweza kusoma uainishaji wa nyimbo kama kipera cha fasihi simulizi na Kuunda nafasi ya kudhihirisha na kukuza talanta. Kwenye tamasha za muziki wanafunzi huweza kuonesha talanta zao na katika kushiriki huweza kusaidia kuzikuza na kuendeleza talanta hizo. Fanani wanaoongoza madaraja mbalimbali ya nyimbo katika tamasha za muziki huweza kuendeleza talanta zao na kuhifadhi utamaduni wa Kenya. Jambo hili huwezakana kupitia kwa nyimbo za kitamaduni (Jadiya). Nyimbo za jadiya hushirikishwa katika madaraja mbalimbali kutoka makabila mbalimbali.

Tamasha za muziki husaidia kuweka kwenye hifadhi na kuonyesha utajiri wa sanaa nchini. Hii ni kwa sababu tamasha hizi zinapofanyika kila mwaka, husaidia kuhifadhi nyimbo mbalimbali na kuendelezwa kutoka kizazi kimoja hadi kingine na kuendeleza uelewa wa kimataifa kupitia muziki. Hii ni kwa sababu kuna madaraja yanayoshirikisha nyimbo kutoka katika mataifa mengine. Kupitia tamasha za muziki nyimbo mbalimbali huweza kuboreshwa zaidi, kwa mfano kupitia mipangilio mipya kama vile kuhusishwa kwa matumizi ya vifaa vyta muziki kama vile piano. Tamasha huweza kuhimiza ubunifu ambao utaonyesha masuala ibuka. Jambo hili hujitokeza katika utunzi spesheli ambapo wanaoshiriki huonesha ubunifu wao utakaozingatia masuala ibuka.

Tamasha za muziki hutupatia ujumuikaji wa kuendeleza umoja nchini. Kwani tamasha za muziki huleta pamoja wanafunzi wengi kutoka shule mbalimbali nchini Kenya. Vilevile wananchi wapenzi wa muziki hujumuika ili kujiburudisha katika tamasha hizi na kutambua nafasi za kujiendeleza kimaisha. Wengi wanaoshiriki katika tamasha hizi watatambua vipawa vyao ambavyo wanaweza kuviboresha na kuvitumia hatimaye katika kujiendeleza kimaisha.

Kulingana na silabasi ya tamasha za muziki (K.M.F.F, 2017) kuna madaraja mbalimbali ambayo waandalizi wa tamasha za muziki hustahili kuelewa na kujifahamisha nayo. Madaraja haya huwa migao mbalimbali ya nyimbo zinazoshirikishwa katika tamasha za muziki. Kutokana na madaraja haya mahususi katika tamasha za muziki ilibainika wazi kuwa, katika ufundishaji wa nyimbo katika fasihi simulizi, wanafunzi wa shule za upili wanaweza kuelewa uainishaji wa nyimbo darasani kupitia tamasha za muziki hizi, hivyo basi kuonesha mchango wa tamasha za muziki katika ufundishaji wa nyimbo kwenye shule za upili nchini Kenya. Kutokana na kanda za video za mkusanyiko wa nyimbo zilizowahi kuwasilishwa, kuna uwezekano kwamba kanda hizi zinaweza kutumiwa na walimu katika kufundishia kipera cha nyimbo darasani wakati wa vipindi vya fasihi simulizi. Kanda hizi huuzwa na taasisi ya ukuzaji wa mitaala nchini Kenya. Kutokana na uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki, vigezo mbalimbali huweza kutumiwa kama vile umri, kwa mfano nyimbo za watoto ambazo hustahili kuimbwa na watoto wa shule za chekechea, mahali nyimbo hizo huimbwa kwa mfano Afrika au ughaibuni na kuzua suala la ubia katika uainishji wa nyimbo. Darasani wanafunzi huweza kufundishwa kwa kuzingatia kigezo kimoja tu cha umri. Jambo hili lilichochea utafiti huu kufanywa ili kutambua vigezo vingine vinavyoweza kutumiwa katika uainishaji wa nyimbo mbalimbali upya darasani. Uainishaji wa nyimbo bado unahitaji kufanyiwa utafiti zaidi ili kurahisisha ufundishaji na uelewaji wake.

1.3 Suala la utafiti

Tamasha za muziki zimekuwepo nchini Kenya kwa miaka mingi. Tamasha hizi zimekuwa zikitumiwa pakubwa kwa minajili ya mashindano ya kupewa vyeti na tuzo kwa wanafunzi wa shule za msingi na upili. Tamasha hizi zimekuwa pia zikitumiwa kuwaelimisha wanafunzi kuhusu masuala ibuka na kutumiwa kuwaburudisha watu. Ufundishaji wa kipera cha nyimbo

hutatiza bado. Miongoni mwa masuala yanayokanganya ni uainishaji wa nyimbo. Tamasha za muziki zinaweza kuchangia katika ufundishaji wa uainishaji wa nyimbo. Mchango wa tamasha za muziki haujafanyiwa utafiti wowote. Kuna haja ya kufanya utafiti ili kuchunguza mchango wa tamasha hizi katika ufundishaji wa uainishaji wa kipera cha nyimbo. Watafiti wa hapo awali waliweza kushughulikia suala la uainishaji wa nyimbo ambao unatumwiwa darasani katika shule za upili. Hata hivyo, kuna haja ya kuchunguza njia mbadala za uainishaji wa kipera cha nyimbo kwa sababu ni kipana mno na hata uainishaji wake hukanganya.

1.4 Malengo ya utafiti

Lengo kuu la utafiti lilikuwa kuonesha mchango wa tamasha za muziki katika ufundishaji wa uainishaji wa kipera cha nyimbo kwenye fasihi simulizi katika shule za upili nchini Kenya. Ili kutimiza lengo hili utafiti huu ulizingatia malengo mahususi yafuatayo:

- i. Kupambanua jinsi ambavyo uainishaji wa nyimbo unashughulikiwa katika tamasha za muziki.
- ii. Kubainisha namna uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki unavyoweza kutumiwa kufundisha uainishaji wa nyimbo darasani.
- iii. Kudhihirisha dhima ya nyimbo kupitia tamasha za muziki.

1.5 Maswali ya utafiti

Utafiti huu ulielekezwa na maswali yafuatayo:

- i. Nyimbo huainishwa vipi katika tamasha za muziki?
- ii. Uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki unaweza kutumiwaje kufundisha uainishaji wa nyimbo darasani?

iii. Tamasha za muziki hudhihirishaje dhima ya nyimbo?

1.6 Umuhimu wa utafiti

Utafiti huu uliweza kupambanua uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki, kubaini namna uainishaji huo unavyoweza kutumika katika kufundishia uainishaji wa nyimbo darasani na kudhihirisha dhima ya nyimbo katika tamasha za muziki. Kwa hivyo matokeo ya utafiti huu yataweza kuwanufaisha wanafunzi na walimu pamoja na taaluma ya fasihi katika ufundishaji wa nyimbo kama kipera cha fasihi simulizi hususan kuhusu suala la uainishaji. Ni matumaini ya mtafiti kuwa utafiti wake kuhusu mchango wa tamasha za muziki katika ufundishaji; wa kipera cha nyimbo kwenye fasihi simulizi katika shule za upili nchini Kenya utaweza kuendeleza na kukuza fasihi simulizi ambayo ni hai na tendi hasa tunapozingatia mfumo mpya wa elimu nchini Kenya CBC unaohimiza uendelezaji wa ujuzi na maarifa mionganoni mwa wanafunzi.

1.7 Sababu za kuchagua mada

Tamasha za muziki nchini Kenya huandaliwa na Wizara ya Elimu na huweza kushirikisha maelefu ya wanafunzi. Tamasha hizi zimekuwepo hata kabla ya kupata uhuru. Inakadiriwa tangu mwaka wa 1927 (K.M.F.F, 2017). Wanafunzi wamekuwa wakishiriki kisha kutuzwa, lakini tamasha hizi zinaweza kuwa jungu la kufundishia fasihi simulizi hususan kuhusu uainishaji wa kipera cha nyimbo. Tamasha hizi za muziki huweza kusaidia ukuzaji wa vipawa na talanta za wanafunzi hasa tunapozingatia mtaala mpya unaohimiza kukuza vipawa vyatya wanafunzi (CBC).

Nchini Kenya nyimbo ni njia moja ya kujieleza kimuziki. Tamasha hizi huwa nafasi bora ya kukua kwa vijana. Muziki huweza kuwa njia mojawapo ya kuitisha ujumbe kwa wasikilizaji na

ina uwezo wa kuangazia masuala yote kuhusu jamii. Kuwepo kwa tamasha za muziki kwa muda mrefu kulichochea mtafiti kuchunguza mchango wa tamasha hizi katika ufundishaji wa uainishaji wa kipera cha nyimbo. Kwa muda mrefu wanafunzi wengi wamekuwa wakishiriki tamasha hizi kisha kutuzwa na kurudi shulenii mwao. Lakini kwa kiwango fulani tamasha hizi zinaweza kutumiwa kama mojawapo wa mbinu mbadala za kufundishia uainishaji wa nyimbo kama kipera cha fasihi simulizi darasani. Ndiposa mtafiti akachochewa kufanya utafiti huu.

1.8 Upeo na mipaka ya utafiti

Utafiti huu ulijikita katika ufundishaji wa fasihi. Hata hivyo fasihi ina tanzu zake kuu mbili, fasihi simulizi na fasihi andishi. Utafiti huu ulijikita katika fasihi simulizi hususan kipera cha nyimbo. Tamasha za muziki huhusisha vipera mbalimbali vya fasihi simulizi kama vile nyimbo, mashairi na ngoma. Vipera hivi visingewezekana kushughulikiwa kwa ujumla wake ndani ya kazi hii moja. Kwa hivyo utafiti huu ulijikita katika kipera cha nyimbo hususan uainishaji wa nyimbo kupitia tamasha za muziki katika kiwango cha kikanda na kubaini namna uainishaji huu unavyoweza kutumiwa kufundisha uainishaji wa nyimbo darasani. Utafiti huu pia ulistahili kudhihirisha dhima ya nyimbo kupitia tamasha za muziki kwa kutumia nadharia ya utanzu na ya ujifunzaji kijamii.

1.9 Misingi ya kinadharia

Utafiti huu ulizingatia nadharia mbili, nadharia ya utanzu na nadharia ya ujifunzaji kijamii.

1.9.1 Nadharia ya utanzu

Nadharia iliyoongoza utafiti huu ni nadharia ya utanzu, ambayo inaeleweka kama kiainishi cha kundi, aina, namna au mtindo wa utendaji wenyewe kuwasiliana, kuainishwa na kujulikana kuwa

mali ya kundi husika kutokana na sifa bainifu za umbo lake na kuendelezwa kwake. Warasimi kama Aristotle, Plato na Horace wanasema kwamba, tanzu za fasihi zilikuwa tatu yaani shairi la hisia, drama na tendi. Tanzu hizi zilikuwa na ukruba mkubwa mno. Tanzu hufungamana wala si tengenye, hii ina maana kuwa tanzu hujumuisha mitindo mbalimbali na huingiliana kwa kiasi kikubwa, hakuna migao maalum. Mwasisi wa nadharia ya utanzu ni Boas (1940). Wanaoienyeleza nadharia hii ni pamoja na Dell, Hymes, Radiri na Bakhtini. Ni nadharia iliyotumika katika anthropolojia wakati wa Boas katika kuchunguza lugha asilia ya Marekani. Wanasyansi jamii na wanamuundo walitumia hii nadharia baadaye. Vilevile ilitumiwa katika enthrografia ya mazungumzo.

Nadharia hii iliendelezwa na Fowler (1982). Anafafanua kuwa nadharia ya utanzu inatuwezesha kueleza jinsi tunavyoweza kuweka kazi fulani katika tanzu mahususi ili tuweze kuifasiri na kuishughulikia. Kwa hivyo, uainishaji unapaswa kuwa hatua ya kwanza katika uhakiki. Uhakiki wa kiutanzu unamwezesha mhakiki kutambua mchango wa kila kazi husika katika utanzu husika. Hii ina maana kwamba kinadharia, kila kazi mpya inayotungwa huchangia utanzu husika kwa njia moja au nyingine. Mchango huu unaweza kuwa katika upande wa fani au maudhui. Uhakiki wa kiutanzu humwezesha mhakiki kupambanua kazi bora au duni kwa kurejelea kanuni kuu za utanzu unaohusika. Utanzu kama mfumo maalum wa matini ambao huleta pamoja watunzi, wapokezi, mada na njia ya kuwasiliana kulingana na shughuli fulani, humtawala na kumwongoza mtunzi kwa matarajio ya wapokezi kulingana na ujuzi wa watunzi wa utanzu husika. Matarajio na sheria za utunzi husika hufahamika miiongoni mwa wapokezi na watunzi husika. Nadharia hii ya utanzu ilisaidia katika uchambuzi wa aina tofauti za nyimbo kutoka kwenye tamasha za muziki. Ilisaidia kuziweka nyimbo katika vitengo vyao maalum.

Mihimili ya nadharia ya utanzu ni ifuatayo: mhimili wa kwanza unashikilia kuwa mtu hupata mjisimko zaidi kunapotumika utanzu mwingine ambao umejaa burudani. Mhimili wa pili unashadidia kuwa tanzu huleta muwala katika matini na kufanya kazi ieleweka kwa urahisi. Mhimili wa tatu unaeleza kuwa ni vyema tanzu mbili ambazo zimezoleka zitumike kwa pamoja katika jamii fulani kulingana na sifa zao zenye uhusiano mkubwa. Mhimili wa nne unashadidia kuwa ukiushi huburudisha. Wapokezi hufurahia kanuni za utanzu husika zinapokiukwa na hivyo basi kulenga zaidi ya matarajio ya wapokezi. Mhimili wa tano unasema kuwa, matumizi ya utanzu mwingine huwafanya wasomaji au wapokezi kuwa na ilhamu zaidi kuliko kuwapa kila wanachotrajia. Vilevile, hutia tataruki na hivyo basi kusaidia katika kufahamu makala. Mhimili wa pili ulitumika katika utafiti huu na unashadidia kuwa tanzu huleta muwala katika matini na kufanya kazi ieleweke kwa urahisi.

Nadharia ya utanzu ilitumika katika uchambuzi wa data katika lengo la kwanza tulipokuwa tukiainisha nyimbo katika tamasha za muziki. Vilevile, nadharia hii ilitusaidia katika kuchambua lengo la kwanza la uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki na la pili lililosughulikia namna uainishaji wa nyimbo kwenye tamasha za muziki unavyoweza kusaidia uainishaji wa nyimbo darasani. Nadharia ya pili ya ujifunzaji kijamii ilihitajika ili kusaidia utafiti zaidi katika kung'amua miondoko na maleba yaliyotumika katika uwasilishaji wa nyimbo husika kupitia utazamaji na kukabiliana na nyimbo hizo katika utendaji wake. Vilevile, nadharia hii ya utanzu haingewezesha utafiti huu kushughulikia lengo la tatu linalohusu dhima ya nyimbo katika tamasha za muziki kikamilifu ndiposa ikabidi kuzingatia nadharia ya pili ya ujifunzaji kijamii.

1.9.2 Nadharia ya ujifunzaji kijamii

Utafiti huu vilevile uliongozwa pia na nadharia ya ujifunzaji kijamii iliyoasisiwa na Bandura (1977). Nadharia hii inashikilia kuwa ujifunzaji ni mchakato wa kiutambuzi ambao hujitokeza

katika muktadha wa kijamii na huweza kujitokeza kupitia utazamaji au maagizo au hata kupitia kuzawadiwa. Bandura alikuwa akitafiti kuhusu mchakato wa ujifunzaji ambao ulikuwa ukitokea katika miktadha ya kibinagsi. Alianza kutafiti kuhusu upataji wa tabia fulani kupitia utazamaji wa kijamii. Alianzisha njia za ujifunzaji kwa kuzingatia utazamaji kama mbinu mojawapo inayoweza kutumiwa. Aligundua kuwa tabia ya mtu huathiriwa na mazingira na vilevile mazingira huathiriwa na tabia za binadamu hivi kwamba tabia ya mtu, mazingira na sifa za kibinagsi huweza kuathiriana. Kwa mfano, aligundua kuwa mtoto anayetazama video za kivita huweza kuathiri wenzake kutazama pia na kumfanya mtoto huyu kutojali kuhusu vita ambavyo hatimaye huweza kuathiri tabia za mtoto huyo.

Ujifunzaji mwingi darasani huongozwa na ujifunzaji kijamii ili kuboresha namna ya upataji maarifa wa mwanafunzi. Bandura alifanya utafiti ufuatao wa “Bobo Doll” ili kujaribu kuidhinisha imani yake kuwa tabia za binadamu wote hujifunza kupitia kutazama na kufanya vile wengine wanavyofanya pasipo kupitia uzazi. Hatua ya kwanza ya nadharia ya Bandura ilikuwa ni kutazama watoto wakishuhudia tabia ya mtu mzima aliye na tabia za kivita na wao kuwa na tabia kama zizo hizo, pili ilikuwa ni watoto waliotazama mtu mzima ambaye hakuwa na tabia za kivita. Mtoto kama huyu kulikuwa na uwezekano wa yeze kutoonesha tabia za kivita. Tatu, aligundua kuwa kulikuwa na uwezekano wa watoto kuwa na tabia sawa na wanayemtazama wa jinsia moja. Nne, aligundua kuwa, watoto wa kiume walikuwa na uwezo wa kuiga tabia za kivita kuliko wale wa kike. Utafiti wake ulihusu watoto wa shule ya chekechea wa miaka tatu hadi sita. Utafiti wake ulihusu watoto sabini kwa ujumla.

Nadharia hii ya ujifunzaji kijamii iliendelezwa na Ormrod (1999) aliyesikilia kuwa masomo mengi darasani na mbinu nyingi za ufundishaji huweza kutokana na ujifunzaji kijamii. Jambo

hili huwezesha wanafunzi wengi kujifunza na kuhifadhi mengi waliyojifunnza. Kwa mfano, kwa kutumia mbinu ya kushiriki iliyoelekezwa na mwalimu, mwalimu huweza kuonesha kishazi na kuuliza darasa kurudia. Hivyo kufanya wanafunzi kuiga na kurejelea matendo ya mwalimu na kuweza kusaidia kumbukumbu ya mwanafunzi.

Ujifunzaji kijamii unahu su wazo la kujifunza linapotoka katika muktadha wa kijamii. Inashikilia kuwa, watu hujifunza kutoka kwa wengine kupitia utazamaji, uigaji na mifano. Katika kitabu chake kinachohusu binadamu kujifundisha, mtaalamu Jeanne Ormrod anasema kuwa nadharia inastahili kutumiwa kusaidia watu kujifunza vyema zaidi. Anazingatia nadharia ya utabia hadi nadharia ya ujifunzaji kijamii. Ameonesha kupitia mifano ya nadharia hizi za ujifunzaji na elimu ili kusaidia msomaji kuzitumia darasani. Ormrod amelenga kumpatia msomaji uelewa bora wa mambo yanayoathiri ujifunzaji na mchakato unaowezesha ujifunzaji kuwepo.

Sehemu yake ya kwanza Ormrod (k.h.j) anajadili maana ya ujifunzaji na kwa nini ichukuliwe kuwa sehemu ya elimu na kusaidia katika ufundishaji. Anashadidia kuwa na umakinifu, mazoezi na kuwa na uwezo wa kukumbuka ni mambo muhimu katika ujifunzaji wa kijamii. Kuzawadiwa huweza kusaidia ujifunzaji wa tabia fulani. Mtaalamu Ormrod anashabihiana na mtaalamu Bandura anaposema kuwa mambo muhimu katika ujifunzaji ni pamoja na umakinifu na uwezo wa kuendeleza tabia, uzalishaji na motisha. Anaendelea kusema kuwa, kuweka viwango na matarajio, uchunzaji wa kibinagsi na kutoa uamuvi wa kibinagsi ni sehemu muhimu ya ufundishaji wa wanafunzi iwapo watahitajika kujitegemea kama wanafunzi. Wananadharia ya

ujifunzaji kijamii wametoa maelezo ya kina kuhusu namna ya kufaulu katika ufundishaji unavyoambatana na ujifunzaji wa kibinagsi ili kufanya ujifunzaji ufaulu na uwe wa kutegemewa.

Nadharia hii ina mihimili mitatu kulingana na mtaalamu Bandura (k.h.j). Mhimili wa kwanza unashadidia kwamba ujifunzaji si tu wa kitabia bali pia ni wa kiutambuzi ambao hutokea katika muktadha wa kijamii. Katika jamii yoyote ile wale wadogo wanaotazama wakubwa huweza kuiga tabia fulani kutoka kwao namna wale watoto walivyoiga katika utafiti wa “Bobo doll” wa Bandura ambao walitazama tabia za kivita na kuiga tabia hiyo. Mhimili wa pili unasema kuwa, ujifunzaji unaweza kutokea kwa kutazama tabia na kupitia utazamaji wa matokeo ya tabia. Kulingana na Bandura watoto huiga tabia za wale wakubwa wanaotangamana nao; zinaweza kuwa tabia nzuri au mbovu.

Katika mhimili wa tatu Bandura (k.h.j) alishadidia kuwa, ujifunzaji hushirikisha utazamaji, udondoaji wa habari kutokana na ule utazamaji na kutoa uamuzi kuhusu matokeo ya matendo. Watoto wataweza kuiga kwa kudondo matendo Fulani kutokana na yale wanayoyatazama. Wanafunzi katika tamasha za muziki waliweza kudondo aina mbalimbali za nyimbo zinazofunzwa darasani walipohojwa na mtafiti. Mtafiti aliweza kutazama na kudondo habari muhimu kutokana na uwasilishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki. Jambo hili lilimwezesha mtafiti kukusanya data iliyohitajika kikamilifu. Mhimili huu ulikuwa muhimu katika utafiti huu kwani ilibainika wazi kuwa iwapo nyimbo za tamasha za muziki zitarekodiwa kwenye kanda za video, kisha zitumiwe darasani katika kufundishia kipera cha nyimbo, wanafunzi wataweza kuelewa zaidi uainishaji wa nyimbo darasani wanapozitazama kanda hizo darasani wakati wanapofunzwa uainishaji wa kipera cha nyimbo katika fasihi simulizi.

Kuzawadiwa huwa na nafasi bora katika ujifunzaji lakini si mbinu pekee ya kutegemea katika mchakato mzima wa ujifunzaji. Kwenye tamasha za muziki washindi huweza kuzawadiwa, mbali na kuzawadiwa huku kushiriki kwao katika tamasha hizi kunaweza kuwa nafasi bora ya kujifunza mengi kuhusu kipera cha nyimbo darasani. Mwanafunzi hatakiwi kupokea tu mafunzo. Kwani utambuzi, mazingira na matendo vyote huweza kuchangia. Mazingira ya tamasha za muziki huweza kuwapa wanafunzi na walimu fursa bora ya kujifunza mengi kuhusu kipera cha nyimbo. Utafiti huu ulijikita katika mhimiili wa tatu unaotilia maanani utazamaji na udondoaji wa habari kutokana na ule utazamaji ili kutoa uamuzi kuhusu matokeo ya matendo fulani. Nadharia hii ya ujifunzaji kijamii huweza kuwa yenye umuhimu zaidi kutokana na ujifunzaji wa kushuhudia au kutazama matendo. Bandura alionesha aina tatu za ujifunzaji wa kutazama matendo kama ifuatavyo: kwanza, mfano hai ambapo mtu halisi huonesha matendo yanayohitajika, kupitia kanda za muziki iwapo zitatumwa darasani kufundishia uainishaji wa nyimbo, wanafunzi wataweza elewa vyema kwa vile fasihi simulizi hujikita hasa katika utendaji. Watashuhudia aina mbalimbali za nyimbo zinazoshuhudiwa katika tamasha za muziki na kupitia njia hii watakuwa na kumbukumbu nzuri kuhusu nyimbo hizi. Toni, maleba na ishara nyingine za fanani zitaweza kujitokeza vyema kupitia utazamaji huu.

Pili, maagizo ya kinywani ambapo mtu binafsi (fanani) hueleza matendo yanayohitajika kwa undani na kuelekeza anayeshiriki namna ya kushiriki katika kujifunza hayo matendo. Hapa mwalimu hujitokeza anapofundisha nyimbo kupitia kanda ambazo husheheni nyimbo zilizowasilishwa katika tamasha za muziki. Mwisho, ishara, ambapo mtu hujifunza kutokana na kutazama matendo fulani. Ishara hujitokeza vyema katika uwasilishaji hai. Jambo hili

linawezekana kupitia utazamaji wa video zilizonaswa kwenye tamasha za muziki. Habari inayopatikana na kushuhudiwa hutokana na mifano pamoja na utambuzi na michakato ya matendo ikiwa ni pamoja na yafuatayo: kwanza ni umakinifu, Ili kujifunza, watazamaji au wachunzaji lazima wawe makini wanapotazama matendo ya fanani fulani. Umakinifu huendelezwa na tabia za mtazamaji kwa mfano uwezo wake wa kung'amua mambo, uwezo wake wa kiutambuzi na matokeo yake ya awali na pia aina ya shughuli au sherehe. Ili kuonesha tabia ambayo ameshuhudia mtazamaji lazima aweze kukumbuka sehemu za tabia inayotazamwa. Hili huwezekana tu kutegemea hali ya mtazamaji kama vile uwezo wake wa utambuzi wa aina za nyimbo kupitia video wanapozitazama ili waweze kubainisha ni aina zipi za nyimbo zinazowasilishwa.

Pili ni uwezo wa kuendeleza matendo, nadharia hii ya ujifunzaji kijamii ilikuwa ya manufaa sana katika utafiti huu. Hii ni kwa sababu sehemu kubwa ya utafiti huu ilitegemea utazamaji. Mtafiti alihudhuria tamasha za muziki na kutazama nyimbo zilizoshirikishwa katika tamasha hizo. Kanda za video za tamasha za muziki, zilizowahi kuwasilishwa hapo awali, ilibainika wazi kuwa zitaweza kuwasaidia wanafunzi wakati mwalimu anapofundisha kipera cha nyimbo darasani hasa kuhusu suala la uainishaji wa nyimbo na dhima ya nyimbo. Nadharia hii ya ujifunzaji kijamii, ilisaidia mtafiti katika kutimiza lengo lake la tatu la utafiti ambalo lilikuwa kudhihirisha dhima ya nyimbo kupitia tamasha za muziki. Nadharia hizi mbili, nadharia ya utanzu na nadharia ya ujifunzaji kijamii, zilisaidia utafiti huu kutimiza malengo yake. Nadharia ya utanzu iliongoza utafiti katika suala la uainishaji wa nyimbo na huku nadharia ya ujifunzaji kijamii ikasaidia katika kung'amua namna huo uainishaji unavyoweza kudhihirisha dhima ya nyimbo katika tamasha za muziki.

1.10 Hitimisho

Katika sura hii mtafiti amejadili vipengele vya kimsingi vya utafiti. Miongoni mwa vipengele hivyo ni usuli wa utafiti, suala la utafiti, malengo ya utafiti, lengo kuu la utafiti na malengo mahususi ya utafiti. Mtafiti ameonyesha maswali ya utafiti, umuhimu wa utafiti, sababu za kuchagua mada, upeo na mipaka ya utafiti na misingi ya nadharia na kumalizia na hitimisho. Sura hii inatuelekeza katika sura ya pili ambayo inahusu uhakiki wa maandishi yanayohusu nyimbo, uainishaji wa nyimbo, dhima ya nyimbo na ufundishaji wa fasihi.

SURA YA PILI

UHAKIKI WA MAANDISHI

2.1 Utangulizi

Sura hii inahakiki tafiti tofauti zilizofanywa kuhusu kipera cha nyimbo na ufundishaji wa fasihi. Imeshughulikia tafiti kuhusu: ufundishaji wa fasihi, tafiti kuhusu nyimbo, tafiti kuhusu uainishaji wa nyimbo na tafiti kuhusu dhima ya nyimbo.

2.2 Tafiti kuhusu ufundishaji wa fasihi

Watafiti wengi wamefanya tafiti katika fasihi simulizi kwa mfano Okechi (2012) ambaye alitafiti kuhusu utendaji katika ufundishaji wa ngano kwenye shule za upili. Alishadidia kuwa ufundishaji wa ngano si jambo geni katika Kiswahili. Kuanza kutahiniwa kwa fasihi na Baraza la Mtihani nchini Kenya katika fasihi kuliipa fasihi simulizi msukumo mkubwa. Na suala lililofuata ni ufundishaji wa vipera mbalimbali kwa njia bora. Ndiposa Oketch akaazimia kufanya utafiti wake kuhusu utendaji katika ufundishaji wa ngano ila utafiti huu ulihusu kipera cha nyimbo ambapo mtafiti alidhamiria kupambanua uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki. Matokeo ya utafiti wake yalisaidia katika utafiti huu kwa vile utendaji ndio uliozingatiwa wakati wa utazamaji wa nyimbo katika tamasha za muziki ambapo mtafiti alishuhudia aina mbalimbali za nyimbo zikiwasilishwa na pia kutazama fanani alivyosaidia katika uwasilishaji huo kwa kushuhudia sifa zake wakati wa utendaji hai. Vilevile, ameshughulikia ufundishaji ila tofauti ni kwamba utafiti huo ulijikita katika kipera cha ngano ilhali utafiti huu ulijikita katika kipera cha nyimbo, ambavyo vyote ni vipera vya fasihi simulizi. Utafiti wake ulilenga utanze wa hadithi ambamo ngano ipo, ila huu ulilenga utanze wa ushairi simulizi.

Gitau (2009) aliweza kufanya utafiti katika changamoto zinazokumba ufundishaji wa fasihi simulizi katika shule za upili. Katika utafiti wake aliweza kubaini kuwa walimu wa Kiswahili walikuwa na changamoto za ufundishaji wa fasihi simulizi. Ingawa utafiti wake ni wa kijumla kuhusu ufundishaji wa fasihi simulizi, ulikuwa wa manufaa kwa kiasi kikubwa katika kuangalia ufundishaji wa fasihi simulizi katika shule za upili. Gitau alitambua kuwa wanafunzi hawakuweza kushiriki katika masimulizi, maelezo na mijadala ya fasihi simulizi za jamii zao hapo awali jambo ambalo lilikuwa ni changamoto katika ufundishaji wa fasihi simulizi. Akimnukuu Oduol (1994) Gitau anasema kuwa vipindi vya fasihi simulizi vingefanikiwa na kuwa na ufaafu iwapo wanafunzi wangeshiriki ipasavyo darasani. Lakini katika utafiti huu tulilenga kushiriki kwa wanafunzi nyanjani katika tamasha za muziki iwapo zina mchango wowote katika ufundishaji wa kipera cha fasihi simulizi cha nyimbo. Hata hivyo utafiti wake ulikuwa na mchango katika utafiti huu kwa vile ulihusu ufundishaji wa fasihi simulizi, utanzu ambao unashirikisha pia kipera cha nyimbo ambapo utafiti huu ulihusu wanafunzi kutazama na kung'amua aina mbalimbali za nyimbo zinazowasilishwa katika tamasha za muziki.

Kuya (2010) alitafiti kuhusu matumizi ya uimbaji katika ufunzaji wa Kiswahili darasa la kwanza. Katika utafiti wake anahoji kuwa wimbo wakati mwingine hutumiwa pamoja na ala za muziki kama ngoma, pembe, vugo, marimba, chapuo, nzumari na kadhalika. Hizo ala za muziki huongeza wimbo ladha na kuifanya hadhira kusisimuka wakati unapoimbwa. Ingawa utafiti wake ulilenga matumizi ya nyimbo katika ufundishaji wa Kiswahili kwa ujumla, utafiti wetu ulilenga mchango wa tamasha za muziki katika ufundishaji wa kipera cha nyimbo cha fasihi simulizi. Utafiti wake ulichangia utafiti huu kwa sababu utafiti wake ulilenga nyimbo ambacho

ni kipera cha fasihi simulizi ambacho kilizingatiwa vilevile katika utafiti huu, ila utafiti huu uliweza kulenga ufundishaji wa nyimbo darasani tukitumia tamasha za muziki.

Owino (2011) alitafiti kuhusu nyenzo katika ufundishaji wa riwaya ya Kiswahili, anasema kuwa nyenzo ni vifaa na watu ambao kwa mpango wenyewe mantiki humsaidia mwalimu kuwasilisha ujumbe darasani pale ambapo maneno hayawezi kutoa picha kamili na kumsaidia mwanafunzi kuelewa ujumbe huo kwa urahisi kwa kumhusisha vilivyo katika somo. Utafiti huu ulikuwa wa manufaa katika kazi hii kwa vile tamasha za muziki kwa kiasi kikubwa zilibainika wazi kama nyenzo ya ufundishaji wa vipera vya fasihi simulizi hususan kipera cha nyimbo. Tofauti ya utafiti wake Owino na huu ni kuwa aliegemea kwenye riwaya, ilhali utafiti huu unalenga nyimbo ambacho ni kipera cha fasihi simulizi.

Utafiti wa Chacha (2016) uliohusu uhusiano wa mikakati ya ufundishaji wa fasihi ya watoto ya Kiswahili na umilisi wa kusoma ulichangia utafiti huu. Utafiti wake ulihusu kuchanganua mikakati inayotumiwa katika ufundishaji wa fasihi na umilisi wa kusoma na kubaini kuwa walimu wengi walitumia vitabu vya hadithi na ubao katika ufundishaji. Alipendekeza matumizi ya vifaa vya kiteknolojia ya kisasa kama video kutumiwa kufundishia ili kuimarisha lugha ya Kiswahili. Utafiti wake ulisaidia utafiti huu kubaini vilevile umuhimu wa kuhifadhi nyimbo za tamasha za muziki katika kanda za video ili ziweze kutumika baadaye katika ufundishaji wa kipera cha nyimbo darasani, jambo ambalo hatimaye pia litasaidia kuimarisha ufundishaji wa fasihi.

Kibiti (2018) alitafifiti kuhusu matumizi ya tarakilishi katika ufundishaji wa fasihi simulizi katika shule za upili nchini Kenya. Utafiti wake unashabihiana na wetu kwa vile sote tulizingatia ufundishaji wa utanzu wa wa fasihi simulizi. Tofauti ni kuwa, ye ye aliangalia namna tarakilishi inavyoweza kurahisisha ufundishaji wa fasihi simulizi, lakini utafiti huu ulilenga kuchunguza namna tamasha za muziki zinavyoweza kuchangia ufundishaji wa kipera cha nyimbo. Utafiti wake ulikuwa wa manufaa katika utafiti huu kwa vile tafiti zote zilihusu suala la mbinu za ufundishaji katika fasihi simulizi.

2.3 Tafiti kuhusu kipera cha nyimbo

Beja (2001) alitafiti kuhusu nyimbo za mbolezi za jamii ya Giriama. Alipata kuwa nyimbo hizo zilisheheni matumizi mbalimbali katika jamii kama vile kufurahisha watu, kilio kuhusu kifo cha mpendwa na kufariji waliofiwa. Alipata kuwa nyimbo zina ushawishi mkubwa na akapenndekeza kuwa zitumiwe kueleza sera za serikali kuhusu masuala kama vile ugonjwa wa UKIMWI. Utafiti wake ulikuwa na umuhimu kwa utafiti wetu kwa vile hata ingawa mtafiti huyu alijikita katika nyimbo za mbolezi, utafiti huu ulizingatia uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki mbolezi zikiwemo. Utafiti wake unahusiana na huu kwa vile nyimbo za mbolezi alizoshughulikia katika jamii ya Giriama zinahusu suala la uainishaji ambapo utafiti huu uliweza kung'amua kuwa nyimbo hizi za mbolezi huainishwa katika daraja lake 377. Utafiti wake uliweza kuchangia utafiti wetu katika kurejelea lengo la tatu lilohusu wajibu wa nyimbo unavyotekelawa kupitia tamasha za muziki. Tofauti ni kwamba, alijikita katika jamii mahususi ya Giriama ila utafiti huu ulizingatia jamii kadhaa nchini Kenya kwa kuziweka katika madaraja mahususi.

Mutwiri (2005) alifanya utafiti kuhusu utendakazi wa nyiso katika jamii ya Watigania ambapo alitambua kuwa, nyiso zinaendelea kuimbwa katika jamii ya Watigania, sababu ikiwa kwamba majukumu yaliyokuwa yakitekelezwa na nyiso bado yako. Utafiti wake ulifaa sana utafiti wetu kwa vile nyiso ni nyimbo ambazo zilisheheni sana katika tamasha za muziki. Utafiti wake unalingana na huu kwa vile uliweza kushughulikia dhima ya nyimbo katika tamasha za muziki kwenye lengo la tatu, ambapo utafiti wake ulionyesha ni kuendeleza utamaduni wa jamii. Alishughulikia jamii ya Watigania ambayo nyimbo zao zilipatikana katika daraja 376 katika tamasha za muziki.

Musembi (2016) alitafiti kuhusu mabadiliko ya maudhui katika nyimbo za jando kutoka jamii ya Wakamba. Utafiti wake ulifaidi utafiti huu kwa vile ulihusu daraja mojawapo la nyimbo zilizowasilishwa katika tamasha za muziki yani 380 la nyimbo za jadiya kutoka jamii ya Wakamba. Alishadidia kuwa, kadri hali ya maisha inavyoendelea kubadilika ndivyo nayo fasihi simulizi inavyobadilika, jambo ambalo liliweza kushuhudiwa wakati wa mashindano ya tamasha za muziki. Si lazima nyimbo hizo kuimbwa kwenye eneo halisi la tohara. Pia katika maeneo mengineyo kwa mfano katika tamasha za muziki na kutumiwa kwa majukumu mengine kama vile kuburudisha hadhira. Mburu (2014) alifanya utafiti wake kuhusu fani katika nyimbo teule za Anastacia Mukabwa. Utafiti wake ulitufaa sana kwa vile nyimbo alizofanyia utafiti za Anastacia Mukabwa ambazo ni za kidini ziliwasilishwa katika tamasha za muziki chini ya uainishaji wa nyimbo za kidini za daraja 302 la wasichana, 412 la wavulana na 322 la kwaya mseto. Tofauti na utafiti wetu ni kuwa yeye alishughulikia fani katika nyimbo hizo, ila utafiti wetu uliweza kushughulikia uainishaji wa nyimbo hizo katika madaraja maalum na kudhihirisha dhima ya nyimbo katika tamasha za muziki.

Ngugi (2000) katika makala yake ya “Nafasi ya muziki uliopendwa katika fasihi ya Kiswahili” anaeleza kuwa, utanzu wa nyimbo una nafasi kubwa katika fasihi ya Kiswahili kwani huwafikia watu wengi zaidi katika jamii, jambo ambalo lilishuhudiwa na mtafiti wakati wa tamasha za muziki ambazo zilishuhudia wingi wa wanafunzi walioshiriki katika hayo mashindano. Anaendelea kusema kuwa, muziki uliopendwa ni muziki ulioibuka katika kipindi cha majilio ya wazungu ambapo Kenya ilishuhudia nyimbo nyingi kutoka nje na ambazo zilianza kuonewa fahari. Utafiti huo ulishabihiana kwa kiwango fulani na huu kwa sababu nyimbo kutoka muziki uliopendwa ziliainishwa katika daraja 391 la zilizopendwa kutoka Kenya na 392 la zilizopendwa kutoka sehemu nyingine za Afrika. Ila tofauti ni kuwa alishughulikia nafasi ya muziki uliopendwa katiki fasihi na utafiti wetu ukashughulikia uainishaji wake.

Kanyange (2015) alifanya utafiti kuhusu maudhui ya uadilifu katika nyimbo za Joseph Ngala. Aliweza kulenga matendo adilifu katika nyimbo hizo zinazoimbwa pwani katika sherehe ya harusi. Nyimbo za harusi zilijitokeza katika daraja la taarab 346 katika tamasha za muziki. Tofauti na utafiti huu ni kuwa, utafiti wetu uliweza kubainisha namna tamasha za muziki zilivyosaidia nyimbo hizi kutelekeleza wajibu wake.

Makhulo (2015) alifanya utafiti wa mamlaka na itikadi katika nyimbo teule za taarab za “zilizopendwa” ulioimbwa na Khadija Yusuf na “utalijua jiji” ulioimbwa na Afua Suleiman, utafiti wake ulikuwa na manufaa katika utafiti wetu. Yeye aliangalia utunzi na maudhui tawala katika nyimbo hizi ili kubaini mafungamano ya masuala hayo na itikadi inayotawala. Utafiti wake ulihusu nyimbo za mapenzi ambazo pia zilipatikana katika tamasha za muziki. Ila utafiti

wetu uliangalia nyimbo za taarab katika uainishaji wake chini ya daraja 346. Kwa hivyo utafiti wake ukawa na mchango katika utafiti huu katika kutekeleza lengo la uainishaji wa nyimbo. Katika utafiti wake kuhusu uchambuzi linganishi wa fani na maudhui ya nyimbo za harusi za Kimeru na Kiswahili, Gitonga (2017) alitambua kuwa kuna baadhi ya maudhui ambayo yanalingana, katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili. Lakini utafiti huu ulizingatia hasa uainishaji wa nyimbo hizo katika tamasha za muziki. Utafiti wake ulishabihiana na wetu hivi kwamba nyimbo za harusi alizozitafitia zilipatikana katika daraja 346 la nyimbo za taarab. Maudhui aliyyoyashughulikia katika nyimbo hizo yalitusaidia katika kutambua dhima ya nyimbo katika tamasha za muziki.

Yego (2013) katika utafiti wake kuhusu nafasi ya mwanamke; jinsi inavyotetewa katika nyimbo za taarab za Zanzibar alishughulikia nyimbo za taarab za “kibinti upele” na “Tupendane wabaya waulizane” zilizoimbwa na Mwanaidi Shaaba na Mzee Yusuf. Utafiti wake unalingana na wetu tunapozingatia lengo la kwanza la utafiti huu linaloshughulikia uainishaji wa nyimbo katika katika tamasha za muziki, ambapo nyimbo zake zilipatikana katika daraja 346. Utafiti wake ulikuwa wa faida katika utafiti wetu. Ila utafiti wetu ulijikita katika uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki ambapo mtafiti aligundua kuwa nyimbo za taarab ziliainishwa kama daraja kivyake.

2.4 Tafiti kuhusu uainishaji wa nyimbo

Murimi (2016) alishughulikia mwingilianotanzu katika *Modern* taarab mipasho na kutambua kuwa muziki wa taarab umepata mabadiliko makubwa na kusababisha kuwepo kwa aina mbili kuu za taarab: Taarab asili na *Modern* taarab. Utafiti wake ulihakiki mwingiliano tanzu kama

unavyojitokeza katika miainisho ya tanzu za fasihi simulizi. Utafiti wake ulifaa sana utafiti huu ambao ulikuwa unashughulikia kipera cha nyimbo ambacho hupatikana katika utanzu wa fasihi simulizi. Tofauti na utafiti wetu ni kuwa utafiti wetu ulijikita katika uainishaji wa nyimbo kupitia tamasha za muziki.

Wanjala (2015) alitafiti kuhusu mwingilianotanzu katika utendaji wa mivigha ya *embalu* na mwaka *kogwa*, ambapo alichochewa na haja ya kupigania nafasi stahili ya lugha na fasihi ya Mwafrika na hali ya tafiti za awali kuchambua tanzu moja moja. Utafiti wake ulilenga kuthibitisha kuwa mivigha ya *embalu* na mwaka *kogwa* hujengwa na kuamilishwa kupitia mwingilianotanzu kwa msaada wa fanani, hadhira, muktadha na vivigha maalum. Utafiti wake uliweza kubainisha kuwa mivigha ya *embalu* na mwaka *kogwa* huumbwa na kuamilishwa kutokana na uchanganyikaji wa tanzu zinazoingiliana kikorasi na kimatini, kutenguana kujinyambua na kusemazana wakati wa utendaji. Wanjala (k.h.j) alitambua kuwa mifanyiko ya kitanzu huelekezwa na vivigha maalum, fanani, hadhira na muktadha wa utendaji, kwamba fasihi simulizi ni mfumo timilifu wa maarifa ambao unajengwa kwa tanzu na vipera visivyoweza kutenganishwa katika hali halisi ya utendaji. Utafiti wake ulichangia wetu kwa vile ulishirikisha tanzu za fasihi simulizi nyimbo zikiwemo ila tofauti ni kuwa utafiti wetu ulijikita katika uainishaji wa kipera cha nyimbo ukizingatia tamasha za muziki.

2.5 Tafiti kuhusu dhima ya nyimbo

Musembi (k.h.j) alitafiti kuhusu mabadiliko ya maudhui katika nyimbo za jando mfano kutoka jamii ya Wakamba. Alipata kuwa dhima ya nyimbo za jando za jamii ya Wakamba ilikuwa ni kupongeza ujasiri, kukejeli tabia zilizoenda kinyume na matarajio ya jamii, kuwapa ushauri

watahiriwa na ushirikiano wa kijamii. Utafiti wake ulikuwa na manufaa kwa utafiti huu kwa vile lengo la tatu la utafiti huu lilihusu dhima ya nyimbo ilivyojitokeza katika tamasha za muziki ambapo nyimbo za jando zilikuwa mionganoni mwa nyimbo zilizowasilishwa katika tamasha hizo, ila tofauti ni kuwa Musembi (k.h.j) aliazimia kuangalia mabadiliko ya maudhui au dhima katika nyimbo hizo. Hata hivyo, utafiti wake ulikuwa wa manufaa kwa utafiti wetu kwa vile uliangazia nyiso ambazo ni nyimbo zilizowasilishwa kwenye tamasha za muziki.

Wanjala (2007) alishughulikia matumizi ya lugha katika uwasilishaji wa ujumbe katika kazi ya fasihi. Anashadidia kuwa nyimbo hutungwa kwa kuiga mifumo ya zamani na kuibua mifumo mipyä kutokana na mambo yanayotokea katika maisha ya wanajamii. Umuhimu wa utafiti wake kwa utafiti wetu ni kuwa, alishughulikia kipengele cha maudhui ya nyimbo za nyiso. Nyiso ni moja kati ya nyimbo zilizowasilishwa kwenye tamasha za muziki. Utafiti wetu vilevile ulishughulikia dhima ya nyimbo za nyiso inavyojitokeza katika tamasha za muziki. Tofauti na kazi yetu ni kuwa Wanjala (k.h.j) alilenga nyiso za Wabukusu ilhali utafiti wetu ulizingatia nyiso kwa ujumla katika tamasha za muziki.

Ngome (2014) alitafiti kuhusu uchambuzi linganishi wa maudhui na majukumu ya nyimbo za harusi za Wadigo na Waswahili. Aliweza kuangazia majukumu ya nyimbo za harusi za kiasili katika jamii ya Wadigo na Waswahili kama kuhifadhi mila, kuhimiza kukashifu, kuelimisha na kuhamasisha. Utafiti wake ulikuwa na manufaa kwa utafiti huu kwa vile ulilenga lengo la tatu la dhima ya nyimbo katika tamasha za muziki ambapo nyimbo za harusi zilikuwa mojawapo wa nyimbo zilizowasilishwa kwenye tamasha za muziki kupitia daraja 373, ila tofauti ni kuwa, ye ye alikuwa akilinganisha za Wadigo na Waswahili na utafiti huu ulizingatia nyimbo kwa ujumla.

2.6 Hitimisho

Katika sura hii mtafiti amewasilisha uhakiki wa maandishi tofauti yanayohusiana na mada iliyosughulikiwa. Mtafiti amebainisha kuwa kati ya kazi zote alizohakiki hakuna kazi hata moja ambayo imeshugulikia mchango wa tamasha za muziki katika ufundishaji wa nyimbo katika fasihi simulizi. Hii ikawa sababu tosha ya utafiti huu kutekelezwa. Tamasha za muziki zilibainika kama mojawapo wa nyenzo ambazo zinaweza kutumika kufundishia nyimbo. Sura inayofuata imeshughulikia kipengele cha mbinu za utafiti

SURA YA TATU

MBINU ZA UTAFITI

3.1 Utangulizi

Mbinu za utafiti ni uti wa mgongo wa utafiti wa kitaaluma (Kothari, 2008). Sura hii imeanza kwa kuangazia muundo wa utafiti huu ambao ndio nguzo iliyoshikilia sehemu mbalimbali za utafiti huu pamoja. Pia imeshughulikia eneo au mahali pa utafiti, sampuli, usampulishaji, njia na vifaa vya kukusanya data. Vilevile sura hii imemelea mbinu zilizotumiwa kuchambua data na kuwasilisha matokeo. Mwishowe maelezo yametolewa kuhusu uzingatiaji wa maadili ya kiutafiti.

3.2 Muundo wa utafiti

Muundo wa utafiti huu ni wa kimaelezo hasa ya kiufafanuzi, kwa sababu data iliyokusanywa na kuchambuliwa ilikuwa ya kithamano. Mkabala wa kithamano ndio uliotumiwa katika ukusanyaji wa data ya utafiti huu ambayo haikuwa ya kitakwimu. Mugenda na Mugenda (1999) wanasema kuwa mkabala wa kithamano unafaa zaidi katika kufanya utafiti Barani Afrika kwa sababu taarifa nyingi hupitishwa kwa njia ya mdomo. Utafiti huu ultumia mkabala wa kithamano katika kukusanya nyimbo. Uchunguzi wa utafiti wa kimaelezo hulenga kueleza hali ya jambo (Kombo na Tromp, 2006). Uchunguzi maelezo hutoa maelezo halisi ya mambo. Mtafiti alichunguza mchango wa tamasha za muziki katika ufundishaji wa uainishaji wa kipera cha nyimbo, mtafiti alitumia muundo huu wa utafiti kwani anavyosema Kothari (1985) muundo huu hupunguza upendeleo na kuongeza uaminifu wa data iliyokusanywa. Muundo wa kimaelezo umetumiwa kuwasilisha na kuchambua nyimbo katika utafiti huu.

3.3 Eneo la utafiti

Eneo la utafiti ni mahali ambapo utafiti umefanyika kulingana na vile mtafiti alivyopendekeza ili kupata data za kujibu maswali yake ya utafiti (Creswell, 2009). Utafiti huu ulifanywa katika Kaunti ya Vihiga nchini Kenya ambayo ni mojawapo wa kaunti 47. Kaunti hii imo katika eneo la magharibi nchini. Kaunti hii inapakanan na Kaunti ya Kakamega upande wa kaskazini, Kaunti ya Nandi upande wa magharibi, Kaunti ya Kisumu upande wa kusini na Kaunti ya Siaya upande wa mashariki. (Kiambatissho 12).

Utafiti huu ulifanywa katika Shule ya Upili ya Chavakali iliyoko katika Kaunti ya Vihiga ambapo mashindano ya tamasha za muziki ya kikanda ya Magharibi yalifanyika mwezi wa sita mwaka 2018. Hii ni kwa sababu mashindano ya tamasha za muziki ya kikanda hulenga shule ambazo huwa zimeshiriki katika viwango vya kaunti ndogo na kuibuka washindi. Shule hizi huchukuliwa kuwa bora katika madaraja mbalimbali ya tamasha za muziki kutoka maeneo yao. Waimbaji hawa vilevile huweza kuwakilisha kaunti zao ndogo. Jambo hili lilimpa mtafiti nafasi nzuri ya kupata data iliyo bora zaidi kwa vile katika tamasha za kikanda aina mbalimbali za nyimbo huweza kuwasilishwa.

3.4 Sampuli lengwa

Walliman (2011) anafafanua sampuli lengwa kuwa ni jumla ya vitu vyote vinavyohusika katika kufanyiwa utafiti (vinavyotafitiwa) yaani watu, taasisi, vitu na matukio kwa ujumla. Sampuli lengwa ni jumla ya walengwa wote wa utafiti ambapo sampuli inaweza kuchaguliwa. Hivyo kundi lengwa katika utafiti huu ni wanafunzi na walimu walioshiriki katika tamasha za muziki pamoja na nyimbo zilizowasilishwa katika mashindano hayo. Walengwa hawa walichaguliwa

kwa sababu ndio wenyе uwezo wa kutoa taarifa zilizohitajika katika utafiti huu. Sampuli lengwa ilijumuisha wanafunzi 20 na walimu 5 walioshiriki katika mashindano ya tamasha za muziki kwenye Kanda la Magharibi na nyimbo 18 ila 10 tu ndizo zilizotumika katika utafiti huu. Wanafunzi na walimu walioshiriki katika utafiti huu walichaghuliwa kinasibu. Tulichagua nyimbo hizo 18 kimakusudi kutoka madaraja mahususi. Ila kwa minajili ya uchanganuzi 10 zikachaguliwa kinasibu.

3.5 Sampuli na Usampulishaji

Kwa vile idadi ya watafiti lengwa ilikuwa kubwa mtafiti alichagua sampuli ndogo kuiwakilisha.

Kutokana na sampuli hii matokeo yaliweza kujumulishwa kwa watafitiwa wote.

3.5.1 Sampuli ya utafiti

Kwa mujibu wa Kothari (1990) sampuli ya watafitiwa huwa ni kundi dogo la watafitiwa waliochaguliwa kuwakilisha sifa na tabia za kundi zima ambalo husaidia mtafiti kupata taarifa kutoka sampuli hiyo ili kutoa majumuisho ya utafiti wake. Babbie (1999) anashadidia kuwa sampuli ni kundi dogo la watafitiwa linalochaguliwa katika jumla kuu ya watafitiwa ambalo ndilo hutoa data za kuwakilisha kundi zima. Kothari (k.h.j) anaeleza kuwa uteuzi wa watafitiwa ni kitendo cha kuteua washiriki katika kundi kubwa la watafitiwa, ili kupata idadi ndogo ya watafitiwa watakaotumiwa kutoa data za utafiti.

3.5.2 Usampulishaji

Sigh (2007) anashadidia kuwa usampulishaji ni mchakato wa kuchagua kundi ndogo kutika kundi kubwa la watafitiwa ili kufanya makisio ya kundi lengwa. Sampuli huchaguliwa kwa njia mbalimbali ikiwa ni pamoja na nasibu na isiyo nasibu. Utafiti huu umetumia usampulishaji nasibu. Ruane (2005) anafafanua usampulishaji nasibu kuwa ni mchakato wa kuchagua sampuli

ambapo uwezekano wa kuchagua mshiriki yeote katika kundi lengwa huwa mkubwa. Kwa maneno mengine usampulishaji nasibu ni mbinu ya kuchagua sampuli ambayo kila mhusika katika kundi lengwa ana fursa sawa ya kuchaguliwa kushiriki katika utafiti. Kwa hivyo wanafunzi 20 na walimu 5 walichaghuliwa kinasibu (waliokubali) na kuhojiwa katika utafiti huu. Nyimbo 18 zilichaguliwa kimakusudi ila 10 zikachaguliwa kinasibu kwa minajili ya uchanganuzi. Mtafiti aliamua kuchagua mbili mbili kutoka kila daraja mahususi kwa vile asingechagua nyimbo zote sababu zilikuwa nyingi mno kutoka kaunti zote ndogo za Kanda la Magharibi. Ili kuchagua nyimbo hizo 10, nyimbo zote zilipewa nambari kutoka madaraja mahususi na kuwekwa kwenye kijikasha kisha kuchaguliwa kinasibu ili kusikuwepo na mapendeleo.

Koul (2009) anafafanua kuwa usampulishaji nasibu ni njia rahisi ya kuchagua sampuli katika vitu au vikundi ambapo nafasi sawa hupewa wote katika uchaguzi, usampulishaji nasibu ulitumika katika kuwapata wanafunzi na walimu waliotumiwa katika utafiti huu. Utafiti huu ulifanywa kwa kutumia sampuli nasibu ili kuepuka kuwahoji walengwa wote wa utafiti huu (Kothari, 2004). Mtafiti alichagua kutumia aina hii ya usampulishaji nasibu katika utafiti wake kwa sababu aliamini kuwa ndiyo iliyokuwa na uwezo wa kutoa taarifa faafu na wakilishi kwa kundi lengwa katika kufikia malengo ya utafiti huu.

3.6 Mbinu za ukusanyaji data

Mbinu za ukusanyaji data zinafafanuliwa na Kothari (k.h.j) kuwa ni jumla ya mbinu zote zinazotumiwa katika kufanya utafiti. Ni zile mbinu ambazo mtafiti huzitumia ili kupata data.

Mtafiti alitumia mbinu mbili, utazamaji na mahojiano. Mtafiti aliamua kutumia mbinu hizo kwa ajili ya kupata uthabiti wa matokeo ya utafiti.

3.6.1 Mahojiano

Kamusi ya Kiswahili sanifu ya TUKI (2004) inashadidia kuwa, mahojiano ni mazungumzo yanayoambatana na maswali anayoulizwa mtu na mtu mwengine au jopo la watu ili kudadisi taarifa fulani. Mahojiano huruhusu mtafiti kuuliza maswali ya papo kwa papo. Jambo hili humsaidia katika kufahamiana na mhojiwa. Kombo na Tromp (2006) mahojiano ni majibizano ya ana kwa ana au ya simu kati ya watu wawili au zaidi kwa lengo la kukusanya taarifa au maoni kuhusu suala fulani la kiutafiti lililobainishwa. Walliman (k.h.j) amegawa mahojiano katika aina tatu ambazo ni: mahojiano ya ana kwa ana, mahojiano ya kikundi na mahojiano yaa simu (mtandao). Mtafiti alitumia mahojiano ya ana kwa ana ya kundi na watu binafsi. Mahojiano yalifanyika nje ya kumbi za mashindano. Yalichukua muda wa dakika 10.

Kwa mujibu wa Kothari (k.h.j) mahojiano ya ana kwa ana ni mbinu ambayo mtafiti huwa uliza maswali watafitiwa na wakati mwengine watafitiwa nao huuliza maswali na mtafiti huyajibu. Mbinu hii ilitumiwa kwa watafitiwa 25 (wanafunzi 20 na walimu 5) walioshiriki katika tamasha za muziki. Mahojiano haya yalifanyika wakati mashindano ya tamasha za muziki yalipokuwa yakiendelea. Mtafiti alikutana na wahojiwa ana kwa ana na kuwa uliza maswali na kurekodi majibu yao (Kiambatisho 3 na 5). Hivyo maswali yaliyokosa majibu yalitafutiwa uvumbuzi papo kwa papo. Mbinu hii ilikuwa bora kwa vile watafitiwa waliweza kuuliza maswali na mtafiti vilevile akawa na uhuru wa kuuliza maswali ya ziada. Nakala za mwongozo wa maswali (Kiambatisho 3 na 5) zilitumiwa.

Kothari (k.h.j) anashadidia kuwa anayehojoja anaweza kuuliza maswali ya ziada ikiwa anaona mhojiwa anajibu maswali kwa ufupi au majibu hayaeleweki. Data ya mahojiano huwa ni ya kutegemewa. Mahojiano huhakikisha maswali yote yamejibowi. Mahojiano vilevile humwezesha anayehojoja kuuliza maswali tokezi au ya nyongeza. Utata au ugiligili huondolewa na mhoji. Mahojiano huweza kuibua data nyingi. Mtafiti alitumia mbinu hii ili kupata ujumbe kuhusu uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki na namna uainishaji huu unavyoweza kutumiwa kufundishia aina za nyimbo darasani katika fasihi simulizi. Pia wanafunzi walihojiwa kuhusu namna ambavyo tamasha za muziki huzisaidia nyimbo husika kutekeleza wajibu wake. Mtafiti aliandaa mwongozo wa maswali ya mahojiano. Data kutohana na mahojiano ilimsaidia mtafiti kueleza mchango wa tamasha za muziki kwa ufundishaji wa uainishaji wa nyimbo katika fasihi simulizi.

3.6.2 Utazamaji

Buliba na wenzake (2014) wanashikilia kuwa utazamaji ni mpangilio wa mambo au matukio ambayo mtafiti ananuia kuyatazama. Wanasema kuwa, mbinu hii hutumika katika hali inayohitaji mtafiti kushuhudia mambo fulani yeye mwenyewe. Wanashadidia kuwa hii ni mbinu ya jadi zaidi ya zote ambayo imetumika kama ala ya kukusanya habari tangu chimbuko la mwanadamu. Mbinu hii ya utazamaji ilitumiwa katika ukusanyaji data na mtafiti. Mbinu ya utazamaji ilihuisha walengwa wote walioshiriki katika tamasha za muziki. Stubbs (1979) anasema kuwa utazamaji hutoa uchanganuzi wa hali halisi kwa kuzingatia maelezo na rekodi zilizopo. Kupitia mbinu ya utazamaji mtafiti aliweza vilevile kunasa (Kwa kutumia Kamera na video) miondoko, maleba na washiriki katika madaraja mbalimbali ya nyimbo kwenye tamasha za muziki. Haya yalisaidia katika shughuli ya kufasili na kuchanganua data husika. Kupitia utazamaji mtafiti alitazama mitagusano, michakato mbalimbali na tabia zilivyojiteze katika

tamasha za muziki, ambapo mtafiti alichunguza washiriki katika tamasha hizo za muziki walivyojianda kabla ya uwasilishaji na namna walivyowasilisha nyimbo zao (Kiambatisho 4). Mtafiti aliweza kutazama wanafunzi wakiwasilisha madaraja mahususi katika tamasha za muziki na kukusanya data ya aina za nyimbo.

3.7 Uchanganuzi wa data

Uchanganuzi wa data ulifanywa kwa kuzingatia malengo ya utafiti huu kwa kuongozwa na mihimili ya nadharia husika, kupitia maelezo ya kiufafanuzi, huku mifano ya nyimbo husika ikitolewa kushadidia hoja husika. Katika utafiti huu mtafiti alikusanya nyimbo mbalimbali katika tamasha za muziki, kisha akazipanga kulingana na aina mbalimbali za nyimbo. Baada ya hapo alianza kuchambua data za utafiti wake kwa mujibu wa malengo mahususi ya utafiti. Data iliyokusanya katika utafiti huu ilikuwa ni data ya kithamano. Kothari (k.h.j) ameeleza kwamba baada ya kuikusanya data inachujwa na kuchunguzwa, halafu ifasiriwe kulingana na lengo kuu la utafiti. Data katika utafiti huu ilichanganuliwa kwa kutumia mkabala wa kithamano. Enon (1998) anasema kuwa huu ni mkabala usio wa kiidadi na ambao ni mbinu ya kuchanganua data ambayo mtafiti hueleza na kufafanua data zake kwa kutumia maelezo. Mkabala wa kimaelezo ulitumika katika utafiti huu kwa vile data zilitokana na majibu ya kimaelezo yaliyogusa maoni ya wahojiwa. Kwa hivyo, data hizo zilihitaji kutolewa maelezo.

3.7.1 Uchanganuzi wa yaliyomo

Hii ni mbinu ya utafiti ambayo hutumiwa kuchanganua matini katika utafiti. Mbinu hii hutumiwa kutathmini kuwepo kwa maneno fulani, maudhui au dhana kwenye data ya kithamano (Berelson,

1952). Kwa kutumia mbinu hii watafiti huweza kuchanganua maana na mahusiano ya maneno, maudhui na dhana. Kisha watafiti huweza kudondo ujumbe kwenye matini, waandishi, hadhira na hata tamaduni na wakati unaozingira matini husika. Data katika mbinu ya uchanganuzi wa yaliyomo huweza kupatikana kutoka kwa mahojiano, maswali yaliyo wazi, maandishi ya mtafiti kutoka nyanjani, maongezi na video.

Mtafiti alitumia mbinu hii katika kuchanganua nyimbo husika. Kupitia mbinu hii mtafiti alibainisha aina mahususi ya madaraja husika yaliyokuwa yakiwasilishwa. Katika kutaja daraja mtafiti aliweza vilevile kutambua iwapo daraja hilo lilihusisha wavulana au wasichana pekee au iwapo lilikuwa la mseto yaani lilihusisha wavulana na wasichana kwa pamoja. Kupitia mbinu hii mtafiti aliweza kutambua maudhui yaliyoshughulikiwa katika nyimbo tofauti tofauti ambazo zilikuwa zimenaswa kwenye video na kunakiliwa.

3.8 Uwasilishaji wa data

Uwasilishaji wa data ulifanywa kwa kuzingatia malengo mahususi ya utafiti huu na maswali yaliyoambatana na malengo hayo. Data ya utafiti huu iliwasilishwa kwa kutumia maandishi yaliyoambatana na maelezo ya kiufafanuzi pamoja na picha huku mifano ya nyimbo mahususi ikitolewa kwa lengo la kusisitiza hoja husika.

3.9 Uthabiti wa vifaa vyaa ukusanyaji data

Moja kati ya sifa kuu ya data ni kupata uthabiti wa data hizo. Kothari (k.h.j) anafafanua kuwa uthabiti ni kiwango ambacho mbinu za utafiti hupima kile kilichotakiwa kupimwa na mbinu

hiyo. Sigh (k.h.j) anasisitiza kuwa zana au mbinu zote zilizotayarishwa kwa ajili ya kufanya utafiti ni lazima zipimwe ili kuona kama zinfaa katika mazingira halisi yaliyokusudiwa.

3.9.1 Uhalali na utegemezi wa vifaa vyta utafiti

Vifaa vyta kukusanya data ni vyombo ambavyo hutumika kama nyenzo za kukusanya data. Kothari (k.h.j) anasema kwamba vifaa vyta kukusanya data ndiyo nyenzo muhimu inayowezesha kupatikana kwa data za utafiti, hivyo basi ukusanyaji wa data katika utafiti huu ulihuisha vifaa vifuatavyo: maswali ya mahojiano, kamera na video. Vifaa vilivyotumiwa vilikuwa katika hali nzuri, maswali ya mahojiano yaliweza kusomeka, video na kamera zilikuwa katika hali nzuri ya kumwezesha mtarifi kutumia hadi mwisho wa siku za utafiti.

3.9.2 Utafiti wa awali

Mtarifi aliamua kuyapima maswali ya mahojiano kwa wahusika amba si walengwa wa utafiti huu lakini wanafanana katika viwango vyao vyta elimu kabla ya data za utafiti kukusanya. Lengo la kuyapima lilikuwa ni kutaka kujua iwapo maswali yalifahamika kwa watafiti. Pia kujua iwapo mtarifi atapata taarifa alizohitaji kulingana na utafiti wake. Hivyo baada ya kuyapima maswali ya mahojiano mtarifi alipata fursa ya kufanya marekebisho pale palipohitajika ili kuziboresha zaidi kabla ya kutumiwa kwa watafiti waliokusudiwa kwa ajili ya ukusanyaji data ya utafiti.

Mugenda na Mugenda (2003) wanaeleza kuwa uthabiti ni kiwango ambacho kifaa cha utafiti kinaweza kutoa matokeo yaliyo sawa baada ya majaribio kadhaa. Utafiti wa awali hufanywa kwa sampuli ndogo iliyochaguliwa. Hii inafanana na sampuli kuu itakayotumiwa katika utafiti

wenyewe. Uthabiti husaidia kuonesha namna maswali yataeleweka na watafitiwa lengwa. Mpangilio wa maswali na jinsi yanavyolenga maudhui ya utafiti. Utafiti majaribio ulifanywa mwanzoni mwa mwezi wa Juni 2018. Lengo lilikuwa ni kukusanya data mapema ili kubaini ufaafu wa vifaa vya utafiti kabla ya utafiti mkuu kufanywa. Majoribio haya yalifanywa katika shule ya upili ya Nalondo katika kaunti ya Bungoma. Mtafiti aliamua kufanya utafiti katika shule ya upili ya wavulana ya Nalondo kwa sababu ndiyo iliyotumiwa katika mashindano ya tamasha za muziki ya kaunti ya Bungoma. Mashindano hayo ya tamasha za muziki yalisheheni takribani madaraja yote ambayo yangeshindaniwa katika tamasha za muziki za kikanda ambayo yangefanyika katika shule ya upili ya wavulana ya Chavakali, Kaunti ya Vihiga. Hivyo ingekuwa rahisi kwa mtafiti kuweza kulinganisha tamasha hizi. Matokeo yalimsaidia mtafiti kuboresha vifaa vya utafiti kabla ya utafiti mkuu. Pia mtafiti alipata mwanga kuhusu maandalizi ya usafiri wakati wa utafiti mkuu.

3.10 Maadili ya utafiti

Mlingo (2012) anasema kuwa, maadili ni mwenendo mzima wa mwanadamu na tabia yake mahali popote awapo, katika maisha ya kawaida na katika utaalamu unaotumika. Katika utafiti huu maadili ya utafiti yalizingatiwa. Mtafiti alihitajika kupata kibali cha kufanya utafiti nyanjani kutoka chuongi na kutoka kwa tume ya Sayansi, Teknolojia na Uvumbuzi (NACOSTI), (Kiambatisho 12 na 13). Kila taaluma huwa na mwongozo na mwenendo wake maalum uliopangwa na kukubalika miongoni mwa wanataluma husika. Utafiti kama taaluma nyinginezo una maadili yake ambayo yanafaa kuzingatiwa na watafiti ili waweze kutambuliwa kuwa watafiti halali. Mtafiti yejote lazima afuate maadili ya kitafiti kwa kuzingatia sheria na kanuni zilizowekwa ili kuepukana na matokeo ya utafiti ambayo si halali na sahihi. Maadili ya kitafiti

yanahusu mbinu zinazotumiwa kukusanya data pamoja na kuwasilisha matokeo ya utafiti ambayo ni ya kuaminika. Maadili haya yalikuwa muhimu katika utafiti huu kwa vile mtarufi aliwapa wahojiwa wote uhuru wa kuchagua kwa hiari yao ama kushiriki ama kutoshiriki katika utafiti huu bila kulazimishwa. Walihakikishiwa kuwa majibu yao yatatunzwa kwa siri.

3.11 Changamoto za utafiti

Utafiti huu ulilenga wanafunzi walioshiriki katika tamasha za muziki. Muda wa kuwahoji ulikuwa ni haba, kwa vile wengi walikuwa wanajiandaa kwenda ukumbini kuwasilisha nyimbo zao katika madaraja mengine. Aidha wengi walipomaliza kuwasilisha walikuwa mbioni kutazama na kufurahia nyimbo zilizokuwa zikiwasilishwa na wanafunzi wenzao. Baadhi ya nyimbo ziliwasilishwa kwa lugha za makabila mbalimbali, ilikuwa vigumu kwa mtarufi kutafsiri nyimbo hizo au hata kupata watu wa kumsaidia kufanya huo utafsiri. Hata hivyo mtarufi anakiri kuwa mbali na changamoto hizi aliweza kukusanya data iliyohitajika na ambayo imechanganuliwa na kuwasilishwa katika tasnifu hii. Ukosefu wa makala ya kutosha ya kurejelea kama vile vitabu vya kudurusu pamoja na tasnifu zilizofanywa hapo awali. Hali hii ililazimisha mtarufi kwenda mbali ili kutafuta makala ambayo yangemsaidia. Sehemu alizozuru ni pamoja na Chuo Kikuu cha Masinde Muliro na Chuo kikuu cha Moi. Jambo ambalo lilimgharimu sana pesa na kutumia muda mrefu.

3.12 Hitimisho

Sura hii imefafanua namna utafiti ulivyofanyika. Sehemu ya kwanza imeeleza muundo wa utafiti. Sehemu ya pili imeeleza eneo la utafiti. Sehemu ya tatu imefafanua sampuli lengwa. Sehemu ya nne imeeleza sampuli na usampulishaji. Sehemu ya tano imeeleza mbinu za utafiti. Sehemu ya sita imefafanua uthabiti wa mbinu za ukasanyaji data, uchanganuzi na uwasilishaji wa data. Sehemu ya saba imeeleza maadili ya utafiti na sehemu ya mwisho imefafanua

changamoto zilizojitokeza wakati wa ukusanyaji data. Sura hii inatuelekeza kwenye sura inayofuata ya uchanganuzi wa data.

SURA YA NNE

UWASILISHAJI NA UCHANGANUZI WA DATA

4.1 Utangulizi

Lengo kuu la utafiti huu lilikuwa ni kuchunguza mchango wa tamasha za muziki kwa ufundishaji wa uainishaji wa nyimbo katika shule za upili katika Kaunti ya Vihiga nchini Kenya. Sura hii inawasilisha na kuchanganua data iliyokusanya kwa kuzingatia malengo mahususi ya utafiti kama ifuatavyo: Sehemu ya kwanza inapambanua namna uainishaji wa nyimbo unavyoshughulikiwa katika tamasha za muziki. Sehemu ya pili inabainisha namna uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki unavyotumiwa katika kufundisha uainishaji wa nyimbo darasani, sehemu ya mwisho inadhihirisha dhima ya nyimbo kupitia tamasha za muziki. Data za msingi zimetumika katika utafiti huu. Kwa mujibu wa Vertanian (2011), data za msingi ni data ambazo zimekusanya na mtafiti kwa kutumia mbinu kama hojaji, mahojiano (usaili), uchunzaji (utazamaji) na mbinu nyingine. Data hizi hutoka moja kwa moja kwa watafitiwa. Utafiti huu umetumia data za aina mbili, aina ya kwanza ni data kutoka kwa mawazo na maoni ya watafitiwa kuhusu uainishaji wa nyimbo na data ya pili ilitokana na utazamaji wa mtafiti. Sura inawasilisha na kuchanganua data kwa kuzingatia malengo mahususi ya utafiti na maswali yaliyoambatana na malengo hayo.

4.2 Uainishaji wa nyimbo unavyoshughulikiwa katika tamasha za muziki

Lengo la kwanza lilishughulikia namna uainishaji wa nyimbo ulivyoshughulikiwa katika tamasha za muziki.

Wataalam wengi wameshughulikia suala la uainishaji wa nyimbo, kwa mfano Mulokozi (k.h.j) ambaye anashadidia kuwa kuna nyimbo za aina mbalimbali na kuongezea kuwa nyimbo hufungamana na muktadha fulani. Jambo hili la uainishaji limejadiliwa vilevile na Wamitila

(k.h.j) na Wanjala (k.h.j). Utafiti huu ulibaini aina za nyimbo 6 kwa kuzingatia misimbo tofauti katika tamasha za muziki. Lengo la kwanza katika utafiti huu lilikuwa ni kupambanua uainishaji wa nyimbo unavyoshughulikiwa katika tamasha za muziki. Kwa kutumia mbinu ya mahojiano na utazamaji kupitia nadharia ya utanzu na ya ujifunzaji kijamii, mtafiti alikusanya taarifa kutoka kwa uwasilishaji wa nyimbo na watafitiwa ili kupata majibu ya maswali yaliyojibu lengo la kwanza la utafiti. Kupitia mahojiano na utazamaji, mtafiti aliweza kutambua uainishaji wa nyimbo ufuatao kwenye tamasha za muziki:

Kwa ujumla nyimbo katika tamasha za muziki ziliweza kugawanywa katika makundi makuu sita kwa kuzingatia vigezo vyta umri, maudhui, maeneo, jinsia, idadi na mbinu au mitindo ya uwasilishaji. Chini ya makundi haya kulikuwa na madaraja tofauti tofauti. Kundi la kwanza lilikuwa la nyimbo ambazo zilikuwa zimeshachaghuliwa na kupangwa na jopo la waandalizi wa tamasha za muziki. Chini ya kundi hili kulikuwepo na madaraja yafuatayo: 201 ambalo lilikuwa daraja la shule za msingi, 301 kwa shule za upili kwa wasichana na daraja 211 shule za msingi, 311 shule za upili kwa wavulana pekee, daraja 221 lilishirikisha wasichana na wavulana kwa pamoja. Kundi hili tunatambua kuwa liliainishwa kulingana na jinsia iliyohusika yaani wasichana, wavulana na mseto wa wasichana na wavulana. Nyimbo hizi zilisheheni maudhui tofauti tofauti kwa mfano mapenzi, harusi na jando.

Kundi la pili lilihusu nyimbo za kitamaduni. Kundi hili lilishirikisha nyimbo za makabila mbalimbali kutoka maeneo tofauti nchini. Mifano ilikuwa daraja 271 kwa shule za msingi na 371 kwa shule za upili yaliyohusu nyimbo kutoka maeneo ya Waluhya na Wajaluo. 272 na 372 kutoka maeneo ya Kisii na Kuria, 273 na 373 kutoka maeneo ya Nandi na Sabaot. 274 na 374 kutoka maeneo ya Turkana na Pokot, 275 na 375 kutoka maeneo ya Somali na Borana. 276 na 376 kutoka maeneo ya Kikuyu na Meru, 277 na 377 kutoka maeneo ya Mijikenda na Taita, 278

na 378 kutoka maeneo ya Masai na Samburu, 279 na 379 kutoka Iteso na Marakwet, 280 na 380 kutoka Ukambani na Mbeere. Utafiti huu ukadhihirisha kuwa kwenye tamasha za muziki hatua zaidi imechukuliwa kwa kuzainisha nyimbo kulingana na maeneo tofauti zinapoimbwa tofauti na wataalam wa awali kama vile Wamitila (k.h.j), Wanjala (k.h.j) na Mulokozi(k.h.j) walioziainisha nyimbo hizi kama za kitamaduni tu kwa ujumla. Tamasha za muziki kupitia hayo madaraja zilitusaidia kuzielewa zaidi nyimbo hizo za kitamaduni kwa kupitia nadharia ya utanzu mhimili wa pili unaoshadidia kuwa tanzu huleta muwala katika matini na kufanya kazi ieeweke kwa urahisi.

Kundi la tatu lilihusu nyimbo za kujitungia. Mifano ya madaraja katika kundi hili yalikuwa nyimbo za kidini za kujitungia kama vile 202 na 302 la wasichana pekee, 212 na 312 la wavulana pekee na 222 na 322 la mseto wa wasichana na wavulana. Kundi la nne lilisheheni nyimbo ambazo zilikuwa za utunzi wa kiasili. Mifano katika daraja hili ilikuwa 203 na 303 ya wasichana pekee, 213 na 313 ya wavulana pekee na 223 na 323 ya mseto wa wasichana na wavulana. Kundi la 5 lilishirikisha nyimbo zilizopangwa upya. Hizi zilikuwa nyimbo zilizojulikana kuwepo tayari ila washiriki walitakiwa kuzipanga upya na kuziwasilisha kwenye tamasha za muziki chini ya madaraja 204 na 304 ya wasichana pekee, 214 na 314 ya wavulana pekee na 224 na 324 ya mseto yaani wasichana pamoja na wavulana. Kundi la sita lilirejelea utunzi maalum. Hapa kulikuwa na kampuni tofauti zilizoyafadhili madaraja katika tamasha za muziki na kuwapa washiriki maudhui mahususi ya kutungia nyimbo. Mifano ya madaraja hapa yalikuwa 262 na 362 yaliyofadhiliwa na Benki kuu ya Kenya kuhusu bei za bidhaa, madaraja 261 na 361 yaliyofadhiliwa na tume ya kuajiri wafanyakazi wa umma kuhusu huduma kwa umma. 268 na 368 yaliyofadhiliwa na Shirika la Usafiri kuhusu usalama barabarani. Daraja 265 na 365 yaliyofadhiliwa na Shirika la Utunzi wa Mazingira kuhusu utunzi bora wa mazingira.

Madaraja 264 na 364 ya Shirika la Polisi yalihusu kuangamiza ugaidi. Madaraja 263 na 363 ya Tume ya kuajiri walimu yalihusu nafasi ya mwalimu katika kuendeleza umoja kati ya tamaduni tofauti nchini. Madaraja 266 na 366 yaliyofadhiliwa na Shirika la Watoto ulimwenguni yalihusu kuzuia unyanyasaji wa watoto.

Kupitia mwongozo wa maswali ya mahojiano watafitiwa 25 waliweza kushiriki. Wanafunzi 20 na walimu 5 walishiriki katika kujibu maswali. Matokeo ya utafiti yaliweza kuonesha aina mbalimbali za nyimbo zilizowasilishwa katika tamasha za muziki. Nyimbo hizi ziliainishwa kwa kuongozwa na nadharia ya utanzu kwa kutumia mhimiili wa pili unaoshadidia kuwa tanzu huleta muwala katika matini na kufanya kazi ielewewe kwa urahisi pamoja na nadharia ya ujifunzaji kijamii mhimiili wa tatu unaoeleza kuwa ujifunzaji hutokana na utazamaji.

Kupitia ratiba ya mashindano ya tamasha za muziki, nyimbo mbalimbali ziliweza kutengewa vyumba kulingana na madaraja maalum kama ifuatavyo; Chumba cha A: daraja 369 usalama nchini na daraja 368 usalama barabarani. 371 nyimbo za Kiluhya na Kijaluo. 372 nyimbo za Kikisii na 385 nyimbo za dini, 346 taarab. 391 zilizopendwa kutoka Kenya, 392 Zilizopendwa kutoka sehemu nyingine za Afrika. Chumba cha B: 373 Nyimbo za Kinandi na za Kisabaoti, 374 nyimbo za Kiturukana. 375 nyimbo za Kisomali, 376 nyimbo za Kikikuyu. 377 nyimbo za Mijikenda, 378 nyimbo za Kimasai, 379 nyimbo za Iteso, 380 Kikamba, 381 kutoka sehemu nyinginezo za Afrika. Chumba cha C: 391,932,933 nyimbo zilizoshirikisha vifaa vya muziki. Chumba cha D: 313 wimbo wa kujitungia, 393 “Pop za kizungu” na 394 “pop za kiafrika”. Chumba cha M: 313 wimbo wa kidini asilia, 312 wimbo wa kidini wa kujitungia, 341 nyimbo za kiislamu. Madaraja haya yalitajwa na wanafunzi waliohojiwa.

Katika tamasha za muziki za kikanda, mtafiti aliweza kushuhudia uainishaji katika shule za msingi na za upili. Wanafunzi waliohojiwa waliweza kutaja baadhi ya madaraja waliyoshiriki na yaliyoshirikishwa katika tamasha hizo (kiambatisho 4). Vilevile mtafiti aliweza kushuhudia madaraja mahususi ya nyimbo katika tamasha za muziki kulingana na uwasilishaji wa madaraja hayo katika vyumba maalum vilivyotengwa kulingana na ratiba ya siku hizo.

Kupitia uchanganuzi wa yaliyomo mtafiti aliweza kuchanganua uainishaji wa nyimbo kwenye tamasha za muziki. Kutokana na silabasi ya tamasha za muziki iliyoandalowi na Wizara ya Elimu, K.M.F.F. (2018) iliyotumiwa wakati wa tamasha hizo, kulikuwa na madaraja mahususi ambayo waandalizi wa tamasha za muziki walistahili kuelewa na kujifahamisha nayo. Madaraja haya yalikuwa migao mbalimbali ya nyimbo zilizoshirikishwa katika tamasha hizo za muziki.

Tulivyotaja hapo awali nyimbo zilizoandalowi tayari ambazo zilikuwa nyimbo zilizochaguliwa na kutayarishwa mapema na jopo la waandalizi wa tamasha hizo, ni nyimbo ambazo zilifuata mpangilio maalum na zilihitaji makundi yaliyoshiriki kijiandaa kulingana na maagizo waliyopewa. Nyimbo hizo zilikuwa na mahadhi na melodia maalum. Nyimbo za kitamaduni zilisimamia makabila tofauti tofauti. Nyimbo hizo zilikuwa na maudhui maalum yaliyolenga itikadi kulingana na namna ya uimbaji, vifaa na miondoko iliyoambatana na uimbaji huo. Kila jamii huwa na nyimbo zake za kitamaduni. Nyimbo hizo ziliweza kuwasilishwa katika tamasha za muziki chini ya madaraja tofauti mahususi.

Nyimbo za kujitungia, zilikuwa pamoja na nyimbo zilizokuwa za utunzi asilia. Hazikutakiwa ziwe zimewahi wasilishwa katika tamasha za awali. Zilikubaliwa kuwa katika lugha yoyote ile,

isipokuwa pale ambapo kulikuwa na maelekezo mahususi katika madaraja fulani. Katika kitengo hiki ilihitajika:

- (i) Jina la mtunzi, mada na tafsiri ya wimbo (iwapo wimbo ulikuwa katika lugha nyingeneyo isipokuwa Kiingereza au Kiswahili).
- (ii) Ili kuendeleza ubunifu na ukuaji, wimbo huo wa kujitungia haukutakiwa kuimbwa na zaidi ya kikundi kimoja katika tamasha hizo.

Mtafiti alishuhudia nyimbo hizi zikiwasilishwa chini ya madaraja 302 lililohusu wasichana pekee wakiwasilisha wimbo wa dini wa kujitungia, 312 lililohusu wanafunzi wa kiume wakiwasilisha wimbo wa kujitungia wa kidini na 322 lililohusu mseto wa wanafunzi wa kike na kiume wakiwasilisha nyimbo za kidini za kujitungia. Nyimbo za utunzi wa kiasili wa kidini, lilihusu utunzi wa kiasili ambao uliandamana na mwenendo wa kisasa wa nyimbo za kidini na ziliwuwa ama katika Kiingereza au Kiswahili. Nyimbo hizi ziliwasilishwa katika daraja 303 la sauti za kike, 313 la sauti za kiume na 322 sauti mseto; ya kike na kiume. Katika kundi hili uainishaji wa nyimbo za kidini ulifanywa kwa kutumia vigezo tofauti, kwa mfano kigezo cha kijinsia kinazua madaraja ya wasichana, wavulana na mseto wa sauti za kike na kiume. Wakati huo huo kigezo cha lugha kinajitokeza na kuainisha nyimbo hizo hizo kwa lugha ya Kiingereza na Kiswahili hivyo kufanya tamasha za muziki kuwa na uainishaji mpana wa nyimbo na kupitia nadharia ya utanzu mhimili wa pili kuzifanya nyimbo hizo kueleweka vyema zaidi.

Nyimbo zilizopangwa upya, zilihusisha mpangilio mpya wa nyimbo ambazo tayari zipo za Kiafrika ambazo ni za kidini au zisizo za kidini (zilizopendwa), ziliandamana na yafuatayo:

- (i) Jina la aliyepanga wimbo upya, mada na maandishi ya kimuziki ya wimbo huo.

- (ii) Kwa minajili ya ubunifu, wimbo wa mpangilio huu uliimbwa tu na kundi moja katika hayo mashindano.

Nyimbo zilizopangwa upya zilishirikishwa chini ya daraja 304 ya sauti za kike, 314 sauti za kiume na 324 sauti mseto ya kike na kiume.

Katika tamasha za muziki ilibainika kuwa nyimbo zilizopendwa zilizoambatana na vyombo vya kimuziki zilihusisha mpangilio wa nyimbo zilizopendwa (zisizo za kidini). Mfano wa nyimbo hizi zilipatikana katika daraja 391 ambazo wengi walishiriki. Nyimbo zilizopendwa katika tamasha za muziki zilianishwa katika makundi yafuatayo: daraja 391 ambalo lilishirikisha “zilizopendwa” kutoka nchini Kenya, 392 kutoka mataifa mengine Barani Afrika na 393 kutoka sehemu nyingine ulimwenguni. Nyimbo za taarab zilizowasilishwa zilihusu jamii za Pwani. Nyimbo hizi ziliambatana na vifaa vya kimuziki na maleba yaliyoafiki nyimbo hizo. Nyimbo za taarab ziliwasilishwa chini ya daraja 346. Nyimbo hizi zilisheheni maudhui kama vile mapenzi na majonzi. Mtafiti alishuhudia shule nyingi zikiwasilisha nyimbo hizi jukwaani. Uainishaji huu wa nyimbo katika tamasha za muziki ulidhihirika vilevile kupitia mwongozo wa maswali ya walimu waliohojiwa na mtafiti (kiambatisho 6).

Kulingana na K.M.F.F (k.h.j) utunzi maalum ulijumlisha makundi tofauti yaliyoweza kufadhili tamasha za muziki na kuwapa washiriki maelekezo ya maudhui mbalimbali yaliyoyostahili kutungiwa nyimbo. Maudhui hayo yalihusu masuala ibuka. Baadhi ya maudhui yalikuwa: kuendeleza huduma za kitaifa na kijamii daraja 361, zingativu wa usalama barabani daraja 368, utunzi bora wa mazingira daraja 365. Nafasi ya walimu katika kuendeleza umoja wa kitaifa

daraja 363. Nchi yangu ninayojivunia daraja 367, kuzuia dhuluma dhidi ya watoto daraja 366, haki ya kupata elimu na usalama nchini daraja 369.

Kwa mujibu wa maelekezo ya K.M.F.F (k.h.j), silabasi ya sherehe ya muziki tamasha za muziki zilifuata misimbo ifuatayo ya madaraja.

- G ilisimamia shule za chekechea.
- H ilisimamia shule za msingi.
- J ilisimamia shule za upili.
- HP ilisimamia walemavu wasioweza kutembea.
- HV ilisimania walemavu wasioweza kuona.
- HH ilisimamia walemavu wasioweza kusikia.

Kupitia misimbo hiyo, mtafiti alitambua aina zifuatazo za madaraja; 801 G ni daraja lilioshirikisha wanafunzi kutoka shule za chekechea wakiimba nyimbo zao za michezo. Nyimbo hizi ziliimbwa na watoto wa shule za msingi kupitia daraja 801 H. Daraja 108 H lilihusisha wimbo wa kitamaduni kutoka ughaibuni ambao uliwasilishwa na wanafunzi wa shule za msingi, na 108 J uliwasilishwa na wanafunzi wa shule za upili. Nyimbo za kitamaduni kutoka Barani Afrika zikawasilishwa kupitia msimbo 109 H kwa wanafunzi wa shule za msingi, 109 J kwa wanafunzi wa shule za upili.

Kwenye tamasha za muziki, mtafiti alitambua kuwa madaraja yaliyohusisha shule za msingi yalianza na nambari 2 kwa mfano 262 ziliimbwa na wanafunzi wa shule za msingi kuhusu udhibiti wa bei za bidhaa. Nambari 3 mwanzoni mwa daraja ilitumiwa kuwakilisha shule za upili

kwa mfano 362. Japo makundi haya yote yaliimba nyimbo kuhusu udhibiti wa bei za bidhaa, kwenye tamasha za muziki ilibainika wazi kuwa tamasha za muziki ziliweza kufadhiliwa na makundi mbalimbali nchini Kenya. Jambo hili lilichangia uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki kuwa na utajiri mkubwa wa aina za nyimbo na kuboresha uainishaji wa nyimbo. Kwa mfano, kitengo hiki cha udhibiti wa bei kilifadhaliwa na Benki Kuu ya Kenya, ikishirikiana na tamasha za muziki nchini Kenya. Benki hii ilitoa maudhui ainati na waliokuwa washindi walipewa tuze zilizofadhiliwa na benki hii. Madaraja yaliyoshirikishwa ni pamoja na 262 ambayo kwaya za shule za msingi zilishindana na 362 iliyoshirikisha kwaya kutoka shule za upili zilishirikishwa.

Madaraja yaliyohusu utunzi maalum wa huduma kwa umma yalishirikisha maudhui ya ujenzi wa nchi na utolewaji wa huduma kwa umma. Tume ya huduma kwa umma iliweza kushirikiana na tamasha za muziki nchini Kenya ili kuwepo na mashindano kuhusu masuala hayo. Nyingi za nyimbo katika kitengo hiki zilihusu ajira kwa wote. Madaraja yafuatayo yalishuhudiwa na mtafiti yakiwasilishwa kupitia mahojiano na utazamaji wa watafatiwa: daraja 261 lilihusu kwaya za shule za msingi, daraja 361 lililojumuisha kwaya za shule za upili, (Kiambatisho 8) na daraja 365 stanza ya tano.

Tuyavune mazao haya tuyavune,

Kwa pepeto tuyavune, tuyavune,

Pamoja tuyavuneeee,

Kwa nguvu, tuyavuneeee.

Wimbo huu ni mfano wa wimbo wa kazi unaohimiza ushirikiano, kwamba wakati wa kuvuna mazao shambani watu washirikiane ili kurahisisha kazi kwa vile ushirikiano ni nguvu.

Tamasha za muziki zilishirikisha utunzi maalum wa usalama barabarani. Wasimamizi wa uchukuzi na usalama walikuwa wamewapa mada waandalizi wa tamasha za muziki kuhusu kutilia maanani usalama barabarani. Kwaya zilizoshirikishwa zilikuwa katika madaraja yafuatayo: 268 shule za mseto za msingi, 368 shule za upili za wasichana na 368 shule za upili za wavulana. Maudhui yaliyojitokeza bayana katika nyimbo hizo ni kuhusu kazi, kuendesha magari bila umakini, kubeba wasafiri kupita idadi inayostahili, kutumia magari mabovu na uchovu katika safari ndefu. Mtafiti alishuhudia nyimbo zilizohusu utunzi maalum kuhusu mazingira kupitia daraja 265 za shule za msingi, 365 shule za upili, katika kitengo hiki washiriki walitunga nyimbo kuhusu uhamasishaji wa umma kuhusu kushiriki kwao katika kutunza mazingira.

Daraja 267 liliwasilishwa na shule za msingi na daraja 367 likawasilishwa na shule za upili kuhusu nchi yangu ninayojivunia. Nyimbo hizi zilihusu maendeleo ambayo nchi ya Kenya imepata tangu ipate uhuru. Zilihusu uzalendo wa wananchi, namna ya kuishi kwa umoja na manufaa ya ugatuzi nchini Kenya. Kiambatisho 8 daraja 365 stanza ya 5.

Tuyavune mazao hayo tuyavune,

Kwa pepeto tuyavune, tuyavune,

Pamoja tuyavuneeeeee,

Kwa nguvu tuyavune.

Wimbo huu unaeleza kuhusu uzalendo wa wananchi na namna ambavyo wanastahili kuishi kwa pamoja ili wanufaika kutokana na ugatuzi, kwamba wayavune manufaa ya ugatuzi kwa pamoja na kwa nguvu ili waweze kijiendeleza. Tuyavune limetumika kijazanda kuonesha kufaidika kwa kuvuna mazao ya ugatuzi yaani manufaa yake kimaendeleo.

Daraja 266 shule za msingi na 366 shule za upili, yalisheheni nyimbo zilizohusiana na dhuluma dhidi ya watoto. Aina mbalimbali za dhuluma kama vile ubakaji, kupigwa na kuumizwa zilijidhihirisha. Daraja 360 lilihusu elimu kwa watoto wote. Nyimbo zilizoshuhudiwa hapa zilionyesha ongezeko la watoto wanaosoma kwa sababu ya masomo ya bure katika shule za msingi na upili. Rejelea kiambatisho 8 daraja 361.

Hapa shulen ikielimu,

Mengi tunayapokea,

Hapa shulen ikielimu,

Mengi tunayapokea.

Wimbo huu ulishadidia umuhimu wa elimu, kwamba shulen watoto wanajifunza mengi, hivi kwamba elimu ya bure kwa watoto wote imekuwa na manufaa sana kwa watoto wote na kuwafanya kujifunza mengi shulen.

Nyimbo za dini ya kikristo zilizochagulia na shule mbalimbali ziliimbwa kuitia daraja la 202 ambalo lilishughulikiwa na wasichana wa shule za msingi na daraja 302 likaimbwa na wasichana

wa shule za upili. Wavulana wa shule za msingi waliimba nyimbo za daraja 212 na wale wa shule za sekondari wakaimba nyimbo za daraja la 312, lakini kwaya za mseto katika kitengo hiki zilishughulikiwa katika daraja 222 kwa shule za msingi na daraja 322 kwa shule za upili. Uainishaji huu uliegemea kigezo cha jinsia jambo ambalo halijazingatiwa na wataalamu tofauti ambao wameainisha nyimbo katika fasihi simulizi. Idadi ya washiriki ilikuwa kwaya ndogo wanafunzi 8 hadi 16, kwaya wastani ya wanafunzi 30 hadi 42 na kwaya kubwa wanafunnziiliyokuwa na 48 hadi 60. Rejelea kiambatisho 8 daraja 322 stanza ya 3.

Roho aleza, roho,

Roho aleza, roho,

Roho aleza, roho amenyanga,

Haleluhya.

Tafsiri

Roho atakuja, roho,

Roho atakuja, roho,

Roho atakuja, roho anaishi,

Haleluhya.

Wimbo huu unalenga kuwatayarisha wakristo kwa kuja kwa roho mtakatifu atakayewasaidia katika maisha namna walivyoahidiwa na mwokozi wao Yesu Kristo.

Nyimbo asilia za kidini za kujitungia zilishirikishwa katika daraja 203 kwa wasichana wa shule za msingi na 303 kwa wasichana wa shule za upili. Wavulana nao waliimba nyimbo hizi katika daraja 213 katika shule za msingi na 313 katika shule za upili. Shule za mseto za msingi zilishuhudiwa zikiwasilisha nyimbo hizi katika daraja 223 kwa shule za msingi na daraja 323 kwa shule za upili. Tamasha za muziki zilishirikisha nyimbo za Kiafrika za kidini ambazo waandalizi walizipanga upya. Daraja 204 hapa lilishirikisha wasichana wa shule za msingi pekee na daraja 304 likaimbwa na wasichana shule za upili. Wavulana nao walishiriki katika daraja la 214 kutoka shule za msingi na daraja 314 kutoka shule za upili. Shule za mseto zilishiriki katika madaraja 224 kwa shule za msingi na 324 kwa shule za upili. Kwenye tamasha za muziki nyimbo za dini ya Kiislamu ziliimbwa katika daraja 241 kwa shule za msingi na daraja 341, (Kiambatisho 8) daraja 341 stanza ya 4.

Tunashangilia Ala,

Tunashangilia,

Tunashangilia Mola.

Huu ni wmbo wa dini ya Kiislamu unaoonesha namna ambavyo waumini wa dini ya Kiislamu wanavyoshangilia Mola wao kwa yale ambayo amewatendea.

Mtafiti aliweza kushuhudia nyimbo za jadiya au za kitamaduni kutoka makabila mbalimbali nchini Kenya. Nyimbo hizi zilichukua muda usiozidi dakika nne. Nyimbo hizi ziliwasilishwa kupitia madaraja yafuatayo: 271 shule za msingi na 371 shule za upili zilishirikisha nyimbo kutoka makabila ya Wajaluo na Waluhya, 272 shule za msingi na 372 shule za upili zilikuwa

nyimbo kutoka makabila ya Kikisii na Kikuria. Daraja 273 shule za msingi na daraja 373 shule za upili yalishirikisha nyimbo kutoka makabila ya Sabaot, Kipsigis na Nandi. Katika daraja 274, shule za msingi na 374 shule za upili, nyimbo kutoka jamii za Turukana na Pokot ziliimbwa. Daraja 275 ya shule za msingi na 375 shule za upili yalishirikisha nyimbo kutoka jamii za Somali na Borana. Kutokana na maoni ya wanafunzi waliohojiwa, wengi wao walikiri kuwa kushiriki kwao katika madaraja haya kuliwasaidia kuelewa vyema aina hizi za nyimbo (Rejelea kiambatisho 8) daraja 371 stanza ya tatu kwa mfano:

Mushere wanje, mbee mushere wanje,
Vushindu vunzira, mbee mushere wanje,
Inzala inuma, mbee mushere wanje.

Tafsiri

Mke wangu, nipe mke wangu,
Baridi inaniua, nipe mke wangu,
Njaa inaniuma, nipe mke wangu.

Huu ulikuwa mfano wa wimbo wa kitamaduni kutoka jamii ya Waluhya ambapo wimbo huu ulikuwa ukizungumzia mhusika ambaye alikuwa amempoteza mke wake na yale masahibu aliyokuwa akiyapitia.

Kupitia daraja 276 kwa shule za msingi na daraja 376 kwa shule za upili, nyimbo kutoka jamii za Wakikuyu, Meru na Embu zilishuhudiwa zikiwasilishwa. Daraja 277 kwa shule za msingi na 377 kwa shule za upili nyimbo kutoka makabila ya Mijikenda, Taita na Pokomo ziliwasilishwa.

Nyimbo za Wamasai na Wasamburu ziliwasilishwa katika daraja 278 kwa shule za msingi na 378 kwa shule za upili nyimbo za Iteso na Marakwet ziliwasilishwa katika daraja 279 kwa shule za msingi na 379 kwa shule za upili. Nyimbo za Akamba, Mbeere na Tharaka nazo ziliwasilishwa katika daraja 280 shule za msingi na 380 shule za upili. Kwa kutumia nadharia ya ujifunzaji kijamii mhimili wa pili unaosema kuwa ujifunzaji unaweza kutokea kuitia utazamaji, mtafiti alishuhudia wanafunzi walio na ulemavu vilevile wakishiriki katika tamasha hizi kwa kuimba nyimbo za kitamaduni kuitia daraja 282 shule za msingi na 382 shule za upili kwa wale wasioona na 283 shule za msingi na 383 shule za upili kwa wale wasioweza kutembea.

Nyimbo maarufu zижulikanazo kama “Zilizopendwa” ziliwasilishwa katika daraja 391 na shule za upili. Nyimbo katika daraja hizi zilikuwa za kutoka Kenya. “Zilizopendwa” kutoka sehemu nyingine za Afrika zilishuhudiwa katika daraja 392 zilizowasilishwa vilevile na shule za upili. Tamasha za muziki zilijumuisha nyimbo za kidini za mahadhi ya “Pop” katika daraja 294 za shule za msingi na 394 shule za upili. Nyimbo “Zilizopendwa” zilizoambatana na mitambo mbalimbali kama vile ngoma, gita na piano zilishuhudiwa katika daraja 395. (Kiambatisho 8) daraja 391 stanza ya nne:

Nakulia mama we Susana,

Nakulia mama we Susana,

Ninakulia wewe Susana,

Ninamlia mama Susana.

Wimbo huu kutoka kitengo cha ‘zilizopendwa’ ulikuwa ukizungumzia mhusika aliyeachwa na mpenzi wake Susana aliyeamua kuolewa na mpenzi mwingine.

Kupitia tamasha za muziki mtafiti alishuhudia nyimbo za watoto za densi za idadi ya watoto kati ya 16 hadi 24. Nyimbo hizi ziliimbwa katika daraja 801G zilizoimbwa na watoto wa chekechea wa miaka 3 hadi 5 na 801H kwa shule za msingi darasa la kwanza hadi tatu kwa lugha ya Kiingereza miaka 6 hadi 9. Nyimbo hizi ziliimbwa na watoto hawa huku wakicheza na vifaa mbalimbali kama vile kamba na mipira. Shule zilizoamua kuimba nyimbo za watoto kutoka jamii mbalimbali za kiafrika zilishiriki katika madaraja 802 G kwa shule za chekechea muda usiozidi dakika 5, miaka kati ya 3 hadi 5 na 802 H kwa watoto wa shule za msingi kuanzia darasa la kwanza hadi tatu (Kiambatisho 8) daraja 801 H stanza ya pili.

When we play,

We play with ropes,

We play with balls,

On Sunday.

Tafsiri

Wakati tunapocheza,

Tunacheza na kamba,

Tunacheza na mpira,

Siku ya Jumapili.

Huu ni mfano wa wimbo ulioimbwa na watoto huku wakicheza na vifaa kama vile kamba na mipira.

Uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki uliweza kudhihirisha aina mbalimbali za nyimbo. Nyimbo katika tamasha hizi zilishirikishwa katika vyumba mbalimbali na pia kutegemea ratiba ya mashindano. Uwasilishaji huu katika vyumba tofauti tofauti ulidhihirisha namna nyimbo ziliweza kuainishwa katika tamasha za muziki. Tamasha za muziki zilibainika waziwazi kuwa na mchango katika uainishaji wa nyimbo kama kipera cha fasihi simulizi. Utafiti huu ulilenga suala la uainishaji wa nyimbo kama mojawapo wa malengo mahususi. Kupitia mbinu ya mahojiano na utazamaji, tamasha za muziki zilionesha kuwa nyimbo zinaweza kuainishwa kwa namna tofauti. Tunavyojuu ni kuwa fasihi simulizi kama taaluma ina sifa ya kubadilikabadilika kila kuchao. Utanzu wa nyimbo katika fasihi simulizi unaweza kuwa na mabadiliko hasa katika uainishaji wake. Jambo hili liliweza kujitokeza katika tamasha za muziki hivi kwamba madaraja mahususi yaliweza kujitokeza kulingana na masuala ibuka. Hivyo basi tamasha za muziki kuweza kuwa na mchango katika suala la uainishaji, tamasha za muziki zinaweza kutumiwa kama nyenzo mbadala ya kuziainisha nyimbo na kuweza kuboresha uainishaji uliopo.

Kupitia nadharia ya ujifunzaji kijamii mhimili wa tatu unaosema kuwa ujifunzaji hutokea kupitia utazamaji, ilibainika kuwa tamasha za muziki zinaweza kutumiwa katika ufundishaji wa uainishaji wa nyimbo. Jambo hili lilijitokeza kupitia majibu ya maswali waliyoulizwa wanafunzi na walimu walioshiriki katika tamasha za muziki. Kutokana na matokeo ya utafiti uliofanywa, ilibainika kuwa katika tamasha za muziki nyimbo ziliweza kuainishwa kwa makundi tofauti tofauti, jambo ambalo wanafunzi na walimu walikiri kwamba tamasha hizi za muziki zinaweza kuwa na mchango katika uainishaji wa nyimbo ili kuongezea aina za nyimbo zinazowasilishwa kwenye tamasha za muziki na ambazo hazijitokezi wazi katika uainishaji wa nyimbo na

wataalamu wa awali kama vile Wamitila (k.h.j), Wanjala (k.h.j) na Mulokozi (k.h.j). Sehemu inayofuata inajadili lengo la pili la utafiti huu.

4.3 Namna uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki unavyoweza kutumiwa katika kufundisha uainishaji wa nyimbo darasani

Hili lilikuwa lengo la pili katika utafiti huu. Nyimbo kadhaa ziliweza kuimbwa katika tamasha za muziki. Nyimbo katika tamasha za muziki ziliainishwa kwa kutumia nadharia ya ujifunzaji kijamii hasa mhimili wa tatu unaosema, ujifunzaji hushirikisha utazamaji. Nyimbo hizi zilipatikana kupitia mbinu ya utazamaji na mahojiano. Nyimbo hizi zimechambuliwa kupitia maelezo ya kiufafanuzi.

Finnegan (1970) anaeleza kuwa, nyimbo zinaweza kutofautiana katika muundo, mtindo, maudhui au dhima lakini zina kitu kimoja ambacho huzifanya zote zifanane, nacho ni usimulizi au uwasilishaji wake. Kutokana na tofauti hizo Finnegan ameziweka nyimbo katika makundi tofauti tofauti, mionganoni mwao ni nyimbo za kisiasa, nyimbo za watoto, nyimbo za kazi, kama vile kilimo, uvuvi, ulinzi na uwindaji. Nyimbo hizo zinaeleza mambo yanayojitokeza katika jamii kama vile kuelimisha, kuburudisha na kuliwaza. Wanjala (k.h.j) anahoji kuwa nyimbo zinaweza kugawanywa katika aina mbalimbali kama vile nyimbo za kisiasa, nyimbo za kazi na nyimbo za matanga. Ngure (k.h.j) anasema kuwa kuainisha ni kugawa vipera vyatasihi simulizi na kuviweka katika makundi tofauti tofauti kwa misingi ya vigezo maalum.

Wanjala (k.h.j) anahoji kuwa inawezakana kuwa, mtazamo wa kigeni kama ule wa Finnegan (k.h.j) na ambao umezoleka katika kuainisha na kuchanganua fasihi simulizi ya Kiafrika una

upungufu. Katika utafiti wake alipata kuwa, tanzu huweza kuingiliana kwa msaada wa fanani, hadhira, muktadha na vivigha maalum. Fasihi simulizi ya Kiafrika ni mfumo timilifu wa maarifa ambao unajengwa kwa tanzu na vipera visivyoweza kutenganishwa katika hali halisi ya utendaji. Mulokozi (k.h.j) ameziainisha nyimbo kwa kuzingatia vigezo vyta fani ambapo ameangalia muziki wa sauti ya mwimbaji au waimbaji, muziki wa ala (kama ipo), matini au maneno yanayoimbwa na kigezo cha muktadha ambacho huzingatia hadhira inayoimbiwa na muktadha unaofungamana na wimbo huo, kwa mfano sherehe, ibada, kilio na kadhalika. Naye Wamitila (k.h.j) anashadidia kuwa utunzi wa nyimbo zote huongozwa na mbinu na kanuni mbalimbali.

Nadharia ya tanzu ilisaidia katika uchanganuzi wa nyimbo kutoka tamasha za muziki kwa kurejelea mhimili wa pili unaoeleza kuwa ni vyema tanzu mbili ambazo zimezoleka zitumike kwa pamoja katika jamii fulani kulingana na sifa zao zenye uhusiano mkubwa. Katika utafiti huu aina zifuatazo za nyimbo ambazo hufunzwa darasani katika fasihi simulizi ziliweza kujitekeza kupitia utazamaji na kupitia mahojiano ya wanafunzi walioshiriki tamasha hizo za muziki (Rejelea kiambatisho 8), ila tamasha za muziki ziliweza kuzua uainishaji ufuatao wa nyimbo ambao waweza kusaidia kufunzia aina zilizopo za nyimbo.

4.3.1 Uainishaji wa kiumri

Katika tamasha za muziki, nyimbo za watoto ziliimbwa na watoto wa shule za chekechea na shule za msingi. Nyimbo hizi ziliimbwa chini ya daraja 801 H la watoto wa shule za msingi na 801 G la shule za chekechea. Nyimbo hizo zilikuwa za kutoka nchi za ughaibuni pamoja na kutoka Afrika. Mtafiti kupitia utazamaji alishuhudia watoto hawa wakiimba na kucheza. Katika tamasha za muziki vigezo vilivytilliwa maanani ni umri wa watoto watoto walioimba nyimbo

hizi walistahili wawe wa chekechea na wa darasa la kwanza hadi tatu. Wakaguzi waliweza kuzingatia uimbaji na maleba ya watoto hawa. Iwapo nyimbo zao zilihusu nchi za ng'ambo mavazi yao yaliandamana na hizo nyimbo. Zile zilizohusu Afrika ziliambatana na maleba yaliyosheheni sehemu ambapo wimbo huo ultolewa. Tamasha za muziki zikaonekana kuwa njia mbadala ya kufundishia uainishaji huu. Ufundishaji wa nyimbo za watoto darasani unaweza kueleweka zaidi iwapo wanafunzi wataweza kushuhudia nyimbo hizi kuitia video zilizonaswa kutoka katika tamasha za muziki. Ifuatayo ni sehemu ya wimbo wa watoto kutoka nchi za ughaibuni uliowasilishwa katika tamasha za muziki na uliosheheni maudhui mbalimbali na kuwasilishwa katika daraja 801 H shule za msingi darasa la 1-3 (Rejelea kiambatisho 8).

London town, London town,

So early in the morning,

So early in the morning,

Taking a ride to London,

So early in the morning,

Upto the evening with my friend.

Tafsiri

Mji wa London, mji wa London,

Asubuhi na mapema,

Asubuhi na mapema, nikienda London,

Asubuhi na mapema,

Mpaka jioni na rafiki zangu.

Hili daraja lilihusisha nyimbo za watoto zilizohusisha kuimba na kucheza, yaani nyimbo zinazohusisha michezo na densi kutoka nchi za magharibi. Wimbo “follow my house to London town” ulihuhsisha watoto wa shule za msingi wakiimba na kucheza. Wimbo huu ulihuhsu hatua mbalimbali anazopitia mtu kama vile alivyokuwa mtoto, wakati baada ya kufuzu masomo na kuwa daktari. Uainishaji wa kiumri ni jambo linaloshadidiwa na Wanjala (k.h.j) anapohoji kuwa nyimbo za watoto ni nyimbo zinazoimbwa na watoto wenyewe wanapocheza.

4.3.2 Uainishaji wa kimaudhui

Katika uainishaji huu kulikuwa na nyimbo za kazi, darasani wanafunzi huwa wanafunzwa kuhusu nyimbo za kazi namna zilivyofafanuliwa na wataalam mbalimbali. Nyimbo hizi za kazi, mtafiti alitambua kuwa ziliweza kuainishwa tofauti kupitia madaraja mbalimbali. Kwa mfano kupitia daraja la 365 kama inavyodhiihikira katika mfano unaojitokeza hapo chini. Hata hivyo uainishaji mwingine wa nyimbo za kazi ulibainika katika nyimbo zilizohusu huduma mbalimbali kwa umma kupitia daraja 361. Mtafiti alibaini kuwa tamasha za muziki zingeweza kuwa nyenzo nyiningine ya kufundishia nyimbo hizi za kazi. Ufundishaji wa nyimbo darasani huwa finyu ikilinganishwa na tamasha za muziki ambapo nyimbo hizi zilishuhudiwa katika madaraja mbalimbali huku yakizingatia vipengele mbalimbali kama vile mazingira na huduma mbalimbali kwa umma. Hivyo basi, tamasha za muziki zikawa dhihirisho kwamba zinaweza kutumiwa kama mbinu mbadala ya kufundishia aina hii ya nyimbo darasani na kuwa na mchango katika ufundishaji wa kipera cha nyimbo katika fasihi simulizi dasani. Jambo hili lilishadidiwa na watafitiwa walipokuwa wanahojiwa na mtafiti, kwamba nyimbo za kazi zinazofundishwa darasani huweza kudhiihikira katika utendaji zinapowasilishwa katika tamasha za muziki.

Katika utafiti huu mfano wa wimbo wa kazi ulipatikana katika daraja la 365 stanza ya kwanza (Rejelea kiambatisho 8) ambalo lilihusu mazingira, katika wimbo huu mtunzi anazingatia hasa wawe ambazo ni nyimbo ziimbwazo na wakulima wanapofanya kazi shambani.

Tuyafyeke magugu, tuyafyeke,

Kwa miundu tuyafyeke, tuyafyeke,

Kwa pamoja tuyafyekeeee,

Kwa nguvu tuyafyekeeee.

Wimbo huu umezingatia hatua zinazofuatwa katika ukulima mathalan kulitayarishaconde, kulima, kupanda na kisha kuvuna mazao, kudhihirisha kuwa ni wimbo wa kazi. Wimbo huu vilevile umesheheni maudhui kama vile umoja na bidii, zana za kazi kama vile miundu, mashoka, majembe na pepeto vimetajwa. Watafitiwa walikiri kuwa tamasha za muziki zinaweza kuchangia iwapo zitatumika kufundishia uainishaji huu wa nyimbo. Wamitila (k.h.j) anaeleza kuwa nyimbo za kazi zina takrir yani maneno na sauti zinazorudi warudiwa. Amezidi kusema kwamba karibu kila kazi wanayoifanya watu huwa na nyimbo zake kwa mfano kutwanga, kupepete, uvuvi, uchuuzi na kusuka.

Tamasha za muziki madaraja mbalimbali yaliweza kusheheni nyimbo za maudhui ya mapenzi. Kwa mfano, katika daraja 391. Haya madaraja yaliwasilishwa kama nyimbo zilizopendwa kutoka Kenya. Uainishaji huu ulisheheni nyimbo ambazo wananchi wengi waliweza kuchangamkia hasa za miaka iliyopita. Katika daraja la 392 nyimbo hizi vilevile ziliwuwa zilizopendwa lakini kutoka nchi nyingine Barani Afrika. Tofauti na vile nyimbo hizi

zinavyofunzwa darasani, katika haya madaraja ziliitwa nyimbo zilizopendwa. Nyingi za nyimbo hizi zilisheheni maudhui ya mapenzi. Darasani wataalam mbalimbali wameziainisha kama nyimbo za mapenzi tu (Wamitila, k.h.j). Kwenye tamasha pia zilijitokeza kwa daraja 346 la nyimbo za taarab ambapo nyingi za nyimbo hizo zilihusu mapenzi na nyingi ziliegemea kutoka jamii za watu wa pwani. Utafiti huu unashadidia kuwa nyimbo za mapenzi zinazofunzwa darasani zinaweza kufunzwa kupitia hayo madaraja yaliyoko kwenye tamasha za muziki. Wahojiwa walikiri kuwa wanafunzi darasani wanaweza kufaidika zaidi kutokana na kutazama hizi nyimbo hai kwenye video, jambo ambalo litawawezesha kuelewa zaidi kipera cha nyimbo katika fasihi simulizi. Wanjala (k.h.j) anashadidia kuwepo kwa nyimbo za mapenzi na kuongezea kuwa utunzi wa nyimbo hizi kwa wakati mwingine hulenga kuwepo kwa usemezano fulani kati ya mwimbaji na anayelengwa. Wahusika huonyesha hisia zao kwa kutabasamu, kucheka, na hata kulia machozi ya huzuni au furaha tele ilivyodhihirika katika tamasha za muziki kupitia madaraja ya nyimbo zilizopendwa. Nadharia ya ujifunzaji kijamii ilitumika kuongoza utafiti huu katika kutambua nyimbo hizi kupitia mhimili wa tatu unaohoji kuwa ujifunzaji hushirikisha utazamaji hivi kwamba mtafiti aliweza kushuhudia nyimbo hizi zikiimbwa nyanjani.

Wataalam wameziita tu nyimbo za mapenzi, lakini katika tamasha za muziki nyimbo hizi mbali na kusheheni maudhui ya mapenzi huwa na maudhui mengineyo kama kilio wakati ambapo wapenzi wameachana. Nyimbo hizi zijulikanazo kama zilizopendwa zaweza hakika kufanya somo la fasihi simulizi kuhusu kipera cha nyimbo kupendwa na kufurahiwa na wanafunzi wengi. Hili lawezekana iwapo nyimbo hizo zilizonaswa kwenye kanda za sauti na video zinaweza kutumiwa darasani wakati wa kufundisha kipera cha nyimbo.

Katika tamasha za muziki nyimbo za mapenzi zilijitokeza katika daraja la “Zilizopendwa”, kwa mfano wimbo ufuatao ni kutoka daraja 391. Wimbo huu unazungumzia mpenzi Susana. Mpenzi huyu analia sana kwa sababu alimpenda Susana hata kafungwa jela kwa sababu ya Susana. Lakini kwa vile Susana hakuwa na mapenzi ya dhati alimdanganya, alipotoka jela hakumkuta mpenzi wake Susana na kwa hivyo ana masikitiko mengi na angali analilia Susana. (Rejelea kiambatisho 8 stanza ya kwanza).

Nakulia oh Susana,

Nakulia oh Susana,

Nakulia wewe Susana,

Nakulia mama Susana,

Ninakulia mama Susana,

Nakulia mama Susana,

Nakulia, nakulia, nakulia,

Nakulia, nakulia, nakulia,

Nakulia, nakulia, nakulia.

Nyimbo ziliainishwa pia kwa maudhui ya dini. Wanjala (k.h.j) anaeleza kuwa nyimbo za dini hutumiwa katika sehemu ya maabadini kwa malengo ya kumtukuza Mungu. Tamasha za muziki zilishadidia uainishaji huu kuitia utazamaji na mahojiano. Wengi wa wanafunzi waliohojiwa walikiri kuwa walishiriki katika mashindano hayo ya madaraja ya 322 ambayo yalihusu nyimbo za dini ya Kikristo na 341 zilizosheheni nyimbo kutoka dini ya Kiislamu. Tunaona hapa kwamba

darasani nyimbo hizi zinazofunzwa kama kipengele kimoja cha nyimbo za dini, kwenye tamasha za muziki uainishaji zaidi umefanyika na kuzitenga katika madaraja yao mahususi.Tamashaza muziki ziliweza kuwa na mchango zaidi wa kuchochera uainishaji wa nyimbo darasani kufanyiwa utafiti zaidi. Tamasha hizi zikawa basi nyenzo mbadala ya kuainisha nyimbo. Wahojiwa walishadidia kuwa wanapotazama nyimbo hizi na kushiriki katika tamasha za muziki zinawasaidia kuelewa vyema aina hii ya nyimbo. Kwenye tamasha za muziki nyimbo za dini zilitofautishwa kupitia kwa maleba mahususi. (Rejelea kiambatisho 8 picha 4 na 5).

Katika tamasha za muziki nyimbo za dini ya kikristo zilipatikana katika daraja la 322 kama ilivyodhihirishwa na mfano ufuatao (Rejelea kiambatisho 8 stanza ya kwanza.)

Ndolanga! Ndolanga!

Mwami Yesu wikale muindeve mumalesi,

Ndolanga! Ndolanga!

Mwami Yesu wikale muindeve mumalesi

Tafsiri

Ninaona! Ninaona!

Bwana Yesu ameketi kitini mawinguni,

Ninaona! Ninaona!

Bwana Yesu ameketi kitini mawinguni.

Daraja 341 (Rejelea kiambatisho 8 stanza ya kwanza):

Leo tunashangilia kuzawa karimu, mtume wetu Nabia,

Leo tunashangilia kuzawa karimu, mtume wetu Nabia,

Imeandikwa mbinguni,

Wote tulio duniani tutamwamini.

Nyimbo hizi zimesheheni maudhui ya kidini, wa kwanza unaongea kuhusu Yesu Kristo kwamba ameketi enzini na wakristo wataenda kuishi naye mbinguni. Wa pili unaongea kuhusu Alah na Mtume Nabia. Waumini hawa wanamshangilia Mola wao. Tamasha za muziki hivyo basi zikadhishrika kuwa na mchango katika kuwasaidia walimu na wanafunzi katika ufundishaji wa nyimbo hizi za kidini na iwapo zitahifadhiwa kwenye kanda za video na kutumiwa darasani wakati wa ufundishaji wa uainishaji wa nyimbo, wanafunzi wataelewa zaidi kupitia hii mifano hai, kwa vile sifa mojawapo ya fasihi simulizi ni kwamba ni hai na inasheheni utendaji.

Katika tamasha za muziki kulikuwa na nyimbo za maudhui ya sifa. Mtafiti kupitia tamasha za muziki alishuhudia shule nyingi zilizoshiriki katika madaraja yaliyoshirikisha nyimbo za sifa.

Darasani uainishaji wa nyimbo za sifa umefanywa kulingana na wataalam mbalimbali. Hata hivyo uainishaji huu ulibainika waziwazi kupitia tamasha za muziki. Nyimbo zilizoimbwa zilimiminia sifa watu au makundi mbalimbali kwa mchango wao katika jamii. Ili kurahisisha uainishaji wa nyimbo hizi darasani video za tamasha za muziki zaweza kutumiwa darasani.

Wanafunzi wanapotazama wataweza kung'amua zaidi aina hii ya nyimbo. Wanjala (k.h.j) anashadidia kuwa nyimbo za sifa ni nyimbo ambazo hutumiwa kumiminia sifa kitu au mtu fulani katika jamii ilivyodhishirika katika mfano uliopo hapo chini.

Nyimbo hizi katika tamasha za muziki ziliweza kuimbwa chini ya utunzi maalumu kama vile kuendeleza huduma kwa umma, daraja 261 (Kiambatisho 8) stanza ya pili.

Ila pasipo mwalimu,

Katu tusingeyaweza,

Ila pasipo mwalimu,

Katu tusingeyaweza.

Wimbo huu unamsifu mwalimu kwa kazi yake nzuri. Kwamba bila mwalimu hatuwezi kufaulu maishani kwa lolote.

Katika tamasha za muziki mtafiti alishuhudia nyimbo za kuomboleza. Mbolezi huainishwa darasani kama nyimbo za maafa. Wamitila (k.h.j) anasema kuwa mbolezi ni nyimbo ambazo huimbwa wakati wa maombolezo au kilio na hutofautiana kutoka jamii moja hadi nyingine na labda hata kutegemea umri wa aliyeaga dunia, hadhi yake, nafasi na kadhalika. Hata hivyo, katika tamasha za muziki uainishaji uliweza kudhirika wazi kupitia nyimbo kadha za kitamaduni ambazo zimeainishwa awali. Jambo hili linaashiria kwamba tamasha za muziki zinaweza pendekezwa kama mbinu mbadala ya kufunza nyimbo hizi darasani. Mbali na kumsikiza tu mwalimu akifunza na wenzao kutoa mifano darasani, hizi nyimbo iwapo zitahifadhiwa kwenye vinasa sauti na kanda za video zinaweza kutumiwa kufundisha uainishaji huu wa nyimbo vyema darasani. Baadhi ya watafitiwa waliohojiwa walishadidia kushiriki katika madaraja yaliyowakilisha nyimbo za mbolezi. Katika tamasha za muziki hapakupatikana daraja mahususi la nyimbo hizi za mbolezi. Mtafiti alishuhudia nyimbo hizi zikiimbwa kwenye madaraja

mbalimbali ya nyimbo za kitamaduni kwa hivyo, tamasha hizi zaweza kuwa mbinu ya kufundishia nyimbo hizi darasani. Utafiti huu ulielekezwa na nadharia ya ujifunzaji kijamii mhimili wa tatu unaoeleza kuwa ujifunzaji hutokea kupitia utazamaji kwa vile aliweza kushuhudia nyimbo hizo zikiimbwa nyanjani. Mfano ufuatao wa mbolezi ulipatikana katika daraja la 471 katika tamasha za muziki. (Rejelea kiambatisho 8 stanza ya kwanza.)

Ooh! Vandu mutirichi koo!

Valirevenje koo!

Oh! Ninganakana mushere wanje oh!

Oh! Mushere wanje oh!

Oh! Watu Tiriki koo!

Watauliza koo!

Oh! Nikikumbuka mke wangu oh!

Oh! mke wangu oh!

Wimbo huu unaongea kuhusu mtu aliyempoteza mke wake Salome. Anamlilia mkewe kuwa alipokuwa alimpenda lakini sasa hana wa kumshughulikia ila anateseka kwa njaa na baridi. Anasema kwamba ana fikira nyingi baada ya mke wake kufariki. Kwenye utafiti, wahojiwa walioulizwa maswali walikiri kushiriki katika daraja lililosughulikia nyimbo za mbolezi, ila hazikuitwa hivyo kwa vile nyingine zilipatikana katika madaraja yaliyoshirikisha nyimbo za kitamaduni na kuzua suala la ugiligili katika fasihi simulizi ambapo tanzu huweza kuingiliana kwamba utanzu mmoja unaweza kuainishwa katika makundi kadhaa.

Kupitia tamasha za muziki nyimbo za maudhui ya utamaduni ziliwasilishwa kupitia madaraja mbalimbali yaliyosheheni nyimbo kutoka tamaduni tofauti tofauti kama ilivyojadiliwa katika lengo la kwanza. Wamitila (k.h.j) anahoji kuwa nyimbo hizi hupokezwa kwa njia ya mdomo kutoka kizazi kimoja hadi kingine. Hupatikana katika jamii nyingi na kuangazia masuala tofauti tofauti. Uainishaji wa nyimbo hizi katika tamasha za muziki uliweza kuchukua mwelekeo tofauti na ule unaotumiwa darasani. Kwa mfano darasani wanafunzi hufundishwa kuhusu uainishaji mmoja tu kwamba ni nyimbo za kitamaduni au jadiya. Lakini katika tamasha za muziki, kupitia utazamaji na mbinu ya mahojiano nyimbo hizi ziliainishwa katika madaraja mahususi kutegemea makabila tofauti tofauti na hata kutegemea nchi tofauti. Vigezo vilivyotumiwa katika uainishaji huu vikawa kabilia na vilevile mahali nyimbo hizo zilipoimbwa. Kupitia nadharia ya ujifunzaji kijamii mhimili wa tatu unaoangazia utazamaji, mtafiti alishuhudia madaraja mahususi ya nyimbo hizi yakiwasilishwa huku waimbaji wakiwa wamevalia maleba maalum kulingana na jamii husika.

Uainishaji wa nyimbo jadiya katika madaraja mbalimbali ulifanya nyimbo hizi kutambulika vyema. Mbali na kuainishwa katika madaraja, nyimbo hizi zilitengewa vyumba mbalimbali kama ilivyojadiliwa awali, ili anayetaka kushuhudia angeelewa ni chumba kipi atakachoenda kutazama nyimbo hizo. Uainishaji huu katika tamasha za muziki ulikuwa na utajiri mwingi kuhusu nyimbo hizi, ambapo zikirekodiwa na kuhifadhiwa zinaweza kuchangia wataalamu kuainisha upya nyimbo hizi na hata kuzifanya zieleweke vyema zaidi. Mfano wa wimbo wa kitamaduni daraja 371 (Rejelea kiambatisho 8).

Maudhui ya upashaji tohara yalijitokeza katika nyimbo za nyiso ambazo zilisheheni mno katika tamasha hizi za Kanda la Kimagharibi. Wanjala (k.h.j) anadadavua kuwa nyimbo za tohara (nyiso) huwa fupi, huwa na umbo maalum na mkarara na huwa nyumbufu na hukarabatiwa au kuundwa upya panapotokea haja. Shule kadhaa ziliwasilisha nyimbo za tohara kutoka katika makabila tofauti tofauti, huku zikizingatia maudhui mbalimbali. Tofauti na uainishaji wa nyiso darasani, tamasha za muziki hazikuwa na daraja mahususi lililosheheni nyimbo hizi. Ila nyimbo hizo ziliweza kutokea katika nyimbo za kitamaduni kutoka makabila mbalimbali. Ufaraguzi huu ndio unaoweza kusaidia sana katika ufundishaji wa nyimbo darasani. Nyimbo hizi hazijafungwa tu katika uainishaji mmoja ila zinaweza kujitokeza katika makundi mbalimbali. Tamasha za muziki zikawa jungu kuu la kusaidia walimu na wanafunzi katika ufundishaji na ujifunzaji wa kipera cha nyimbo darasani kwa matumizi ya mifano hai iliyohifadhiwa katika kanda za video. Nyimbo za tohara zilitambulikana kupitia kwa mavazi maalum yaliyovaliwa na vikundi tofauti kulingana na kule nyimbo hizo zilikoimbwa. Wimbo ufuatao ni mfano wa nyiso ambaoulipatikana chini ya daraja 373 kutoka jamii ya Wasabaot (Rejelea kiambatisho 8 stanza ya kwanza).

Keetee,

Choolieet ee kaaraam saakweet nyeeuu,

Nyi wee,

Aaa nyee nyoo saakweet.

Tafsiri

Ulisema,

Tohara, sherehe ya tohara eeh!

Sherehe yangu ya tohara ni nzuri,

Ndio sherehe ya tohara ni yetu.

Huu ni wimbo wa nyiso unaozungumzia tohara ya mtoto mvulana. Mvulana huyu anajivunia kupashwa tohara. Tohara hii inamuweka katika kundi la hirimu yake. Sherehe hii inahusisha watu wote ndio maana wanasema ni sherehe yetu. Kupitia tamasha za muziki uwasilishaji hai uliwezesha wanafunzi kuelewa zaidi kuhusu nyimbo hizi za nyiso pamoja na kutambua maleba halisi yaliyoshirikishwa katika nyimbo hizi.

Uainishaji mwengine ulihusu maudhui ya harusi, vilevile ulidhihirika wazi katika tamasha za muziki, Wamitila (k.h.j) aneleza kuwa, nyimbo za harusi kimsingi huandamana na sherehe za ndoa. Zipo harusi ambazo hutumia nyimbo hizi kushauri wanaooana, kuonesha masikitiko ya kuhama nyumba moja hadi nyingine, kukashifiana, kuelekezana kwenye matarajio na maisha ya unyumba. Nyimbo hizi za harusi ziliweza kuimbwa kupidia nyimbo za jadiya na hata kupidia daraja la taarab la 346, nyimbo ambazo huimbwa kwa mtindo wa kipekee ukiambatana na ala za muziki. Mtafiti alishuhudia uwasilishaji wa nyimbo hizi kupidia utazamaji ukifurahiwa na wengi, jambo ambalo linashadidia kuwa, kanda za video zilizorekodiwa nyimbo hizi za taarab zaweza kutunmiwa kufundishia kipera cha nyimbo darasani. Kutokuwepo na uainishaji wa aina hizi za nyimbo darasani na waandishi wengi likawa pengo katika ufundishaji wa nyimbo darasani na kwamba tamasha hizi za muziki zinaweza kuwa na mchango katika ufundishaji wa nyimbo hizi, iwapo uainishaji utaendelea kufanywa upya. (Rejelea kiambatisho 8 daraja 373 stanza ya mwisho).

Keechemchemee, keechemchemee Chebet,
Oo chechemaa Chebet,
Kaamuutisho kaamuutisho leekweet,
Oo cheemchemaa Chebet.

Tafsiri

Tunampenda na kumpenda Chebet,
Kweli tunampenda Chebet,
Ndoa, ndoa kwa minajili ya mtoto,
Ndio tunampenda Chebet.

Huu ni wimbo ambao huimbwa wakati wa harusi katika jamii ya Wasabaoti ili kuunganisha wanandoa. Araap mbaanyaa inamaanisha kukemea mapepo ambayo yangetenganisha wanandoa. Chesekut ambaye ni bibi harusi anakubali kuolewa baada ya mapepo waliokuwa wakipinga ndoa kuondolewa. Katika huu wimbo inajitokeza wazi kuwa watoto wanathaminiwa sana katika ndoa.

4.3.3 Uainishaji wa eneo

Nyimbo za watoto zilianishwa kulingana na kule zilikoimbwa, wakaguzi waliweza kuzingatia uimbaji na maleba.ya watoto hawa, iwapo nyimbo zao zilihusu nchi za ng'ambo mavazi yao yaliandamana na nyimbo hizo kwa mfano daraja 801 H na 801 G, nyimbo hizi ziliwu za kutoka nchi za ughaibuni. Zilizopendwa 391 zilipatikana nchini Kenya na 392 kutoka mataifa mengine Barani Afrika na 393 kutoka sehemu nyingine ulimwenguni. Nyimbo za kitamaduni

kutoka Barani Afrika ziliwasilishwa kupitia madaraja 109 H kwa wanafunzi wa shule za msingi na 109 J kwa wanafunzi wa shule za upili. (Rejelea kiambatisho 8 daraja 801 H.)

Asubuhi na mapema,

Nikienda huko London,

Wakati wa London, wakati wa London,

Mpaka jioni na rafiki zangu.

Wimbo huu unaashiria mahali unapoimbwa, kwamba asili yake ni nchi ya ughaibuni yaani London na uliimbwa na watoto wa shule ya msingi darasa la kwanza hadi tatu.

4.3.4 Uainishaji wa kiidadi

Kupitia ratiba ya mashindano na silabasi ya tamasha, mtafiti alishuhudia uainishaji zaidi wa nyimbo ukiwasilishwa kwenye tamasha. Nyimbo hizi ziliwasilishwa katika vyumba mbalimbali.

Kulikuwepo na kwaya ndogo ya wanafunzi 8 hadi 16, kwaya ya wastani iliyoshirikisha wanafunzi 30 hadi 42 na kwaya kubwa washiriki walikuwa 48 hadi 60. Kigezo kingine kilichotumiwa ni iwapo nyimbo hizo zilistahili kuambatana na ala au la. Kwa hivyo madaraja 301 ya wasichana, 311 ya wavulana na 321 ya kwaya mseto ziliwasilishwa bila ala. Madaraja 326 ya wasichana, 327 ya wavulana na 328 ya mseto yaliwasilishwa pamoja na ala mbalimbali. (Rejelea kiambatisho 8 daraja 365.)

Tuyachome haya majani, tuyachome,

Kwa moto tuyachome, tuyachome,

Pamoja tuyachome,

Kwa nguvu tuyachome.

Huu ni wimbo ambao uliimbwa na kwaya ya wastani ya wanafunzi 42, ambayo ilikuwa kwaya mseto yaani wanafunzi wasichana na wavulana.

4.3.5 Uainishaji wa kimatendo

Tamasha za muziki zilishirikisha madaraja ambayo badala ya uimbaji, walioshiriki walicheza kuonesha densi tu ambazo zilisimamia nyimbo kadhaa. Kwa mfano, 811J kutoka jamii ya Wajaluo, Waluhya na Wasuba. 812J zilikuwa densi kutoka Kipsigis, Nandi, Keiyo, Turgen, Sabaot na Ogiek. 814J lilihusu densi za Turkana na Pokot. 815J Zilikuwa densi za Kikuyu, Meru na Embu. 817 zilikuwa kutoka Mijikenda, Taita na Pokomo. 818J zilihusu Maasai, Samburu, Rendile na Taveta. 819 zilikuwa za Iteso na Marakwet. 820J zilihusu Akamba, Mbeere na Tharaka.

4.3.6 Uainishaji wa kijinsia

Nyimbo za watoto ziliainishwa kulingana na jinsia, kwa mfano nyimbo za kujichagulia za kidini daraja 202 lilihusu nyimbo zilizoimbwa na wasichana pekee, 212 zikaimbwa na wavulana pekee. Walipoimba pamoja uainishaji ulibadilika na kuwa 222. Lakini walipoitungia nyimbo zao uainishaji ulibadilika na kuwa 203 kwa wasichana, 213 kwa wavulana na 223 walipoimba pamoja. Mtafiti aling'amu ya kuwa uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki ulikuwa

mpana kuliko uainishaji unaofundishwa darasani na kwa hivyo kuwa nyenzo nyingineyo ya kuainisha nyimbo darasani. (Rejelea kiambatisho 8).

Nilipokuwa mwanafunzi, mwanafunzi, mwanafunzi,

Nilipokuwa mwanafunzi, mwanafunzi, mwanafunzi.

Ilikuwa hivi na vile,

Na huyo alikuwa mimi.

Katika uainishaji huu kupitia nadharia ya ujifunzaji kijamii mhimili wa tatu, mtafiti alishuhudia wanafunzi wa kike pekee wakiwasilisha wimbo huu huku wakicheza.

Kutokana na uhakiki wa maandishi tuliona mtafiti Kibiti (k.h.j) akionesha namna fasihi simulizi inavyoweza kufundishwa kupitia tarakilishi. Utafiti huu vilevile umeonesha namna nyimbo kama kipera cha fasihi simulizi kinavyoweza kufundishwa kupitia tamasha za muziki. Nyimbo hizi zinaweza kuhifadhiwa kwenye tarakilishi kisha kutumiwa kufundisha uainishaji wa nyimbo darasani na kufanya kuelewa kwa nyimbo hizi kuwa mwepesi. Wanafunzi mbali na kufurahia nyimbo hizi watazikumbuka na jambo hili litawasadia kujibu maswali ya nyimbo kwenye mtihani wao.

Nyimbo katika fasihi simulizi zililenga umri, kwa mfano nyimbo za watoto na za nyiso kwa vijana. Malengo fulani kwa mfano nyimbo za tohara zililenga kuwapa ujasiri waliokuwa wanaenda kutahiri. Majukumu kwa mfano nyimbo za harusi zilisheheni majukumu mbalimbali yanayohusiana na ndoa kama vile ulezi wa watoto. Lakini katika tamasha za muziki vigezo

tofauti vingine vya ziada vimetumiwa pia katika kuainisha nyimbo kwa mfano mahali hasa katika nyimbo za kitamaduni, zimepewa madaraja kulingana na maeneo nyimbo hizo zilipoimbwa kama vile za Waluhya, Wakisii, Wakikuyu, Wasomali, Waturukana, Wasabaoti na Wateso na sehemu nyinginez Barani Afrika.

Nyimbo za watoto wa chekechea na darasa la kwanza hadi la tatu nazo ziliainishwa kulingana na lugha iliyotumiwa. Kwa mfano kutoka lugha ya Kiingereza 801 G au lugha za Kiafrika (802 G) lakini darasani nyimbo hizi za watoto zimeainishwa kwa kigezo kimoja tu cha umri yani nyimbo za watoto. Vilevile huzingatia uwepo wa ala mbalimbali za muziki na wala si uimbaji tu. Kwa mfano kiambatisho 8 daraja 801 H.

When I was a baby, a baby, a baby,
When I was a baby, a baby, a baby,
It was this way and that way,
And this way and that way ng'eee.

Nilipokuwa mtoto, mtoto, mtoto,
Nilipokuwa mtoto, mtoto, mtoto,
Ilikuwa hivi na vile,
Na hivi na vile ng'eee!

Kupitia tamasha za muziki, wimbo huu uliimbwa katika lugha ya Kiingereza, uliimbwa na watoto wakicheza na vifaa kama vile kamba na mipira. Utafiti huu kupitia nadharia ya ujifunzaji

kijamii mhimili wa tatu umebainisha kuwa ufundishaji wa nyimbo darasani kupitia utazamaji wa nyimbo zilizoimbwa katika tamasha za muziki zilizohifadhiwa kwenye kanda za video unaweza kuwa njia mbadala ya kufundishia uainishaji wa nyimbo darasani.

Tamasha za muziki zinaboresha uainishaji wa nyimbo hivi kwamba zinasaidia na kupanua aina za nyimbo kwa kutumia vigezo mbalimbali kama ilivyojadiliwa awali. Mwanafunzi kupitia utazamaji atawea ku jifunza aina tofauti za nyimbo, aidha kupitia tamasha za muziki zenyewe hai au kupitia kwa video watakazoonyeshwa na walimu wao darasani wakati wanapofundishwa uainishaji wa nyimbo anavyoshadidia Bandura (k.h.j) anaposema ujifunzaji wa wanafunzi huweza kushirikisha utazamaji.

Katika tamasha za muziki wakaguzi walizingatia vigezo kama utendaji, mpangilio wa waimbaji kwenye jukwaa, maleba, ala zilizotumika, sauti na toni (Rejelea kiambatisho 11). Fasihi simulizi ni hai kwa hivyo haitakuwa kamilifu bila kutazama uhai wake. Hivyo basi kupitia utafiti huu ni dhihirisho tosha kwamba tamasha za muziki zina mchango katika ufundishaji wa kipera cha nyimbo katika fasihi simulizi. Katika kushiriki tamasha za muziki na kupitia kanda za video za tamasha za muziki zilizohifadhiwa kuhusu tamasha hizi, wanafunzi wataelewa vyema uainishaji wa nyimbo darasani. Isitoshe, tamasha za muziki zimedhihirishwa kuwa na uainishaji mpana wa nyimbo kuliko ule uliofanywa na wataalamu mbalimbali na unaotegemewa katika kufundishia nyimbo darasani. Hivyo basi tamasha za muziki zinaweza kuhusishwa pale fasihi simulizi inapobadilika kwa kuongezea aina nyingine za nyimbo. Isitoshe mtaala mpya wa CBC unaosisitiza utendaji utachangiwa pakubwa iwapo wanafunzi na walimu watahimizwa kushiriki tamasha za muziki.

Utanzu wa nyimbo unahitaji kuainishwa upya ili uweze kushughulikia aina za nyimbo ambazo hazikuwa zimeshughulikiwa hapo awali na ambazo huweza kuhusishwa katika tamasha za muziki, ambazo walimu na wanafunzi hushiriki kila mwaka. Mtafiti alitambua kwamba uainishaji katika tamasha za muziki ulikuwa tofauti unapolinganishwa na uainishaji wa nyimbo darasani. Uigizaji ultiliwa maanani zaidi katika tamasha za muziki lakini darasani maudhui hutiliwa maanani zaidi. Uainishaji vilevile katika tamasha za muziki unazingatia matumizi ya ala mbalimbali. Kwa hivyo jambo linalobainika katika utafiti huu ni kuwa ingawa nyimbo zimeainishwa na wataalamu mbalimbali, uainishaji huo unaweza boreshwa zaidi kwa kuzingatia pia uainishaji wake katika tamasha za muziki.

Utafiti huu ulidhihirisha kwamba, tamasha za muziki zina mchango katika ufundishaji wa nyimbo. Zinaweza kutajirisha uainishaji wa kipera cha nyimbo katika fasihi simulizi, hasa kupitia utazamaji inavyoshadidiwa na nadharia ya ujifunzaji kijamii. Kwenye tamasha zenyewe au kupitia kanda zilizonaswa kwenye tamasha za muziki hivyo kuweza kusaidia wanafunzi na walimu wakati wa kujifunza na kufundisha uainishaji wa nyimbo darasani. Vilevile uainishaji wa nyimbo kupitia tamasha za muziki, unaboresha uainishaji uliozoeleka darasani. Kupitia tamasha za muziki uainishaji wa nyimbo katika makundi mahususi ulibainika vyema, vigezo vinginevyo vilivytumiwa kwa mfano maleba maalum, mahali, maudhui, jinsia, idadi na lugha zilizotumiwa kulingana na madaraja mahususi, vitasaidia kuondoa utata uliopo wa uainishaji wa nyimbo, kwa vigezo tofauti tofauti.

4.4 Dhima ya nyimbo kupitia tamasha za muziki

Majukumu ya nyimbo hutofautiana kutoka jamii moja hadi nyingine. Nadharia ya ujifunzaji kijamii mhimili wa tatu unaoshadidia kuwa ujifunzaji hushirikisha utazamaji, ilitusaidia katika kuchanganua lengo hili. Kupitia utafiti huu ilibainika kuwa nyimbo hutumiwa kama nyenzo ya kupitisha maarifa yanayohusiana na elimu ya jamii husika. Kupitia daraja 373 kwa mfano, ambalo lilihusu nyiso kutoka jamii ya Kisabaot, (Rejelea kiambatisho 8), wimbo huo wa Kisabaot uliwasilisha thamani, itikadi, historia na imani za jamii husika.

Ulisema,

Tohara, sherehe ya tohara, eeh,

Sherehe yangu ya tohara ni nzuri,

Ndio sherehe ya tohara ni yetu.

Kupitia wimbo huu, tohara iliaweka vijana katika makundi ya hirimu yao. Wimbo huu uliendelea kushadidia dhima ya nyimbo kwa jamii kuwa na muungano katika sherehe kama hii. Jambo linalojitokeza katika maelezo ya mtaalamu Wamitila (k.h.j). Wimbo huu vilevile unasaidia kuendeleza utamaduni wa jamii Wasabaot, nyimbo hizi zilipowasilishwa katika tamasha za muziki zilidhihirisha utamaduni wa Wasabaot.

Nyimbo zilizowasilishwa katika tamasha za muziki ziliwu ni nyenzo kuu ya burudani kwa wengi. Baadhi ya vyumba vilijaa watu waliotaka kushuhudia na kuburudika kupitia nyimbo zilizokuwa zikiwasilishwa. Kati ya madaraja yaliyovutia wengi yalikuwa 391, 322 na 346. Daraja 391 lilihusu nyimbo zilizopendwa kutoka nchini Kenya. Nyingi ya nyimbo hizi zilihusu maudhui ya mapenzi. Daraja 322 lilihusu nyimbo za dini ya Kikristo. Katika daraja hili shule nyingi zilishiriki. Nyimbo ziliwasilishwa kwa lugha tofauti tofauti na miondoko ya ainati

ikajitokeza, nyimbo hizi ziliweza kuwaburudisha wengi. Daraja 346 lilikuwa la nyimbo za taarab, nyimbo hizi zilihusu mseto wa maudhui yakiwemo mapenzi na kilio. Daraja hili lilivutia shule nyingi zilizoshiriki pamoja na watazamaji wengi. Nyimbo hizi ziliimbwa kwa lugha ya Kiswahili na nyingi zilihusu jamii za pwani.

Alidanganya tutaonana,

Nikafungwa juu ya Susana,

Alidanganya tutaonana,

Nikafungwa juu ya Susana.

Uainishaji huu unaendeleza dhima ya kuelimisha watu hasa juu ya mapenzi, kwamba wawe na mapenzi ya dhati ili wasisababishie wenzao kilio katika harakati ya mapenzi, jambo analoshadidia Wanjala (k.h.j) kuwa wahusika katika nyimbo za mapenzi huonesha hisia zao kwa kutabasamu, kucheka na hata kulia machozi ya huzuni au furaha tele, nadharia ya ujifunzaji kijamii mhimili wa tatu unaoshadidia kuwa ujifunzaji hutokea kupitia utazamaji iliwezesha mtafiti kushuhudia aina hii ya nyimbo katika tamasha za muziki.

Nyimbo katika tamasha za muziki zilisheheni ujumbe wa kurekebisha tabia hasi walizonazo waja. Wanajamii ambao wanakebehiwa au kudhihakiwa katika nyimbo hulazimika kujirekebisha na kuhakikisha kuwa jamii inaendeleza msimamo ufaao. Mfano mzuri ni ule wa (Rejelea kiambatisho 8) daraja 391 unaohusu wapenzi wanaodanganyana. Nyimbo za mbolezi zilizopatikana katika tamasha za muziki zilidhihirisha dhima ya kuwafariji wanaohusika na kuwafanya wajihisi kama sehemu ya jamii pana. Mbolezi zilipatikana katika daraja 371 (Rejelea kiambatisho 8).

Kupitia tamasha za muziki nyimbo zinazoimbwa na watoto zina jukumu la kuhakikisha kuwa uhai wa jamii unaendelezwa kwa kuwazoesha fani hii mapema. Jambo hili linashadidiwa na mtaalam Wamitila (k.h.j). Nyimbo hizi za watoto ziliimbwa chini ya daraja 801 H la watoto wa shule za msingi na 801 G la watoto wa shule za chekechea.

Nilipokuwa daktari, daktari, daktari,

Nilipokuwa daktari, daktari, daktari,

Ilikuwa hivi na vile,

Na hivi ouch!

Wimbo huu ulisaidia watoto kukuza vipawa vyao na kuendeleza talanta zao katika maisha, kwamba watajifunza kuwa waimbaji mashuhuri katika nchi. Wanjala (k.h.j) anasema kuwa, nyimbo za watoto huimbwa wakiwa na dhima mbalimbali ambazo ni kueleza itikadi ya uvumilivu na utiifu, kustahimili shida, ujasiri, kuonya na kuburudisha.

Washiriki katika nyimbo za kujitungia waliweza kukuza vipawa vyao vyaa uimbaji na kuviendezea. Nyimbo hizi kwenye tamasha za muziki zilipatikana katika daraja 365. Kupitia utungaji wa nyimbo hizi washiriki hawa waliweza kukuza ubunifu wao. Washiriki hawa vilevile walipokuwa wakitunga nyimbo hizi waliweza kuzingatia masuala ibuka ambayo yaliweza kuwaelimisha wengi, hivyo kutumia tamasha za muziki kusaidia nyimbo husika kutekeleza dhima yake. Nyimbo za jadiya au za kitamaduni, ziliweza kutumiwa kama kumbukumbu ya matukio ya awali za kihistoria katika jamii. Mfano wa nyimbo za jadiya ulipatikana katika daraja 371 (Rejelea kiambatisho 8).

Isikuti inavuma nyumbani,

Isikuti inavuma nyumbani,
Isikuti inavuma nyumbani,
Isikuti inavuma nyumbani.

Dhima iliyotekelawa na aina hii ya nyimbo ilikuwa ni kuburudisha, kupitia utazamaji. Mtafiti alishuhudia maleba ya jamii husika yakizingatiwa hivyo kushadidia maelezo ya Wamitila (k.h.j) kuwa hizi ni nyimbo ambazo huimbwa zikiwa na dhima ya kuendeleza utamaduni wa jamii husika; tamasha huzisaidia kupokezwa kutoka kizazi kimoja hadi kingine. Nalo daraja 365 ambalo lilihusu mazingira lilishirikisha nyimbo za kazi. Kupitia wimbo huu jamii ilihimizwa kuwa na umaja katika kutekeleza majukumu yake, kwamba umaja ndio nguvu ya jamii. Kwa hivyo dhima ya nyimbo ikawa ni kuelekeza wanajamii. (Rejelea kiambatisho 8).

Tuukatue huu udongo, tuukatue,
Kwa majembe tuukatue, tuukatue,
Pamoja tuukatueee,
Kwa nguvu tuukwatueee.

Dhima ya wimbo huu ni kuendeleza umaja katika jamii. Ili watu wafaulu katika jambo lolote hata kama ni gumu, wakifanya kwa pamoja wataweza kufaulu. Wamitila (k.h.j) anasema kuwa, nyimbo za kazi huimbwa ili kufurahia kazi, kuondoa uchovu na kurahisisha kazi. Wimbo huu uliweza kulenga kauli mbiu ya tamasha za mwaka wa 2018 iliyokuwa “kuboresha umaja wa nchi, utangamano na uelewano kupitia tamasha za muziki nchini Kenya”.

Kupitia tamasha za muziki nyimbo za kuomboleza ziliimbwa kupitia madaraja ya jadiya na kusaidia kutekeleza dhima ya nyimbo. (Rejelea kiambatisho 8 daraja 371).

Woi! Mke wangu nauliza,
Woi! Mke wangu nauliza,
Baridi inanimaliza, baridi inanimaliza.

Dhima ya wimbo huu wa mbolezi ilikuwa kuonesha kilio kinachotokea baada ya kufiwa na mpendwa. Wamitila (k.h.j) anahoji kuwa, nyimbo za mbolezi huimbwa wakati wa maombolezo au kilio na kuwafariji waliofiwa. Wanjala (k.h.j) anashadidia kuwa mbolezi huimbwa kwa toni ya huzuni na pengine uchungu, jambo aliloshuhudia mtatifi kwa kutazama namna mfano uliopo hapo juu ulivyoimbwa katika tamasha za muziki.

4.5 Hitimisho

Sura hii imewasilisha na kuchambua data zilizokusanywa katika utafiti huu ambazo zimepatikana kwa kutumia mbinu ya mahojiano na utazamaji. Uwasilishaji na uchambuzi wa data umefanyika kwa kuzingatia malengo mahususi ya utafiti huu na umeongozwa na mkabala wa kimaelezo. Katika sura hii tumepambanua uainishaji wa nyimbo unavyoshughulikiwa katika tamasha za muziki, kubainisha namna uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki unavyoweza kutumiwa katika kufundisha uainishaji wa nyimbo darasani na kudhihirisha dhima ya nyimbo kupitia tamasha za muziki. Tumbainisha haya kwa kutumia nadharia ya ujifunzaji kijamii mhimili wa tatu na nadharia ya utanzu mhimili wa pili. Mbinu ya utazamaji na mahojiano zilitumiwa. Majibu yaliyotolewa na watafitiwa yamefanikisha kufikiwa kwa malengo mahususi ya utafiti huu kama yalivyopangwa. Sura inayofuata imeshughulikia muhtasari, hitimisho na mapendekezo.

SURA YA TANO

MUHTASARI, HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

5.1 Utangulizi

Sura hii inahitimisha utafiti huu unaohusu mchango wa tamasha za muziki katika ufundishaji wa uainishaji wa nyimbo katika shule za upili nchini Kenya. Sura hii imegawika katika sehemu tano. Sehemu ya kwanza ni utangulizi, ya pili inaeleza muhtasari wa utafiti. Sehemu ya tatu inatoa matokeo yaliyopatikana katika utafiti huu. Sehemu ya nne hitimisho. Sehemu ya tano inaeleza mapendekezo ya utafiti na sehemu ya mwisho inaeleza kuhusu tafiti za baadaye.

5.2 Muhtasari wa utafiti

Utafiti huu ulichunguza uainishaji wa nyimbo kupitia tamasha za muziki. Utafiti ulifanyika katika shule ya upili ya Chavakali iliyoko Kaunti ya Vihiga. Jumla ya watafitiwa 25 walishiriki katika utafiti huu, wakiwemo wanafunzi 20 na walimu 5 walioshiriki katika tamasha za muziki kwenye mashindano ya Kanda la Magharibi.

Data zilikusanywa kwa kutumia mbinu ya mahojiano na utazamaji na zimechananuliwa kwa mkabala wa kithamano, huku utafiti ukiongozwa na nadharia ya ujifunzaji kijamii. Mbinu ya uchanganuzi wa yaliyomo ilitumiwa kuchanganua data. Utafiti ulilenga kuchunguza mambo matatu: kwanza, kupambanua uainishaji wa nyimbo unavyoshughulikiwa katika tamasha za muziki, pili kubainisha namna uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki unavyoweza kutumiwa kufundisha uainishaji wa nyimbo darasani. Mwisho ni kudhihirisha dhima ya nyimbo kupitia tamasha za muziki. Mpangilio mzima wa kazi hii ulikuwa kama ifuatavyo:

Sura ya kwanza imetua taarifa zinazohusiana na mada ya utafiti. Sura hii imegawika katika sehemu nane. Sehemu ya kwanza imeeleza utangulizi wa jumla wa mada ya utafiti. Sehemu ya

pili imeeleza usuli wa utafiti. Sehemu ya tatu imetoa suala la utafiti. Sehemu ya nne imeeleza malengo ya utafiti. Sehemu ya tano imeeleza umuhimu wa utafiti. Sehemu ya sita imetoa sababu za kuchagua mada. Sehemu ya saba imefafanua upeo na mipaka ya utafiti na sehemu ya mwisho imeeleza misingi ya kinadharia.

Sura ya pili imeshughulikia uhakiki wa maandishi. Sehemu ya kwanza imehakiki tafiti kuhusu kipera cha nyimbo, sehemu ya pili ikahakiki tafiti kuhusu uainishaji wa nyimbo, sehemu ya tatu ikahakiki tafiti kuhusu dhima ya nyimbo na sehemu ya mwisho ikahakiki tafiti kuhusu ufundishaji wa fasihi. Sura hii imemsaidia mtafiti kupata ufahamu wa walichozungumzia watafiti wengine wamezungumzia nini kuhusiana na mada ya utafiti huu kwa ujumla. Sura hii imebainisha kuwa tafiti nyingi zilizofanywa kuhusu fasihi simulizi zilijikita katika utendaji.

Sura ya tatu imefafanua namna utafiti ulivyofanyika. Sura hii imegawanywa katika sehemu kumi. Sehemu ya kwanza imeonesha utangulizi wa jumla ya mambo yaliyoshughulikiwa katika sura hii. Sehemu ya pili imefafanua muundo wa utafiti. Sehemu ya tatu imeeleza eneo la utafiti. Sehemu ya nne imeeleza sampuli lengwa. Sehemu ya tano imeeleza sampuli na usampulisaji. Sehemu ya sita mbinu za ukusanyaji na uchanganuzi wa data. Sehemu ya saba imefafanua uchanganuzi na uwasilishaji wa data. Sehemu ya nane imeeleza uthabiti wa mbinu za ukusanyaji data. Sehemu ya tisa imeeleza maadili ya utafiti na sehemu ya mwisho imeeleza changamoto zilizojitokeza wakati wa ukusanyaji data.

Sura ya nne imejadili kuhusu uwasilishaji na uchambuzi wa data za utafiti kwa namna iliyo saidia kujibu maswali ya utafiti wetu. Uwasilishaji huo ulifanywa kwa kuzingatia nadharia ya utanu na

nadharia ya ujifunzaji kijamii katika kuchambua malengo mahususi ya utafiti kwa kuanzia lengo mahususi la kwanza. Uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki uliweza kupambanuliwa. Lengo la pili lilihusu kubainisha namna uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki unavyoweza kutumiwa katika kufundisha uainishaji wa nyimbo darasani. Lengo la tatu lilihusu kudhihirisha dhima ya nyimbo kupitia tamasha za muziki.

Sura ya tano imejadili muhtatasari wa tasnifu, muhtasari wa matokeo ya tasnifu, hitimisho, mapendekezo kutokana na utafiti na mapendekezo kwa ajili ya tafiti za baadaye.

5.3 Muhtasari wa matokeo ya utafiti

Lengo la kwanza limetusaidia kupambanua uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki kama ifuatavyo: Nyimbo zilizoandalaliwa tayari na jopo la waandalizi wa tamasha za muziki, chini ya kundi hili, kulikuwepo na madaraja yafuatayo: 201 ambalo lilikuwa daraja la shule za msingi, 301 kwa shule za upili kwa wasichana na daraja 211 shule za msingi, 311 shule za upili kwa wavulana pekee, daraja 221 lilishirikisha wasichana na wavulana kwa pamoja. Kundi hili tulitambua kuwa liliainishwa kulingana na jinsia iliyohusika yaani wasichana, wavulana na mseto wa wasichana na wavulana. Nyimbo hizi zilisheheni maudhui tofauti tofauti. Pili nyimbo za kitamaduni kwa mfano daraja 371 la nyimbo za Kiluhya na Kijaluo, 372 nyimbo za Kikisii, 373 nyimbo za Kinandi. Tatu Nyimbo za kujitungia kwa mfano 302 daraja la wasichana 312 la wavulana na 322 la mseto. Nne lilikuwa na nyimbo za utunzi wa kiasili kwa mfano daraja 303 la wasichana, 313 la wavulana na 333 la mseto. Tano lilikuwa na nyimbo ambazo zimekuwepo lakini zikaruhusiwa kuwa na mpangilio mpya kwa mfano daraja 304 la wasichana, 314 la wavulana na 324 la mseto. Sita lilirejelea utunzi maalum wa madaraja yaliyofadhiliwa na

kampuni tofauti tofauti, mfano wa madaraja hapa yalikuwa 365 kuhusu utunzi bora wa mazingira, 368 kuhusu usalama barabarani na 369 kuhusu usalama nchini.

Lengo la pili limebainisha namna uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki unavyoweza kutumiwa katika ufundishaji wa nyimbo darasani. Utafiti umebainisha kuwa uainishaji wa nyimbo za tamasha za muziki unaweza kuboresha uainishaji wa nyimbo uliozoleka kwa kuongeza vigezo zaidi kwa mfano uainishaji wa kimaudhui, kiidadi, wa mahali na wa kijinsia. Lengo la tatu limedhihirisha kuwa uainishaji wa nyimbo za tamasha za muziki ulisaidia nyimbo hizo kutekeleza dhima yake kama vile kuburudisha, kurekebisha tabia hasi, kuelimisha na kukuza vipawa.

Utafiti huu umethibitisha kuwa, madaraja mahususi yaliyowasilishwa katika tamasha za muziki kuhusu nyimbo, yanaweza kutumiwa kufunza aina mbalimbali za nyimbo zinazofunzwa darasani katika vipindi vyta fasihi simulizi katika shule za upili nchini Kenya. Imebainika kuwa ingawa uainishaji wa nyimbo umeshafanywa na wataalamu tofauti, hizi tamasha za muziki zinaweza kutumiwa kama mbinu mbadala ya uainishaji ili kurahisisha ufundishaji wake darasani. Vilevile, tamasha za muziki zilisaidia nyimbo husika kutekeleza dhima yake. Kwa hivyo tamasha za muziki zikawa mbinu mbadala ya ufundishaji kuhusu kipera cha nyimbo katika fasihi simulizi.

5.6 Hitimisho

Kwa ujumla imebainika kuwa tamasha za muziki zina mchango katika ufundishaji wa uainishaji wa nyimbo. Ni dhahiri kuwa tamasha za muziki zina uainishaji mpana wa madaraja ya nyimbo, uainishaji huu umewezesha utafiti huu kubaini namna ambavyo uainishaji wa nyimbo katika tamasha za muziki unavyoweza kutumiwa katika ufundishaji wa uainishaji wa nyimbo darasani. Vilevile utafiti huu umedhihirisha dhima ya nyimbo kupitia tamasha za muziki. Sura hii

imehitimisha utafiti unaohusu mchango wa tamasha za muziki katika ufundishaji wa uainishaji wa nyimbo katika shule za upili nchini Kenya. Sehemu ya kwanza imeeleza utangulizi wa sura hii. Sehemu ya pili imefafanua muhtasari wa utafiti. Sehemu ya tatu imeeleza matokeo ya utafiti. Sehemu ya nne imetoa mapendelekezo na sehemu ya mwisho imependekeza maeneo yanayohitajika kufanyiwa utafiti zaidi.

5.4 Mapendelekezo

Baada ya kutafiti kuhusu mchango wa tamasha za muziki katika ufundishaji wa uainishaji wa nyimbo na kuchanganua data, mtafiti anatoa mapendelekezo yafuatayo: Kanda za KICD kuhusu tamasha za muziki zitumiwe kufundishia kipera cha nyimbo darasani. Wanafunzi na walimu wahimizwe kutilia maanani tamasha za muziki katika ufundishaji wa nyimbo darasani kwani tamasha hizi zinaweza kutumiwa kama mbinu ya kufundishia uainishaji wa kipera cha nyimbo darasani. Tamasha za muziki zichukuliwe kama nyenzo ya kufundishia fasihi simulizi na wala si kwa minajili ya mashindano na burudani tu. Wizara ya Elimu na serikali kwa ujumla inafaa kuhamasisha walimu na wanafunzi ili watiwe motisha ya kuthamini tamasha za muziki kama nyenzo ya kufundishia fasihi simulizi. Walimu wa fasihi simulizi hawana budi watambue kwamba kanda za tamasha za muziki zinaweza kusaidia wanafunzi kuelewa nyimbo kwa wepesi na hivyo basi kuwa nyenzo muhimu ya kufundishia nyimbo darasani. Huenda kwa kufanya hivi somo la fasihi simulizi likaboreshw hata zaidi na kuimarisha matokeo ya somo la Kiswahili kiujumla.

5.5 Mapendekezo kwa ajili tafiti za baadaye

Utafiti huu ulijikita katika mchango wa tamasha za muziki kwa ufundishaji wa nyimbo katika shule za upili nchini Kenya. Maeneo yanayoweza kulengwa ni kama: uainishaji wa mashairi simulizi katika tamasha za muziki, utafiti huu unaweza kufanywa ili kubainisha namna madaraja ya ushairi katika tamasha za muziki yanavyoweza kutumiwa kufundishia mashairi katika shule za upili. Licha ya utafiti huu kujikita katika ufundishaji, utafiti mwengine unaweza kufanywa kwa kuzingatia nyimbo kutoka katika madaraja mahususi na kuzichambuakifani na kimtindo. Vilevile utafiti mwengine unaweza kufanywa kuhusu utendaji wa fanani wa tamasha za muziki katika kuendeleza uainishaji wa nyimbo.

MAREJELEO

- Akivaga, S.K. & Odanga, B.A (1982). *Oral literature, A school Certificate Course*. Nairobi: East African Educational Publishers.
- Balisidya, M.L. (1987). *Tanzu na Fani za Fasihi Simulizi katika Mulika Nambari 19*. Dar-es-salam: TUKI.
- Babbie, E. (2002). *The Practice of Social Research* 6th Ed. California Wadsworth Publishing Company.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Beja, S.K. (2000). *Giriama Funeral Songs. A functional Aesthetic study*. Tasnifu ya uzamifu, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu Cha Nairobi
- Berlson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. New York: Free Press.
- Buliba, A., Gwachi, M na Matinde, R. (2014). *Misingi ya Nadharia na Mbinu za Utafiti*, Mwanza: Serengeti Educational Publishers (T).
- Creswel, J.W. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. Los Angels: Sage Publication.
- Chacha, S.R. (2016). *Uhusiano wa mikakati ya ufundishaji wa fasihi ya watoto ya Kiswahili na umilisi wa kusoma katika shule za msingi*, Kasarani, Kaunti ya Nairobi, Kenya. Tasnifu ya uzamili, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu cha Kenyatta.
- Enon, C.J. (1998). *Education Research and Measurement, Department of Distance Education*. Uganda: Makerere University.
- Finnegan, R. (1977). *Oral Poetry: Its Nature, Significance and Social Context*. US: Cambridge University Press.
- Finnegan, R. (1970). *Oral literature in Africa*. London: Oxford University Press.
- Fowler, A. (1982). *Kinds of Literature. An Introduction to the Theory of Genres and Modes*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gitau, N.M (2009). *Uchunguzi wa changamoto zinazokumba ufundishaji*. Tasnifu ya uzamili, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu cha Masinde Muliro cha Sayansi na Teknolojia.
- Gitonga, N.W (2017). *Uchambuzi linganishi wa fani na maudhui ya nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili*. Tasnifu ya uzamili, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu cha Nairobi..
- Kanyange, E.K (2015). *Maudhui ya uadilifu katika nyimbo za Joseph Ngala*. Tasnifu ya Uzamili, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu cha Nairobi.
- Kibiti, D.B. (2018). *Matumizi ya Tarakilishi katika Ufundishaji wa Fasihi Simulizi katika Shule Za Upili Nchini Kenya, Uchunguzi wa kifani wa Kaunti ya Bungoma*. Tasnifu ya Uzamili, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu cha Kibabii.
- K.I.E (2002). *Ministry of Education, Secondary school syllabus Vol 5*.: Nairobi.
- K.I.E (1985). *Secondary School Syllabus*. Ministry of Education: Nairobi.
- King'ei, K. na Kisovi, N.W. (2005). *Msingi wa Fasihi Simulizi*. Nairobi: Kenya Literature Bureau.
- Klaus, K. (2013). *Content Analysis: An Introduction to its Methodology*.London: SAGE Publications.
- K.M.F.F (2018). *Kenya Music Festival Syllabus*. Nairobi Ministry of Education.
- _____ (2017). *Kenya Music Festival Syllabus*. Nairobi: Ministry of Education.
- _____ (2014). *Kenya Music Festival Syllabus*. Nairobi: Ministry of Education.
- Kombo, D.K. na Tromp, D.L.A: (2006). *Proposal and Thesis writing. Introduction*. Nairobi. Paulines Publication Africa.

- Koul, L. (2009). *Methodology of Educational Research* (4th Ed), New Delhi: Vikas Publisher House Ltd.
- Kothari, C.R. (2009) *Research Methodology; Methods and Techniques*; New Delhi, New Age International Publishers.
- Kothari, C.R. (2004). *Research Methodology: Methods and Techniques. (Toleo 2)* New Delhi: New Age International (P) Limited.
- _____. (2008). *Research Methodology: Methods and Techniques: New Delhi*: New Age International Publishing Ltd.
- _____. (1990). *Research Methodology: Methods and Techniques: New Delhi*: New Age International (P2) Limited.
- _____. (1985). *Research Methodology: Methods and Techniques: New Delhi*: Wiley: Eastern Limited 3. Kumar. Ranjit.
- Kuya, S.M. (2010). *Matumizi ya uimbaji katika ufunzaji wa Kiswahili, darasa la Kwanza*. Tasnifu ya Uzamili, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu Cha Masinde Muliro cha Sayansi na Teknolojia. Haijachapishwa.
- Makhulo, D.E (2015). *Mamlaka ya itikadi katika nyimbo teule za Taraab*. Tasnifu ya Uzamili, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu cha Nairobi. Haijachapishwa.
- Matei, K.A. (2011). *Fani ya Fasihi Simulizi kwa shule za upili*. Nairobi. Oxford University Press.
- Matteru, J. (1981). *Fasihi Simulizi na Uandishi Makala ya Semina ya waandishi na Kiswahili*: Dar es Salam.
- Mburu, J. M. (2004). *Fani katika nyimbo teule za Anastacia Mukabwa*. Tasnifu ya Uzamili, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu cha Nairobi.
- Miruka, O. (2003). *Oral Literature for schools*. Nairobi: East African Educational Publishers.
- Mindoti, W.M (2010). *The development of Music as an Academic Discipline in Kenya* (1978 – 2002): Kabarak University, Nakuru.
- Mlingo, E.S. (2012). *Jifunze utafiti. Mwongozo kuhusu utafiti na utamaduni wa ripoti yenye mantiki*. Ecumerical Gathering (EGY): Dar es Salam.
- Mugenda, O.M. na Mugenda, A.G. (1999). *Research Methods. Quantitative and Qualitative Approaches*. Nairobi: Acts Press.
- Mulokozi, M.M. (1996). *Utangulizi wa Fasihi Simulizi ya Kiswahili*. Dar es Salam: TUKI.
- Murimi, J.N. (2016). *Mwingiliano tanzu katika Modern Taarab – Mipasho*. Tasnifu ya Uzamifu, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu cha Moi, Eldoret.
- Musembi, N. N. (2006). *Mabadiliko ya maudhui katika nyimbo za jando; mfano kutoka jamii ya Wakamba*. Tasnifu ya Uzamifu, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu cha Mt. Kenya.
- Mutwiri, G. (2005). *Mitazamo ya utendakazi wa nyiso katika jamii ya Watigania*. Tasnifu ya Uzamili, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu cha Kenyatta.
- Ngome M. D. (2014). *Uchambuzi linganishi wa maudhui na majukumu ya nyimbo za harusi za Wadigo na Waswahili*. Tasnifu ya Uzamili, Chuo Kikuu cha Nairobi.
- Njogu, K. na Chimerah, R. (1999). *Ufundishaji wa Fasihi Nadharia na Mbinu*: Jomo Kenyatta Foundation.
- Ngugi, P.M. (2000). *Nafasi ya muziki uliopendwa katika fasihi ya Kiswahili*. AAP64, Swahili Forum VII.
- Ngure. A. (2003). *Fasihi Simulizi kwa Shule za Sekondari*. Nairobi: Phoenix Publishers.

- Okechi, P.B. (2012). *Utendaji katika ufundishaji wa ngano kwenye shule za upili nchini Kenya*. Tasnifu ya Uzamili, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu cha Masinde Muliro Cha Sayansi na Teknolojia.
- Ormrod, J. E. (1999). *Human Learning*. (3rd Edition). Upper Saddle River. Nj: Merrill Prentice Hall.
- Owino, A.O. (2011). *Tathmini ya matuminzi ya teknolojia katika ufundishaji wa Riwaya ya Kiswahili katika shule za upili Wilayani Kisumu Magharibi*. Tasnifu ya Uzamili, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu cha Sayansi na Teknolojia Masinde Muliro.
- Owino, M. (2011). *Uchanganuzi wa Matini Teule ya Nyimbo za Foustine Munishi*, Tasnifu ya Uzamili, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu cha Nairobi.
- Ruane, J, M. (2005). *Essentials of Research Methods: A guide to Social Sciences Research*: Blackwell Publishing, Australia;
- Schwandt, A.T. (2000). *Three Epistemological stances for Qualitative inquiry: Interpretivism, Hermeneutics and Social Construction*. Katika Norman, K.D. na S.Y.
- Lincoln (wah). (2000). *Handbook of qualitative research*. (Toleo 2). California: Sage Publication, Inc.
- Sigh, K. (2007). *Quantitative Social Research Methods*, India; SAGE Publication.
- Stubb, S.M. (1976). *Language, Schools and Classrooms*. London: Mathuen Limited Company.
- Timmamy, R. (2002). *Mombasa Swahili Women's Wedding. A Stylistic Analysis*. Tasnifu ya Uzamifu, (Haijachapishwa) Haijachapishwa.: Chuo Kikuu cha Nairobi.
- TUKI (1981). *Kamus ya Kiswahili Toleo la 1*. Nairobi: Oxford University Press.
- Vertanian, T.P. (2011). *Secondary Data Analysis*. New York: Oxford University Press.
- Walliman, N. (2011). *Research Methods; The Basic*. London & New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Wamitila, K.W. (2003). *Kichocheo cha Fasihi Simulizi na Andishi*. Nairobi: Focus Publications Ltd.
- Wanjala, F.S. (2015). *Mwingilianotanzu katika Fasihi Simulizi ya Kiafrika: mfano wa Embalu na mwaka kogwa*. Tasnifu ya Uzamifu, (Haijachapishwa): Chuo Kikuu cha Kenyatta.
- Wanjala, F.S. (2013). *Kitovu cha Fasihi simulizi kwa Shule, Vyuo na Ndaki*. Mwanza: Serengeti Educational Publishers (T) LTD.
- Wanjala, F.S. (2007). *Nyiso za Wabukusu. Maudhui na lugha*. Tasnifu ya Uzamili, (Haijachapishwa): Chuo kikuu cha Kenyatta.
- Wanyama, M.N. (2006). Music Education: Unexploited Goldmine in Kenya: Boules, C&D Rohwer (eds.) *International Journal of Community Music*. Proceedings of Music and life long learning symposium of April 14-16, 2005. Madison, US: University of Winsconsin – Madison.
- Yego, E.K. (2013). *Nafasi ya mwanamke jinsi inavyotetewa katika nyimbo za taarab za Zanzibar*. Tasnifu ya Uzamili Chuo Kikuu cha Nairobi. Haijachapishwa.

VIAMBATISHO

Kiambatisho 1: Ratiba ya wakati

Shughuli ya wakati	Wakati
Maandalizi ya pendekezo la utafiti	Julai – Agosti 2017
Kushauriana na wasimamizi	Septemba- Oktoba 2017
Kuwasilisha pendekezo Idarani	Januari– 2018
Kutetea pendekezo	Machi 2018
Ukusanyaji wa data	Juni 2018
Uchanganuzi wa data	Julai – Agosti 2018
Kushauriana na wasimamizi	Septemba – Novemba 2018
Kufanya marekebisho ya tasnifu	Januari – April 2019
Kuwasilisha nakala Idarani	Mei 2019
Utahini wa nje	Juni 2019
Kutetea tasnifu	Julai 2019
Kufuzu	Novemba 2019

Kiambatisho 2: Mwongozo wa mahojiano ya wanafunzi

1. Kwa nini umehudhuria tamasha hizi za muziki?

2. Shule yako imeshiriki katika daraja lipi? Eleza.

3. Shule yako imekuwa ikishiriki tamasha za muziki hadi viwango vipi?

4. Je, ni madarja yepi yanayoshindaniwa katika tamasha za muziki mbali na lile ambalo shule yako imeshiriki?

5. Je, ni aina zipi za nyimbo ambazo umeshuhudia katika tamasha hizi ambazo hufunzwa darasani katika fasihi simulizi?

6. Mkaguzi katika taamasha za muziki huzingatia vipengele vipi?

7. Nyimbo katika tamasha za muziki zinadhihirisha dhima gani katika jamii?

8. Ni madaraja yepi huwavutia wengi katika tamasha za muziki?

Kiambatisho 3: Mahojiano ya wanafunzi (Mfano wa nakala iliyojazwa)

Kiambatisho 4: Mahojiano ya wanafunzi (Mfano wa nakala iliyojazwa)

Kiambatisho: 3

Dodoso ya maswali ya wanafunzi.

1. Kwa nini umehuduria tamasha hizi za muziki?

kwa minajili ya mashindano ya tamasha za muziki ya kanda la Magharibi.

2. Shule yako imeshiriki katika daraja lipi? Daraja la 371 - Nyimbo za kitamaduni za Kiluhya.

3. Shule yako imekuwa ikishiriki tamasha za muziki hadi viwango vipi?

Hadi viwango nya kanda na hata rya kitaifa.

3. Je, ni madarja yepi yanayoshindaniwa katika tamasha za muziki mbali na lile ambalo shule yako imeshiriki?

391 - zilizopendwa kutocha nchini Kenya

322 - Nyimbo za dini ya kikuto

341 - Nyimbo za dini ya Kiislamu

4. Je, ni aina zipi za nyimbo ambazo umeshuhudia katika tamasha hizi ambazo hufunzwa darasani katika fasihi simulizi?

Nyimbo za watoto, nyimbo za mapenzi, nyimbo za dini na nyimbo za kitamaduni.

5. Wewe kama mwanafunzi unafikiri tamasha za muziki zina mchango wowote katika ufundishaji wa nyimbo darasani? Ndingo.

Kwa sababu wanafunzi wanaposhiriki

tamasha hizi wataeleka nyema kainishaji wa nyimbo darasani.

6. Ni sifa zipi alizonazo fanani wa nyimbo katika tamasha za muziki?

Ujasiri, matumizi bora ya maleba na sauti nzuri.

8. Nyimbo katika tamasha za muziki zinaweza wafikia vipi wale ambao hawashiriki kwenye tamasha hizi?

Kupitia kanda za video.

Kiambatisho 5: Mwongozo wa mahojiano ya walimu

1. Umekuwa ukihudhuria tamasha za muziki kwa muda upi?
2. Shule yako umeiandaa kushiriki daraja lipi?
3. Mwaka jana ulifika kiwango kipi cha mashindano?
4. Mbona hukufaulu kufika kiwango cha juu?
5. Ni mambo yepi umeyazingatia katika kuwaandaa wanafunzi wako ili ufaulu?
6. Taja madaraja mengine katika tamasha za muziki.
7. Je, ni vigezo vipi hutumiwa na wakaguzi katika tamasha za muziki?
8. Unafikiri uainishaji wa nyimbo darasani unaweza kuboreshwa zaidi kwa kutumia tamasha za muziki? Eleza.
9. Nyimbo katika tamasha za muziki zina dhima gani kwa jamii?

Kiambatisho 6: Maahojiano ya walimu {Mfano wa nakala iliyojazwa}

Kiambatisho : 5

Dodoso ya walimu

1.Umekuwa ukihudhuria tamasha za muziki kwa muda upi?

Miaka tano

2. Shule yako umeiandaa kushiriki daraja lipi?

346 - Nyimbo za taarab

3. Taja madaraja mengine katika tamasha za muziki.

322 - Nyimbo za dini ya Kikristo Sabao.
373 - Nyimbo za kitamaduni kutoke Meru.
376 - Nyimbo za kitamaduni kutoke Meru.

4.Je, ni vigezo vipi hutumiwa na wakaguzi katika tamasha za muziki?

Mpangilio bora wa Wanafunzi kwenye jukwaa.
Matumizi ya Sauti nzuri -
Uzingatini wa Maleba yanayosifiki wimbo.

5. Nyimbo katika tamasha za muziki zimeainishwa kwenye madaraja kwa kutumia vigezo vipi?

Mahali, jinsia, hali ya maumbile, mawdhui
idadi ya Wahusika, mawdhui, umri.

6. Je, tamasha za muziki zinaweza kusaidia kufundishia kipera cha nyimbo darasani? Eleza.

Ndingo! Kwa vile tamasha za muziki ni
hai, wanafunzi wanaposhinkiki ~~ha~~ elewa nyimbo zaidi.

7. Wakaguzi katika tamasha za muziki husisitiza fanani awe na sifa zipi?

Kumbukumbu nzuri
toni na kiimbo
Maleba, ujasiri, Sauti inayosikika kijemla

8. Unafikiri uainishaji wa nyimbo darasani unaweza kuboreshwa zaidi kwa kutumia tamasha za muziki? Eleza.

Ndingo.

Kwa Sababu iusapo nyimbo katika tamasha
za muziki zitarekodini kwenye kanda
za video, zinawezza kutumiwa darasani
na wanafunzi kutazama mijano hai
ya auia za nyimbo wanazofundishwa
darasani.

Kiambatisho 7: Ratiba ya utazamaji wa tamasha za muziki

Ratiba hii iliongoza utazamaji wa tamasha za muziki kuanzia siku ya kwanza hadi mwisho ili kupata mambo muhimu.

MUDA	TUKIO	MASUALA YA KUCHUNGUZA
Siku ya kwanza	<p>Kuingia kumbi mahususi na kushuhudia madaraja husika ya nyimbo zikiwasilishwa.</p> <p>Kutazama wanafunzi sehemu mbalimbali walizokuwa wakifanya mazoezi kabla ya kuwasilisha nyimbo zao kwenye jukwaa.</p>	<p>Utangulizi wa kila wimbo.</p> <p>Utendaji wake: wahusika, maleba, miondoko na sauti.</p> <p>Muda wa uwasilishaji.</p> <p>Uainishaji wa madaraja.</p>
Siku ya pili	<p>Kutazama uwasilishaji wa nyimbo jukwaani.</p> <p>Kutazama washiriki kwenye mazoezi.</p>	<p>Utangulizi wa kila wimbo.</p> <p>Utendaji wake: wahusika, maleba, miondoko na sauti.</p> <p>Muda wa uwasilishaji.</p>
Siku ya tatu hadi sita	Kutazama uwasilishaji wa nyimbo jukwaani na wakati wa mazoezi.	<p>Uatangulizi wa kila wimbo.</p> <p>Utendaji wake.</p> <p>Muda wa uwasilishaji.</p>

Kiambatisho 8: Nyimbo na Picha

Nyimbo za watoto – Daraja 801H

London town, London town,

So early in the morning,

So early in the morning,

Taking a ride to London,

London time, London time,

So early in the morning.

Up to the evening with my friends,

When we play,

We play with ropes,

We play with balls,

On Sunday.

Two by two through my window,

Two by two through my window,

Two by two through my window,

All said and standing.

When I was a baby, a baby, a baby,

When I was a baby, a baby, a baby,

It was this way and that way,
And this way and that way ng'eee!

When I was a school girl, a school girl, a school girl,
When I was a school girl, a school girl, a school girl,
It was this way and that way,
And this was I.

When I was a doctor, a doctor, a doctor,
When I was a doctor, a doctor, a doctor,
It was this way and this way,
And this and ouch!

Pick up a pawpaw put it in the basket,
Pick up a pawpaw put it in the basket,
Pick up a pawpaw girl,
When I was a pawpaw girl,

Tafsiri

Asubuhi na mapema,
Nikienda kule London,
Wakati wa London, wakati wa London,
Mapema sana asubuhi.

Mpaka jioni na rafiki zangu,

Wakati tunapocheza,

Tunacheza na kamba,

Tunacheza na mpira,

Siku ya Jumapili.

Mbili kwa mbili kupitia dirisha langu,

Mbili kwa mbili kupitia dirisha langu,

Mbili kwa mbili kupitia dirisha langu,

Wote wakisema na kusimama.

Nilipokuwa mtoto, mtoto, mtoto,

Nilipokuwa mtoto, mtoto, mtoto,

Ilikuwa hivi na vile,

Na hivi na vile ng'eee!

Nilipokuwa mwanafunzi, mwanafunzi, mwanafunzi,

Nilipokuwa mwanafunzi, mwanafunzi, mwanafunzi,

Ilikuwa hivi na vile,

Na huyo alikuwa mimi.

Nilipokuwa daktari, daktari, daktari,

Nilipokuwa daktari, daktari, daktari,

Ilikuwa hivi na vile,

Na hivi na ouch!

Chukua paipai na uweke kwenye kikabu,

Chukua paipai na uweke kwenye kikapu,

Nilipokuwa msichana wa kipaipai,

Nilipokuwa msichana wa kipaipai.

Picha 1: Watoto wa shule ya chekechea wakiwasilisha wimbo wa watoto.

Nyimbo za kazi – Daraja 365

Tuyafyeke haya mgugu, tuyafyeke,

Kwa miundu tuyafyeke, tuyafyeke,

Kwa pamoja tuyafyekeeee,

Kwa nguvu tuyafyekeeee.

Tuukate huu msitu, tuukate,

Kwa mashoka tuukate, tuukate,

Pamoja tuukateeee,

Kwa nguvu tuukateeee.

Tuyachome haya majani, tuyachome,

Kwa moto tuyachome, tuyachome,

Pamoja tuyachomeee,

Kwa nguvu tuyachomeee.

Tuukatue huu udongo, tuukatue,

Kwa majembe tuukatue, tuukatue,

Pamoja tuukatueeee,

Kwa nguvu tuukwatueee.

Tuyavune mazao haya tuyavune,

Kwa pepeto tuyavune, tuyavune,

Pamoja tuyavuneeee,

Kwa nguvu, tuyavuneeee.

Picha 2: Wanafunzi wa shule ya msingi wakijitayarisha kuimba wimbo wa kazi

Nyimbo za mapenzi – Daraja 391

Tirir! Tirir! Tirir!

Oh! Tirir! Oh!

Oh! Oh! Oh!

Oh! Oh! Oh! Tirir!

Nakulia oh Susana,

Nakulia oh Susana,

Nakulia wewe Susana,

Nakulia mama Susana,

Ninakulia mama Susana,

Nakulia mama Susana,

Nakulia, nakulia, nakulia,

Nakulia, nakulia, nakulia,

Nakulia, nakulia, nakulia.

Nakulia mama we Susana,

Nakulia mama we Susana,

Ninakulia wewe Susana,

Ninamlia mama Susana.

Alidanganya tutaonana,
Nikafungwa juu ya Susana,
Alinidanganya tutaonana,
Nikafungwa juu ya Susana.

Nilipotoka huko jela,
Sikumkuta huyo Susana,
Nilipotoka huko jela,
Sikumkuta huyo Susana,
Namlia wewe Susana,
Namlia wewe Susana,
Nakulia wewe Susana,
Ninakulia oh mama,
Ninakulia oh Susana.

Picha 3: Wanafunzi wa shule ya upili wakiwasilisha wimbo wa mapenzi

Nyimbo za dini – Daraja 322

Ndolanga! Ndolanga!

Mwami Yesu wikale muindeve mumalesi,

Ndolanga! Ndolanga!

Mwami Yesu wikale muindeve mumalesi.

Ndolanga! Ndolanga!

Mwami Yesu wikale muindeve mumalesi,

Ndolanga! Ndolanga!

Mwami Yesu wikale muindeve mumalesi.

Roho aleza, roho,

Roho aleza, roho,

Roho aleza, roho amenyanga,

Haleluhya!

Roho, aveye, roho wikale,

Roho aleza, roho,

Haleluhya.

Kulimenya yoo,

Kulimenya yoo,

Kulimenya yoo,

Hango hetu mwigulu.

Kulimenya yoo,

Kulimenya yoo,

Hango hetu mwigulu,

Haleluhya!

Tafsiri

Ninaona! Ninaona!

Bwana Yesu ameketi kitini mawinguni,

Ninaona! Ninaona!

Bwana Yesu ameketi kitini mawinguni.

Ninaona! Ninaona!

Bwana Yesu ameketi kitini mawinguni,

Ninaona! Ninaona!

Bwana Yesu ameketi kitini mawinguni.

Roho atakuja, roho,

Roho atakuja, roho,

Roho atakuja, roho anaishi,

Haleluhya!

Roho yuko, roho amekaa,

Roho atakuja, roho,
Haleluhya!

Tutaishi huko,
Tutaishi huko,
Tutaishi huko,
Nyumbani kwetu mbinguni.

Tutaishi huko,
Tutaishi huko,
Nyumbani kwetu mbinguni,
Haleluhya!

Picha 4: Wanafunzi wa shule ya upili wakijiadaa kuwasilisha wimbo wa dini ya kikristo

Nyimbo za dini ya kiislamu - Daraja 341

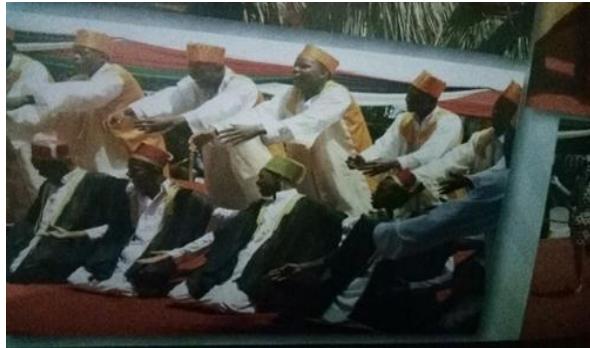
Leo tunashangilia kwa kuzawa karimu, mtume wetu Nabia,
Leo tunashangilia kwa kuzawa karimu, mtume wetu Nabia,
Imeandikwa mbinguni,
Wote tulio duniani tutamwamini.

Mzuri sana nabia,
Nuru ilituenea,
Akbar nuru ilituenea.

Ah! Ah! Ni nuru,
Ah! Ah! Ni nuru,
Ni nuru iko heri shangilia.

Tunashangilia Alah,
Tunashangilia,
Tunashangilia Mola.

Tunashangilia,
Tunashangilia Akbar!

Picha 5: Wamafunzi wa shule ya upili wakiwasilisha wimbo wa dini ya kiislam.

Nyimbo za sifa – Daraja 261

Hapa shulen ikielimu,

Mengi tunayapokea,

Hapa shulen ikielimu,

Mengi tunayapokea.

Ila pasipo mwalimu,

Katu tusingeyaweza,

Ila pasipo mwalimu,

Katu tusingeyaweza.

Maarifa tunayaongeza,

Kwa yale yatukuisha,

Ufanisi tumejaza,

Elimu si twaboresha.

Niacheni sishangilie,

Mwalimu wangu bora,

Mwaona waumie,

Mwanao taka kafara.

Kiswahili twakipenda,

Kimombo twakipenda,

Hisabati tuipenda,

Sayansi twaipenda,

Somo la dini twalipenda.

Pasipo mwalimu hapana rubani,

Pasipo mwalimu hapana wakili,

Pasipo mwalimu hapana daktari,

Pasipo mwalimu hapana mwalimu.

Kazi zote bila mwalimu huwezi kuhitimu,

Sikudhani, sikudhani ningesoma,

Sikutarajia wala sikudhani ningesoma,

Sadakta mwalimu kwako hisani,

Najua kusoma.

Kila asubuhi wafika shulenii,

Tayari kunifundisha,
Kila asubuhi wafika shulenii,
Tayari kunifundisha,
Sadkta mwalimu kwa wako hisani,
Najua kusoma.

Picha 6: Wanafunzi wa shule ya msingi wakiwasilisha wimbo wa sifa.

Nyimbo za mbolezi - Daraja 371

Oh! Vandu mutirichi koo!
Valirevenje koo!
Oh! Ninganakana mushere wanje oh!
Oh! Mushere wanje oh!

Mushere wanje uzire koo!
Inzee mwene ndalira koo!
Volera murende wowo ambenzere mukoko.

Mushere wanje, mbee mushere wanje,
Vushindu vunzira, mbee mushere wanje,
Inzala inuma, mbee mushere wanje.
Oh! Valuhya vanje mwaimalira vana,
Lelo ndahunya!
Oh ! Mwaimalira vana,
Lelo ndahunya!

Woi! Mushere wanje ndareva,
Woi! Mushere wanje ndareva,
Vushindu vwaimala, vushindu vwaimala.

Ndiranga ninganakana koo!
Mushere wanje,
Ndiranga ninganakana Koo!
Mushere wanje niye wandukila vushuma,
Lelo madukhu kanu vushuma ni vuvisi.

Ai! Vandu vanje mwakhola ndina?
Varende vanje nikhole ndi koo?
Mushere wanje nikhole ndi koo?

Salome wanje nikhole ndi koo?

Ndahuya!

Tafsiri

Oh! Watu Tiriki koo!

Watauliza koo!

Oh! Nikikumbuka mke wangu oh!

Oh! Mke wangu, oh!

Mke wangu ameenda koo!

Mimi mwenyewe nalia koo!

Ambia jirani wako anitafutie mke,

Mke wangu, nipe mke wangu,

Baridi, inaniua, nipe mke wangu,

Njaa inaniuma, nipe mke wangu.

Oh! Waluhya wangu, mmenimalizia watoto,

Leo nitanuka!

Oh! Mmenimalizia watoto

Leo nitanuka!

Woi! Mke wangu nauliza,

Woi! Mke wangu nauliza,
Baridi inanimaliza, baridi inanimaliza.

Ninalia nikifikiria koo!

Mke wangu,
Ninalia nikirikiria koo!
Mke wangu!

Mke wangu ndiye alikuwa akinipikia ugali,
Lakini siku hizi ugali ni mbichi!

Ai! Watu wangu, mmenifanyaje?
Majirani wangu nifanye nini koo?

Mke wangu nifanye nini koo?
Salome wangu, nifanye nini koo?
Nitakwenda!

Picha 7: Wanafunzi wa shule ya upili wakiwasilisha wimbo wa mbolezi

Nyimbo za kitamaduni – Daraja 371

Isikuti yahuma hango,

Isikuti yahuma hango,

Isikuti yahuma hango,

Isikuti yahuma hango.

Imosa wanje ni shiverela ko!

Imosa wanje ni shiverela ko!

Imosa wamanya vutswa!

Imosa wamanya vutswa!

Ndilimenya na visala vyo,

Ndilimenya na visala vyo,

Ndilimenya na visala vyo,

Ndilimenya na visala vyo.

Mwachira Imosa wakwa,

Imosa wa mama,

Imosa wang'anya vutswa.

Imosa wanje ni shiverela ko!

Imosa ni shiverela ko!

Imosa wanje ni shiverela vustwa.

Isikuti yahuma hango!

Isikuti yahuma hango!

Isikuti yahuma hango!

Tafsiri

Isikuti inavuma nyumbani,

Isikuti inavuma nyumbani,

Isikuti inavuma nyumbani,

Isikuti inavuma nyumbani.

Imosa wangu ni huzuni tu!

Imosa wangu ni huzuni tu!

Imosa unajua tu!

Imosa unijua tu!

Nitaishi na vitu vyako,

Nitaishi na vitu vyako,

Nitaishi na vitu vyako,

Nitaishi na vitu vyako.

Mmefanya imosa ameanguka,

Imosa wa mama,

Imosa umojienda tu.

Imosa wangu ni huzuni tu,

Imosa ni huzuni tu,

Imosa wangu umenuna tu.

Imosa wangu ni huzuni tu,

Imosa ni huzuni tu,

Imosa wangu ni huzuni tu.

Isikuti imevuma nyumbani,

Isikuti imevuma nyumbani,

Isikuti imevuma nyumbani,

Isikuti imevuma nyumbani.

Picha 8: Wanafunzi wa shule ya msingi wakijianda kuwasilisha wimbo wa jadiya

Nyimbo za nyiso – Daraja 373

Keetee

Choolieet choolieet ee kaaraam saakweet nyeeuu.

Nyi wee

Aaa nyee nyoo saakweet

Keetee cholieet choolieet-ee kaaraam weetiik chee

Uchu wee

Aaaa nyee nyoo choolieet

Kiimaanikiik

Kiimaaniikiik

Choolieet

Choolieet

Kaaraam saakweet,

Weerichoo wee,

Tuumaa raa u,

Tee wooyee,

Tee wooyee,

Wooiyee oo!

Chekoswook ee!

Oo yaaya bukwook

Tafsiri

Ulisema,

Tohara, sherehe ya tohara eeh!

Sherehe yangu ya tohara ni nzuri,

Ndio sherehe ya tohara ni yetu,

Ulisema tohara, sherehe ya tohara eeh!

Wavulana kama hawa ni wazuri,

Ndio sherehe ya tohara ni yetu,

Hao wavulana eeh!

Wataimba leo,

Ndio kwa ukweli,

Ndio kwa ukweli,

Hakika ooh!

Kuona kile utakachofanya eeh!

Ooh wewe vuka bukwo.

Picha 9: Wanafunzi wa shule ya upili wakiwasilisha wimbo wa nyiso.

Nyimbo za harusi – Daraja 373

Araap mbaanyaa ee wooyee oo,

Araap mbaanya nyoo meetiinyee mung'anyuun,

Araap mbaanyaa ee weeyee oo.

Araap mbaanyaa ee wooyee oo, Araap mbaanyaa,

Nyoo meetiinyee muung'anyuun, Araap mbaanya keemecheeacheek leekook.

Miaandaa yee yee wooyaa,

Miandaa yee yee wooyaa,

Haa-aa yee woii oo!

Haa-aa yee woii oo!

Kee-ee koomuut koorkoo kuumuuniing,

Kee-ee koomuut koorkoo kuumuuniing,

Haa-aa yee woii oo!

Haa-aa yee woii oo!

Cheesekuut meechooraa karuaranaa leekook kuuchaam mooyeet,

Cheesekuut meechooraa karaaranaa leekook kuuchaam mooyeet.

Yoo kaaka leekweetaab kooyiin wee moomo,

Kuumis mooyeet nyenyyu leeyee karaaranaa,

Leekook kuuchaam mooyeet.

Cheesekut meechoraa karaaranaa leekook,

Kuuchaam mooyeet,

Sooisoyee muutyoo wee,

Saaisaai muut yee woyee saaisaai muut,

Siikuchaam saandeet wee,

Saaisaai muut yee woyee saaisaai muut,

Siikuchaam leekook wee,

Saaisaai muut yee woyee saaisaai muut.

Keechemchemee, keechemchemee chebet,

Oo chechemaa chebet,
Kaamuutisho kaamuutisho leekweet,
Oo cheemchemaa chebeet.

Tafsiri

Mtoto wa mbanyaa ndio kweli, mtoto,
Wa mbaanyaa ambaye hana ubaya, mtoto,
Wa mbaanyaa ndio kweli.

Mtoto wa mbaanyaa ndio haswa, mtoto wa mbaanya asiye na ubaya.

Mtoto wa mbaanyaa ndio kweli mtoto wa mbanyaa asiye na roho mbaya, mtoto wa mbaanya twataka watoto.

Mtoto wa mbaanyaa ndio, mtoto wa mbaanyaa asiye na roho mbaya, mtoto wa mbaanya twahitaji watoto.

Kuunganisha wanandoa, ndio,
Kuunganisha wanandoa, ndio,

Hahaa! Ndio hasa,
Hahaa! Ndio hasa,

Hiyo ni kuo mke kama ungali kijana

Hiyo ni kuoa mke kama ungali kijana

Hahaa! Ndio hasa

Hahaa! Ndio hasa

Chesekut usiniibe, watoto ni wazuri wanaonifurahisha,

Chesekut usiniibe, watoto ni wazuri wanafurahisha mimi.

Ninapoona mtoto wa nyumba nyingine mamangu sikufurahishwa, kweli watoto ni wazuri hunifurahisha.

Chesekut usiniibe, watoto ni wazuri hunifurahisha.

Bembeleza polepole,

Bembeleza polepole, ndio kweli bembeleza polepole,

Ili bwana harusi akubali,

Bembeleza polepole, ndio kweli bembeleza polepole,

Ili watoto wakubali kweli,

Bembeleza polepole, ndio kweli bembeleza polepole,

Tunampenda na kumpenda Chesekut,

Kweli tunampenda Chesekut,

Ndoa, ndoa kwa minajili ya mtoto,

Ndio tunampenda chesekut.

Picha 10: Wanafunzi wa shule ya upili wakiwasilisha wimbo wa harus

Picha 11: Mtafiti akihoji wanafunzi

**WESTERN REGION
KENYA MUSIC FESTIVAL FOUNDATION**

ADJUDICATION REPORT

CLASS 391 ENTRY NO. 2

SCHOOL BUKO KHOLO

WORK PRESENTED ZILIZOPENAWA KENYAH

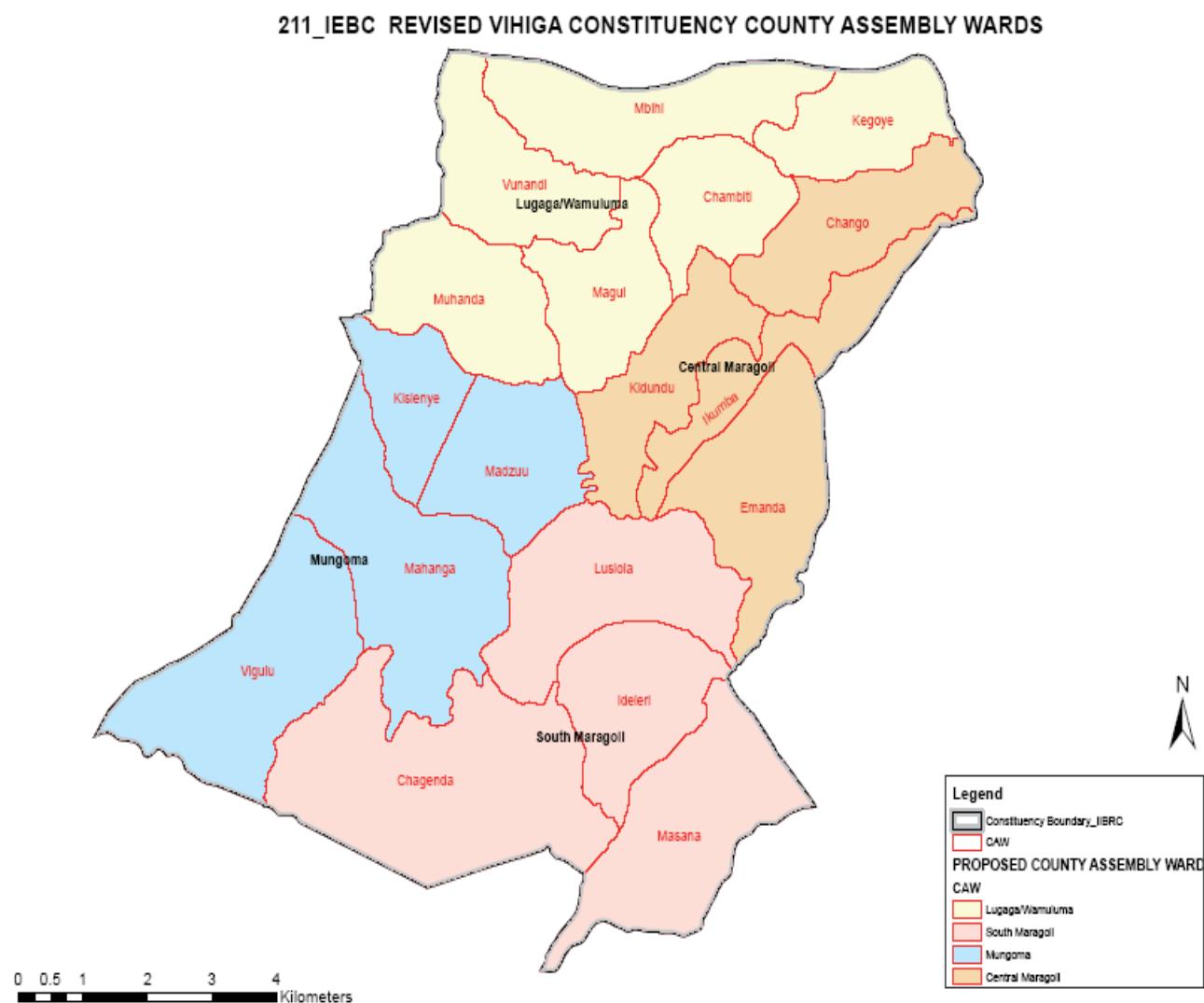
- ✓ A good choice for this class.
- ✓ unify your start and be firm
- ✓ Allows the melody to stand out.
- ✓ work more on Choral blend and balance
- ✓ work more on Phrasing to enhance diction
- ✓ Secure the low registers
- ✓ Good attempt on development.
- ✓ A good effort!

DATE 05-07-2018 MARKS 80% POS. 9th

ADJUDICATOR'S NAME PETER KOIGI EDWARD OMULUPI SIGN [Signature]

Kiambatisho 10: Nakala ya ukaguzi wakati wa utafiti daraja la 813 J

Kiambatisho 11: Ramani ya Kaunti ya Vihiga

Kiambatisho 12: Barua ya idhini kutoka SGS

KIBABII UNIVERSITY
(Knowledge for Development)

Tel: 020 – 2028660 / 0708 – 085934 / 0734 - 831729
P.O. Box 1699 – 50200
Bungoma
Kenya

E-mail: enquiries@kibabiiuniversity.ac.ke /
registrar.adm58@yahoo.com
Website: <http://www.kibu.ac.ke>

OFFICE OF THE DEAN
SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

Ref: KIBU/SGS/CORR.033/VOL.1-2015/135

Date: 4th February 2019

Dear Magambo Emilly Angushi
Reg. No: MED/KIS/005/15

RE: APPROVAL OF RESEARCH PROPOSAL

I am pleased to inform you that the Senate of Kibabii University acting on the advice of the Board of the School of Graduate Studies approved your proposal Entitled: "**Mchango wa Tamasha za Muziki kwa Ufundishaji wa Nyimbo Katika Fasihi Simulizi, Kaunti ya Vihiga, Kenya**" and appointed the following as supervisors:

1. Dr. Fred Simiyu
2. Dr. Debora Amukewa

You will be required to submit through your supervisor(s) progress reports every three months to the Dean SGS. Reports should be copied to the following: Chairman, FGSC-FESS and Chairman, DGSC-KOAL

It is the policy of the University that you observe a deadline of two years from the date of registration for a Masters thesis. Do not hesitate to consult this office incase of any problem encountered in the course of your work.

Yours Sincerely,

Prof. S. N. Muisotso
Dean, SGS

Copy to: Vice Chancellor
Deputy Vice Chancellor (ASA)
Deputy Vice Chancellor (AFD)
Deputy Vice Chancellor (PPRI)
Director PC&QA

Kibabii University ISO 9001:2015 Certified
Knowledge for Development

Kiambatisho 12: Barua ya idhini ya NACOSTI

NATIONAL COMMISSION FORSCIENCE, TECHNOLOGY AND INNOVATION

Telephone: +254-20-2213471,
2241349, 3310571, 2219420
Fax: +254-20-318245, 318249
Email: dg@nacosti.go.ke
Website: www.nacosti.go.ke
When replying please quote

9th Floor, Utalii House
Uhuru Highway
P.O. Box 30623-00100
NAIROBI-KENYA

Ref. No. NACOSTI/P/19/41201/28360

Date: 26th February, 2019

Magambo Emilly Angushi
Kibabii University,
P.O. Box 1699-50200
BUNGOMA.

RE: RESEARCH AUTHORIZATION

Following your application for authority to carry out research on "*Mchango wa Tamasha za Muziki kwa Ufundishaji wa Nyimbo katika Fasihi Simulizi, Kaunti ya Vihiga, Kenya*" I am pleased to inform you that you have been authorized to undertake research in Vihiga County for the period ending **26th February, 2020**.

You are advised to report to **the County Commissioner and the County Director of Education, Vihiga County** before embarking on the research project.

Kindly note that, as an applicant who has been licensed under the Science, Technology and Innovation Act, 2013 to conduct research in Kenya, you shall deposit **a copy** of the final research report to the Commission within **one year** of completion. The soft copy of the same should be submitted through the Online Research Information System.

(Signature)
GODFREY P. KALERWA MSc., MBA, MKIM
FOR: DIRECTOR-GENERAL/CEO

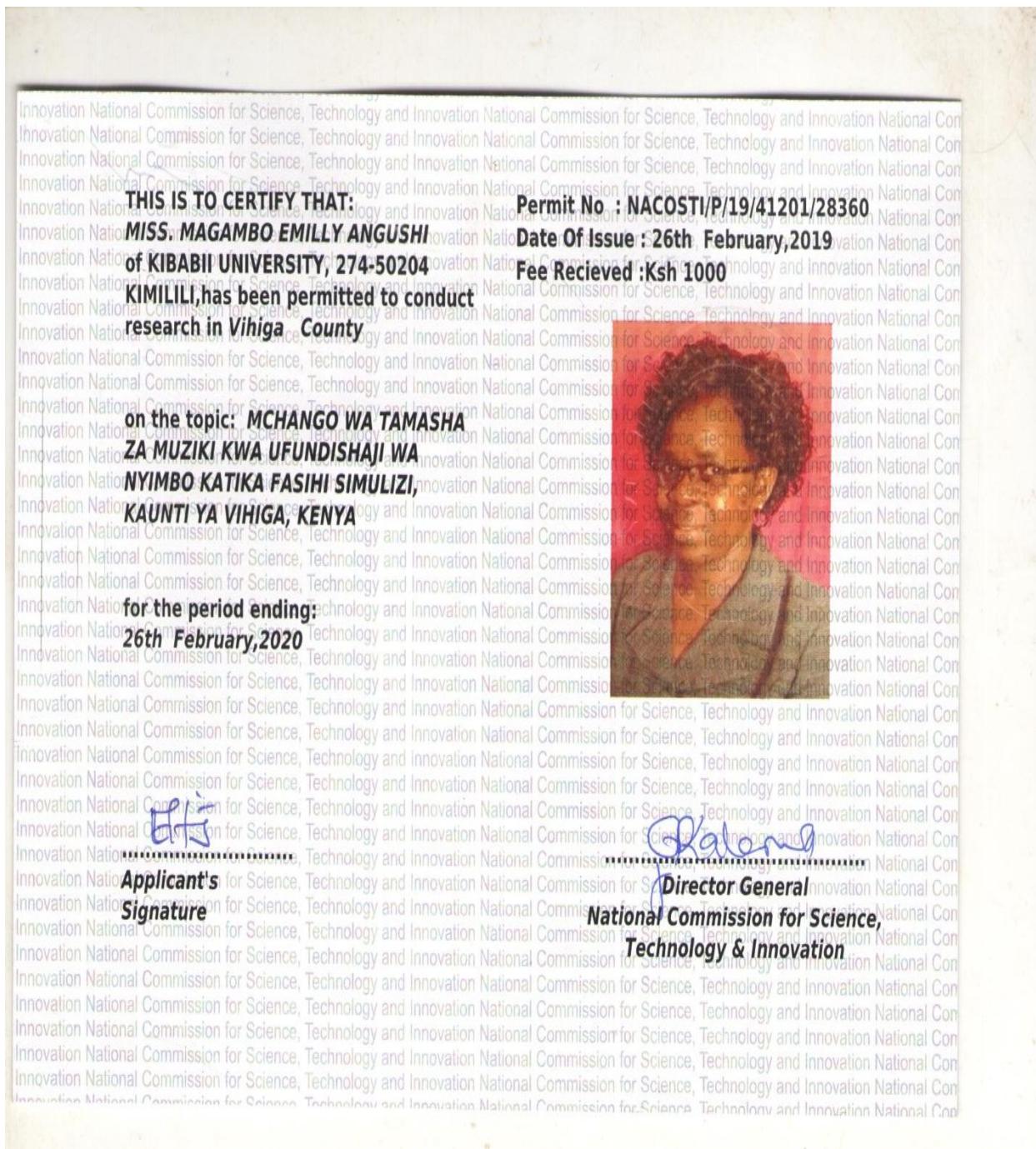
Copy to:

The County Commissioner
Vihiga County.

The County Directors of Education
Vihiga County.

National Commission for Science, Technology and Innovation is ISO9001:2008 Certified

Kiambatisho 13: Cheti cha idhini ya NACOSTI

Kiambatisho 14: Cheti cha kutathmini kiwango cha wizi wa kitaaluma

6/27/2019 Turnitin Document Viewer

Turnitin Originality Report

Processed on: 27-Jun-2019 1:53 AM PDT
ID: 1147428564
Word Count: 20020
Submitted: 1

MCHANGO WA TAMASHA ZA MUZIKI
KWA UFUNDISHAJI ... By Emily
Magambo Med/kis/005/15

For

Isaac Manje

Similarity Index	Similarity by Source
20%	Internet Sources: 14% Publications: 2% Student Papers: 16%
☐ include quoted ☐ include bibliography ☐ exclude small matches <input type="button" value="download"/> <input type="button" value="refresh"/> <input type="button" value="print"/>	
mode: quickview (classic) report <input type="button" value="Change mode"/>	

1% match (Internet from 19-May-2016)
<http://erepository.uonbi.ac.ke>

1% match (Internet from 23-Jun-2016)
<http://erepository.uonbi.ac.ke>

1% match (Internet from 13-Apr-2019)
<http://kisiwachamaarifa.co.tz>

1% match (Internet from 19-Mar-2019)
<http://repository.suza.ac.tz:8080>

1% match (student papers from 13-Oct-2016)
Submitted to Eiffel Corporation on 2016-10-13

1% match (student papers from 25-Oct-2016)
Submitted to Kenyatta University on 2016-10-25

1% match (student papers from 19-Nov-2015)
Submitted to Eiffel Corporation on 2015-11-19

<1% match (Internet from 05-Sep-2018)
<http://repository.out.ac.tz>

<1% match (student papers from 31-Jan-2019)
Submitted to Kenyatta University on 2019-01-31

<1% match (student papers from 15-May-2019)
Submitted to Masinde Muliro University of Science and Technology on 2019-05-15

<1% match (Internet from 13-Apr-2019)
<http://tamsyashinnyangaregion.blogspot.com>

<1% match (Internet from 14-Dec-2017)
<https://www.musicinafrica.net/magazine/music-education-kenya>

<1% match (student papers from 21-Jan-2019)
Submitted to Mount Kenya University on 2019-01-21

<1% match (Internet from 05-Sep-2018)
<http://repository.out.ac.tz>

<1% match (student papers from 02-Dec-2016)
Submitted to Kenyatta University on 2016-12-02

https://www.turnitin.com/newreport_classic.asp?lang=en_us&oid=1147428564&ft=1&bypass_cv=1 1/32